

Geografski model održivog razvoja turizma Varaždinske županije

Florjanić, Dijana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:361269>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“
Diplomski studij Kultura i turizam

DIJANA FLORJANIĆ

**GEOGRAFSKI MODEL ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA VARAŽDINSKE
ŽUPANIJE**

Diplomski rad

Pula, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“
Diplomski studij Kultura i turizam

DIJANA FLORJANIĆ

**GEOGRAFSKI MODEL ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA VARAŽDINSKE
ŽUPANIJE**

Diplomski rad

JMBAG: 0303083032

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Turistička geografija Hrvatske

Znanstveno područje: Prirodne znanosti

Znanstveno polje: Geografija

Znanstvena grana: Društvena geografija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nikola Vojnović

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Dijana Florjanić, kandidatkinja za magistricu Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 24.09.2024.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Dijana Florjanić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom "Geografski model održivog razvoja turizma Varaždinske županije" upotrijebi na način da navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli, 24.09.2024.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. TEORIJSKI OKVIR O ODRŽIVOM RAZVOJU.....	3
1.1. Definicija održivog razvoja.....	3
1.2. Načela održivog razvoja.....	5
1.2.1. Ekološka održivost.....	5
1.2.2. Sociokulturna održivost	6
1.2.3. Ekonomska održivost.....	7
1.2.4. Tehnološka održivost.....	8
1.3. Agenda 21	8
1.4. Održivi razvoj turizma	11
1.4.1. Ciljevi održivog turizma	13
1.4.2. Dionici u održivom turizmu.....	14
1.5. Primjeri održivog razvoja destinacija u Hrvatskoj.....	17
1.5.1. „Plavi svijet“ Institut za istraživanje i zaštitu mora	17
1.5.2. Ekocentar „Caput Insulae“, Beli	19
1.5.3. CROSTO - Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma	20
2. GEOGRAFSKE ZNAČAJKE VARAŽDINSKE ŽUPANIJE	22
2.1. Geografski položaj i reljef Varaždinske županije	22
2.2. Vodni resursi i hidrografska važnost.....	23
2.3. Klima.....	23
2.4. Vegetacija.....	25
2.5. Administrativna podjela i demografski podaci	26
3. ZAŠTIĆENA PRIRODA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE	27
3.1. Regionalni park	27
3.2. Spomenici prirode	29
3.2.1. Skupina stabala bijelih topola.....	30
3.2.2. Belina lipa.....	31
3.2.3. Gaveznicica - Kameni vrh.....	33
3.2.4. Špilja Vindija.....	35
3.2.5. Mačkova (Velika) špilja	36
3.3. Značajni krajobraz.....	38
3.4. Park šume	40

3.4.1. Dravska park-šuma	41
3.4.2. Park-šuma Trakošćan	42
3.5. Spomenici parkovne arhitekture.....	42
4. ATRAKTIVNOST MATERIJALNE I NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE..	45
4.1. Materijalna kulturna baština.....	46
4.2. Muzeji i zbirke	54
4.3. Nematerijalna kulturna baština.....	56
4.3.1. Lepoglavska čipka	56
4.3.2. Bednjanski govor.....	58
4.3.3. Tradicije vezane uz varaždinsku građansku gardu “Purgari”	58
4.4. Kulturne manifestacije	59
4.4.1. Špencirfest	60
4.4.2. Varaždinske barokne večeri.....	61
4.4.3. Međunarodni festival čipke	62
5. ANALIZA TURIZMA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE	64
5.1. Smještajni kapaciteti	64
5.2. Trendovi dolazaka turista	66
5.3. Trendovi dolazaka turista prema zemlji porijekla.....	69
5.4. Raspodjela turističkog prometa u Varaždinskoj županiji prema područjima	71
5.5. Udio turizma Varaždinske županije u turizmu Središnje Hrvatske i Hrvatske u cjelini	76
6. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA U VARAŽDINSKOJ ŽUPANIJI: UTJECAJI I SWOT ANALIZA	77
1.6. Ekonomski, sociokulturni i okolišni utjecaji turizma.....	77
1.6.1. Ekonomski utjecaji turizma	77
1.6.2. Sociokulturni utjecaji turizma.....	79
1.6.3. Okolišni utjecaji turizma.....	81
1.7. SWOT analiza Varaždinske županije kao destinacije.....	84
7. PRIJEDLOG GEOGRAFSKOG MODELA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE	88
7.1. Očuvanje prirodnih resursa i kulturne baštine.....	88
7.2. Diversifikacija turističke ponude	89
7.3. Identifikacija ključnih trendova u turizmu	90
7.4. Gastronomija i enoturizam	91
7.5. Smanjenje sezonalnosti i cjelogodišnji turizam	91
7.6. Uključivanje lokalne zajednice	92

7.7. Ekonomska održivost	92
7.8. Infrastruktura i povezanost.....	93
7.9. Evaluacija i praćenje uspješnosti prijedloga	93
ZAKLJUČAK	96
LITERATURA	99
POPIS PRILOGA	105
SAŽETAK	107
SUMMARY	108

UVOD

Održivi razvoj je sveobuhvatan pristup koji nastoji postići ravnotežu između ekonomskog napretka, sociokulturnog blagostanja i očuvanja okoliša. Koncept održivog razvoja pojavio se kao odgovor na sve veće ekonomske probleme i socijalne nejednakosti uzrokovane brzim industrijskim napretkom. Prvi spomeni ovog koncepta datiraju iz 18. stoljeća, a on se dalje razvijao sve do suvremenih teorijskih okvira i praksi. Danas je održivi razvoj ključni cilj globalne zajednice u sučeljavanju s ekološkim, ekonomskim i socijalnim problemima.

Tema održivog razvoja turizma posebno je relevantna u kontekstu Varaždinske županije, koja se ističe bogatom kulturnom i prirodnom baštinom, ali se također suočava s izazovima održivog upravljanja resursima i prilagodbe modernim turističkim trendovima. Povezivanjem globalnih politika i trendova s lokalnim strategijama mogu se dobiti ključni uvidi o tome kako Varaždinska županija može iskoristiti svoje prednosti i odgovoriti na izazove održivog turizma.

Ovaj diplomski rad bavi se geografskim modelom održivog razvoja turizma na primjeru Varaždinske županije, oslanjajući se na teorijski okvir o održivom razvoju i implementaciji tih načela u lokalnom kontekstu kroz analizu geografskih značajka Varaždinske županije, analizu zaštićene prirode, materijalne i nematerijalne kulturne baštine, analizu trendova u turističkom prometu Varaždinske županije, ekonomskih, sociokulturnih i ekoloških utjecaja turizma i SWOT analizu turizma Varaždinske županije. Cilj rada je pružiti sveobuhvatan pregled u stanje turizma Varaždinske županije s naglaskom na održivi razvoj. Analizom teorija, geografskih značajki i turističkog prometa za razdoblje od 5 godina, cilj je pružiti smjernice i preporuke za unaprjeđenje turističkog sektora uključujući ekonomske, sociokulturne i ekološke perspektive na temelju održivog razvoja.

Rad se sastoji od 7 glavnih poglavlja. Prvo poglavlje bavi se teorijskim okvirom o održivom razvoju, a ono obuhvaća četiri potpoglavlja. U prvom potpoglavlju razrađuje se definicija održivog razvoja, u drugom se raspravlja o načelima održivog razvoja, uključujući ekološku, sociokulturnu, ekonomsku i tehnološku održivost. Treće potpoglavlje bavi se Agendom 21, dok četvrto analizira održivi razvoj turizma, uključujući ciljeve održivog turizma i dionike, uz primjere održivog razvoja destinacija u Hrvatskoj. Drugo poglavlje, Geografske značajke Varaždinske županije,

podijeljeno je na pet potpoglavlja koja se bave geografski položajem i reljefom, vodnim resursima i hidrografskom važnosti, klimom, vegetacijom te administrativnom podjelom i demografskim podacima. U trećem potpoglavlju sva zaštićena prirodna baština objedinjena je u jedno poglavlje i podijeljena na 5 potpoglavlja koji razmatraju regionalni park, spomenike prirode, značajni krajobraz, park-šume i spomenike parkovne arhitekture. Četvrto poglavlje uključuje analizu materijalne kulturne baštine gdje je predstavljena sva zaštićena, materijalna kulturna baština Varaždinske županije, prema Registru kulturnih dobara Ministarstva kulture i medija. Osim toga predstavlja se i nematerijalna kulturna baština kao i muzeji koji čuvaju i izlažu kulturnu baštinu i manifestacije s turističkim obilježjima. Peto poglavlje bavi se analizom trendova u turizmu Varaždinske županije, a analiziraju se smještajni kapaciteti, trendovi dolazaka turista za razdoblje od 5 godina (2019.-2023.), trendovi dolazaka turista prema zemlji njihovog porijekla, raspodjela turističkog prometa prema područjima Varaždinske županije i prikazuje se udio turizma Varaždinske županije u turizmu Središnje Hrvatske kao i Hrvatske u cjelini. Šesto poglavlje analizira ekonomske, sociokulturne i okolišne utjecaje turizma teorijski, a zatim i na konkretnom primjeru za Varaždinsku županiju, a nakon toga izrađena je SWOT analiza kojom se prikazuju snage, slabosti, prilike i prijetnje za razvoj održivog turizma u Varaždinskoj županiji. Sedmo poglavlje koje je ujedno i posljednje daje prijedlog autorice rada za geografski model održivog razvoja turizma u Varaždinskoj županiji. Daju se prijedlozi za očuvanje prirodnih resursa i kulturne baštine, nakon toga predloženi su primjeri za diversifikaciju turističke ponude Varaždinske županije, predlaže se analiza trendova u turizmu, načini za smanjenje sezonalnosti i kako postići cjelogodišnji turizam, uključivanje lokalne zajednice, razvoj gastronomije i enoturizma, prijedlozi za poticanje lokalne ekonomije, unapređenje prometne povezanosti i razvoj turističke infrastrukture te načini metode i evaluacije kojima bi se mjerila uspješnost implementacije prijedloga geografskog modela održivog razvoja turizma u Varaždinskoj županiji.

Rad se završava zaključkom, popisom literature, popisom priloga, sažetkom na hrvatskom jeziku i sažetkom prevednim na engleski jezik. Ovaj rad nastoji pružiti sveobuhvatan pregled stanja turizma u Varaždinskoj županiji s naglaskom na održivi razvoj, te dati smjernice za buduće unaprjeđenje turističkog sektora kroz ekonomske, sociokulturne i ekološke perspektive. Ovaj model integrira ekološke, ekonomske i sociokulturne aspekte, uz naglasak na prostorno planiranje turističkih aktivnosti i održivo korištenje resursa županije.

1. TEORIJSKI OKVIR O ODRŽIVOM RAZVOJU

Koncept održivog razvoja predstavlja temeljni vodič za novi pristup očuvanju i zaštiti okoliša. U izvještaju Svjetske komisije za okoliš 1987. spominje se pojam održivog razvoja koji govori: "Učiniti razvoj održivim znači osigurati da on zadovolji potrebe sadašnjih generacija, a da ne dovede u pitanje mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe." Razvojem industrije pojavila se "druga generacija" problema povezanih s okolišem. Među tim problemima su klimatske promjene, oštećenje ozonskog omotača, suše, uništenje šuma i prijetnje bioraznolikosti.¹

1.1. Definicija održivog razvoja

Prema Vujiću (2005), pojam održivog razvoja spominje se još 1713. godine. Prvotno su ga povezivali s održavanjem šuma. Karlo Carlivitz bio je prvi koji ga je iskoristio, a govorio je o održivom šumarstvu i vezao to uz posječenu i novozasađenu količinu drveća.

Stojanović (2011), navodi da se koncept održivog razvoja prvi put spominje 1980. godine u "Svjetskoj strategiji zaštite" (*World Conservation Strategy*), koju je objavila Međunarodna unija za zaštitu prirode (IUCN), u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) i Svjetskim fondom za prirodu (WWF). Cilj navedene strategije bio je postići održivi razvoj kroz zaštitu živih resursa, integrirajući znanstveno-teorijski i praktični pristup. Svjetska komisija za okoliš i razvoj (*World Commission on Environment and Development - WCED*) sastavila je "Brundtlandov izvještaj" 1987. kada pojam održivog razvoja dobiva veću pozornost. Izvještaj koji se zove "Naša zajednička budućnost" ističe da je glavni problem okoliša izrazito siromaštvo u južnim zemljama i neodrživi koncept potrošnje u sjevernim zemljama.² U tom izvještaju održivi razvoj definira se kao proces koji omogućuje zadovoljenje sadašnjih potreba bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe.³ Samo zajednički i usklađeni pristup razvoju i zaštiti okoliša može doprinijeti istinskom prosperitetu, kvalitetnom ili održivom razvoju.

¹ Učur, Đ., M. "Znanstveno normiranje propisa održivog razvoja turizma." U: Vujić, V. (urednik). *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005., str. 31.

² Stojanović, V. *Turizam i održivi razvoj*, Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet, Odjel za geografiju, turizam i hotelijerstvo, 2011., str. 200.

³ Vujić, V. „Menadžment održivog razvoja turizma“. U: Vujić, V. ed. *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005., str. 58.

Kasna potvrda pojma održivog razvoja u odnosu na njegovo prvobitno spominjanje može se interpretirati kao posljedica nedostatka svijesti o problemima koji se vežu uz očuvanje okoliša. Održivi razvoj predstavlja ideju razvoja koji se prilagođava sposobnostima prirodne okoline i ne troši resurse na kojima se temelji. Osigurava budućim generacijama da nastave svoj razvoj, omogućujući da resursi budu raspoloživi na sličnoj ili čak većoj razini. Ovaj koncept obuhvaća usklađeni ekonomski, društveni i kulturni napredak. Na taj način, omogućava se kontinuirani razvoj kroz optimalno korištenje resursa, ostavljajući ih za buduće generacije.

Koncept održivog razvoja teži postizanju bolje zajednice u kojem će ekonomska, socijalna, kulturna i ekološka komponenta biti uravnotežene. To je strategija koja kombinira razvojne ciljeve i pitanja vezana uz očuvanje okoliša. Sve ljudske aktivnosti, u nekoj mjeri, ovise o prirodnom okruženju, zbog čega je ključno provoditi razvoj koji stvara više vrijednosti nego što troši resursa iz prirode. Potrebno je poštovati granice prirodnih resursa tako da se ne uzima više nego što je priroda sposobna obnoviti. Iz tog razloga, u sredini takvog koncepta je odgovornost koja traži dugoročno razmišljanje, a isključuje kratkoročne interese.⁴

Diesendorf (2000), je istaknuo nekoliko nedostataka u definiciji održivog razvoja iz "Brundtlandovog izvještaja". Smatra da ta definicija, s obzirom na to da je dio političkog dokumenta, ne razlikuje jasno "potrebe" od "želja" te smatra da je ekonomski rast esencijalan za razvoj. Navodi kako u definiciji nema razlike između vrsta ekonomskih struktura što uzrokuje pretjerano korištenje resursa i energije, a to šteti prirodnom okolišu. Osim toga, smatra kako definicija ne naglašava ulogu prirodnog okoliša, već se koncentrira ponajprije isključivo na ljudske potrebe ili želje.

Kako bi upotpunio definiciju autor donosi svoju definiciju održivog razvoja u kojoj naglašava važnost očuvanja prirodnog okruženja koja glasi: "Održivi razvoj obuhvaća vrste ekonomskog i društvenog razvoja koje štite i unapređuju prirodno okruženje i socijalnu pravednost." Navedena definicija ističe da postoje tri ključna aspekta: ekološki, ekonomski i socijalni, pri čemu su ekološki aspekt i socijalna pravednost primarni. Osim toga, ova definicija izbjegava konflikte između okoliša, ekonomije i društva, naglašavajući da je svaki oblik društvenog ili ekonomskog razvoja održiv, pod uvjetom da štiti i unapređuje okoliš i socijalnu pravednost. Razvoj kako se ovdje

⁴ Stojanović, V. *Turizam i održivi razvoj*, Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet, Odjel za geografiju, turizam i hotelijerstvo, 2011., str. 198.-201.

koristi pokriva društveni i ekonomski napredak u širokom smislu. Može, ali i ne mora uključivati ekonomski rast. Naglasak nije na ekonomskom rastu već na kvalitativnom poboljšanju ljudskog blagostanja ili razvijanju ljudskog potencijala.⁵

1.2. Načela održivog razvoja

Prema autorici Smolčić Jurdana (2005), pri planiranju gospodarskog razvoja, osobito u turizmu, potrebno je uskladiti taj razvoj s načelima održivog razvoja. Prema tome, potrebno je uključiti ta načela u strateške nacionalne dokumente te osigurati njihovu provedbu i na nacionalnoj i lokalnoj razini. Održivi razvoj često se pogrešno povezuje isključivo s ekonomskim faktorima, no s obzirom na važnost ekološke održivosti i globalnu prijetnju zagađenja, takva analiza je nedovoljna.

Održivi razvoj temelji se na četiri osnovna načela: ekološkoj održivosti, sociokulturnoj održivosti, ekonomskoj održivosti i tehnološkoj održivosti. Ekonomska i ekološka politika moraju biti integrirane tako da zaštita okoliša i njezina temeljna načela postanu ključni fokus svih ciljeva i instrumenata ekonomske politike, posebice u kontekstu poštivanja načela održivog razvoja.⁶

1.2.1. Ekološka održivost

Ekološka održivost osigurava da razvoj bude usklađen s očuvanjem i održanjem osnovnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti te bioloških resursa. Stvarno ostvarenje održivog razvoja zahtijeva poštivanje sociokulturnih specifičnosti, kao i ekonomske i tehnološke održivosti. Iz tog razloga, teorije koje se fokusiraju isključivo na ekološku održivost mogu se nazvati ekološkim paradigmama.⁷

⁵ Diesendorf, M. „Održivost i održivi razvoj“. U: Dunphy, D., Benveniste, J., Griffiths, A. i Sutton, P. (ured.), *Održivost: Korporativni izazov 21. stoljeća* (2. poglavlje, str. 19-37). Sydney: Allen & Unwin., 2000., str. 22-23.

⁶ Smolčić, Jurdana, D., “Načela održivog razvoja”. U: Vujić, V. ed. *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005., str. 15.

⁷ Ibidem, str. 16.

1.2.2. Sociokulturna održivost

Sociokulturna održivost osigurava da razvoj bude usklađen s očuvanjem kulturnih vrijednosti i tradicija ljudi na koje utječe, dugoročno održavajući i promovirajući identitet lokalne zajednice. Negativni učinci gospodarskih aktivnosti, uključujući turizam, mogu proizvesti nove socijalne razlike ili produbiti postojeće unutar zajednice. Uloga instrumenata održivog razvoja, poput procjene utjecaja na okoliš i prihvatnog potencijala, jest spriječiti socijalnu neodrživost određenih gospodarskih projekata.

Turizam, s obzirom na dolazak mnogobrojnih stranih posjetitelja s različitim kulturnim običajima, načinima provođenja slobodnog vremena i slično, može značajno utjecati na kulturne vrijednosti lokalne zajednice. Stil života, običaji i tradicija lokalnog stanovništva mogu doživjeti važne promjene dolaskom turista.

Razvojem turizma dolazi do promjena u kulturi lokalne zajednice. Iako je kultura dinamičan i promjenjiv proces te promjena kulturnih obrazaca nije isključivo posljedica utjecaja turizma, važno je zadržati lokalne specifičnosti i autohtona obilježja kao opću društvenu vrijednost koju treba očuvati. U malim, zatvorenim zajednicama, čak i mali broj turista može imati snažan utjecaj na promjenu sociokulturnog okruženja te uzrokovati dugoročne negativne posljedice. Iz tog razloga važno je upravljanje utjecajem posjetitelja s ciljem sprječavanja nekontroliranog utjecaja turizma na lokalno stanovništvo i smanjenje negativnih posljedica. Stupanj društvene održivosti varira ovisno o razvijenosti i otvorenosti lokalne zajednice.

Što je zajednica razvijenija i otvorenija, to je veća razina društvene održivosti. Zatvorene zajednice s izraženim tradicionalnim vrijednostima teže prihvaćaju promjene u društvu. Kako se razvija cjelokupno društvo tako se mijenja i sociokulturna održivost, a te promjene su vidljive tek nakon nekog vremena, zato što su one postepene što otežava njihovo prepoznavanje i pravovremenu reakciju.⁸

⁸ Smolčić, Jurdana, D., "Načela održivog razvoja". U: Vujić, V. ed. *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005., str. 17.-18.

1.2.3. Ekonomska održivost

Ekonomska održivost osigurava da razvoj bude financijski održiv, omogućujući upravljanje resursima na način koji omogućuje njihovu uporabu i budućim generacijama. Cilj ovakvog pristupa razvoju je osigurati blagostanje za sadašnje i buduće naraštaje.⁹

Mowforth i Munt (2015), navode kako je ključno stalno održavati ekonomsku održivost u svakom turističkom razvoju, a važno je koliko i ostali aspekti održivosti. Ekonomska održivost u ovom kontekstu odnosi se na razinu ekonomske dobiti od aktivnosti koje su dovoljne da pokriju troškove bilo kakvih posebnih mjera koje su poduzete za turiste i ublažavanje njihovog utjecaja, ili da ponudi primjereni prihod koji kompenzira neugodnosti koje su lokalnoj zajednici prouzročene - bez kršenja drugih uvjeta održivosti ili oboje.

Autori navode kako se iz navedenog opisa može stvoriti dojam da se drugi aspekti ili uvjeti održivosti "kupuju". Drugim riječima, bez obzira na to koliko se štete može nanijeti kulturno, društveno i ekološki, sasvim je prihvatljivo ako je ekonomska profitabilnost projekta dovoljno visoka da nadoknadi štetu, ublaži nezadovoljstvo ili potisne prosvjede.

Ekonomsku održivost ne smatra se uvjetom koji se nadmeće s drugim aspektima održivosti, već se ona smatra jednako važnom samom po sebi. Međutim, važno je napomenuti da ekonomska održivost nije jedini uvjet održivosti, kao što mnogi turistički dionici ili sudionici u turističkoj industriji mogu pretpostaviti. Ovaj aspekt održivosti ne umanjuje značaj ili razinu prihvaćanja ili tolerancije drugih uvjeta. Također, nije zanemariva važnost kontekstualnog pitanja moći nad turističkim aktivnostima. Imajući to na umu, pitanje tko profitira financijski, a tko trpi gubitke, često postavlja pitanje moći i kontrole u oštrijem i neposrednijem fokusu nego svi drugi aspekti održivosti.¹⁰

⁹ Smolčić, Jurdana, D., "Načela održivog razvoja". U: Vujić, V. ed. *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005., str. 18.

¹⁰ Mowforth, M., & Munt, I., "Tourism and sustainability": *Development, globalisation and new tourism in the third world*. Routledge.,2015.,str. 105.

1.2.4. Tehnološka održivost

Tehnološka održivost podrazumijeva razvoj i primjenu tehnologije koja spaja ekonomske ciljeve s očuvanjem okoliša. Nova tehnologija služi kako bi pronašla alternative za korištenje prirodnih resursa, posebice neobnovljivih, te iste primjenjivati u procesima pročišćavanja otpadnih voda, uklanjanja otpada, recikliranja i sličnim postupcima. Osim toga, tehnologija bi trebala biti usmjerena prema dobrobiti čovječanstva, pružajući rješenja koja unaprjeđuju svakodnevni život ljudi i doprinose općem napretku. Za ožvljavanje koncepta održivog razvoja ključno je da se nova tehnologija koristi isključivo za promicanje blagostanja čovječanstva. Potreba za brzim razvojem "pod svaku cijenu" dovela je neke zemlje u razvoju do privlačenja zastarjele tehnologije. Takva tehnologija, osim što nije ekonomski učinkovita kao najnovija suvremena rješenja, također ima negativne posljedice za okoliš i zdravlje ljudi. Tehnološka neodrživost takvih rješenja rezultira njihovom ekonomskom, ekološkom i, u krajnjem slučaju, socijalnom neodrživošću za države i lokalne zajednice.¹¹

1.3. Agenda 21

Agenda 21 je cjeloviti plan djelovanja Ujedinjenih naroda na globalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini, usmjeren na sva područja u kojima čovjek utječe na okoliš. Usvojena je na Svjetskom summitu u Rio de Janeiru 1992. godine.¹²

Agenda 21 bavi se trenutnim problemima današnjice, dok u isto vrijeme ima cilj pripremiti svijet za izazove koji mogu doći u budućnosti. Ona ukazuje globalni konsenzus, političku angažiranost i najvišu razinu suradnje na području održivog razvoja i okoliša. Za uspješnu provedbu prvenstveno su odgovorne vlade, a ključni za postizanje ciljeva su nacionalne strategije, planovi, politike i procesi. U tom procesu presudna je međunarodna suradnja kojom se provođenje Agende 21 nadopunjuje. Sustav Ujedinjenih naroda ima najvažniju ulogu, a uz to se potiču i ostale međunarodne, regionalne i subregionalne organizacije da doprinesu postizanju ciljeva agende.

¹¹ Smolčić, Jurdana, D., "Načela održivog razvoja". U: Vujić, V. ed. *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005., str. 19.

¹² Ibidem, str. 20.

Osim toga podupire se sudjelovanje javnosti i aktivno uključivanje nevladinih organizacija i drugih interesnih skupina.¹³

Nastavno na Agendu 21, na Svjetskom summitu održivog razvoja 2015. u Riu de Janeiru, usvojena je Agenda 2030 koja predstavlja evoluciju i proširenje prethodnih ciljeva održivog razvoja utvrđenih Agendom 21. Kao i Agenda 21, Agenda 2030 obuhvaća plan aktivnosti u raznim područjima, uključujući održivi razvoj turizma, dok u isto vrijeme nadograđuje i proširuje koncepte i ciljeve održivog razvoja. Slično kao i Agenda 21, Agenda 2030 naglašava potrebu za promjenama u pristupu razvoju, ističući novu razinu razumijevanja utjecaja ljudskog ponašanja na okoliš te postavljanje temelja za stvaranje održivijeg svijeta.

Slika 1. Ciljevi održivog razvoja

Izvor: Sustainable Development Goals, <https://unodsd.un.org/content/sustainable-development-goals-sdgs> (12.03.2024.)

¹³ United Nations. (1992). *Agenda 21*. Dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>, (Posjećeno 11.03.2024.)

Ciljevi održivog razvoja (Sustainable Development Goals - SDG) Ujedinjenih naroda , koji su usvojeni 2015. godine, predstavljaju globalni okvir za ostvarivanje održivog razvoja do 2030. (Slika 1.)

- Cilj 1. Okončati siromaštvo u svim oblicima svugdje.
- Cilj 2. Okončati glad, postići sigurnost hrane i poboljšati prehranu te promicati održivu poljoprivredu.
- Cilj 3. Osigurati zdrav život i promicati dobrobit za sve u svim dobima.
- Cilj 4. Osigurati inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje te promicati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve.
- Cilj 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke.
- Cilj 6. Osigurati dostupnost i održivo upravljanje vodom i sanitarnim uvjetima za sve.
- Cilj 7. Osigurati pristup pristupačnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve.
- Cilj 8. Promicati trajan, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zapošljivost te dostojan rad za sve.
- Cilj 9. Izgraditi otpornu infrastrukturu, promicati inkluzivnu i održivu industrijalizaciju te poticati inovacije.
- Cilj 10. Smanjiti nejednakost unutar i među zemljama.
- Cilj 11. Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnima, sigurnima, otpornima i održivima.
- Cilj 12. Osigurati održive uzorke potrošnje i proizvodnje.
- Cilj 13. Poduzeti hitne mjere za borbu protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica.
- Cilj 14. Očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održivi razvoj.
- Cilj 15. Zaštititi, obnoviti i promicati održivu upotrebu kopnenih ekosustava, održivo upravljati šumama, boriti se protiv dezertifikacije, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemlje te zaustaviti gubitak biološke raznolikosti.

- Cilj 16. Promicati mirna i inkluzivna društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i inkluzivne institucije na svim razinama.
- Cilj 17. Ojačati sredstva provedbe i revitalizirati globalno partnerstvo za održivi razvoj.¹⁴

Kao i Agenda 21, Agenda 2030 naglašava značaj nacionalnih strategija, planova i politika kako bi ostvarila ciljeve održivog razvoja. Osim toga, ona pojačano ističe potrebu za globalnom suradnjom i partnerskim odnosima među državama, Ujedinjenim narodima, međunarodnim organizacijama, civilnim društvom i privatnim sektorom kako bi se postigli postavljeni ciljevi. Takav pristup koji je cjelovit obuhvaća ekonomsku, socijalnu i ekološku dimenziju održivog razvoja kako bi se osigurao napredak u svim područjima i ravnoteža. Preko Agende 2030, međunarodni dionici imaju za cilj ostvariti održivi razvoj i pripremiti se za moguće izazove u budućnosti i stvoriti temelje za blagostanje ljudi i planeta u 21. stoljeću.¹⁵

1.4. Održivi razvoj turizma

Prema autoru Ljubičić (2016), temeljna definicija održivog turizma objedinjuje sljedeće karakteristike: informativnost, odraz integriteta turističke destinacije, korist za lokalno stanovništvo, zaštitu prirodnih resursa, poštovanje lokalne kulture i tradicije, fokus na kvalitetu umjesto kvantitete, te pružanje kvalitetnog iskustva odmora, putovanja i novih spoznaja. Navodi da se održivi turizam temelji na prirodnim i kulturnim resursima, uz ekološko, ekonomsko, kulturološko i socijalno načelo, te mu je cilj dugoročni rast i razvoj za sadašnje i buduće generacije.

Ciljevi održivog razvoja turizma trebaju biti fokusirani na:

- Zadovoljenje potreba lokalnog stanovništva i poboljšanje kvalitete njihovog života kroz stvaranje ekonomskih prilika i infrastrukturnih poboljšanja.
- Očuvanje sociokulturnog identiteta lokalnih zajednica i promicanje autentičnosti kroz turističke aktivnosti.

¹⁴ Ujedinjeni narodi, *2030 Agenda for Sustainable Development*. Dostupno na: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (Posjećeno 12.03.2024.)

¹⁵ United Nations Department of Economic and Social Affairs. (n.d.). *Sustainable Development Goals* (SDGs). Dostupno na: <https://unodsd.un.org/content/sustainable-development-goals-sdgs> (Posjećeno 12.03.2024.)

- Razvoj visokokvalitetnih turističkih proizvoda koji obogaćuju iskustva posjetitelja i doprinose održivom razvoju destinacije.
- Unapređenje kvalitete doživljaja turista kroz ponudu bogatih i autentičnih iskustava, potičući interakciju s lokalnom kulturom i prirodnim okolišem.
- Čuvanje prirodnih i kulturnih resursa za buduće generacije, promičući dugoročno očuvanje okoliša i kulturnog naslijeđa te poticanje općeg blagostanja.¹⁶

Smjernice za održivi razvoj turizma i prakse upravljanja primjenjive su na sve oblike turizma u svim vrstama destinacija, uključujući masovni turizam i različite segmente specijaliziranog turizma. Načela održivosti odnose se na ekološke, ekonomske i sociokulturne aspekte razvoja turizma, i potrebno je uspostaviti odgovarajuću ravnotežu između ove tri dimenzije kako bi se osigurala njegova dugoročna održivost.

Održivi razvoj turizma zahtijeva informiranost i sudjelovanje svih relevantnih dionika te snažno političko vodstvo kako bi se osigurao konsenzus. Da bi se postigao održivi turizam potrebno je konstantno praćenje utjecaja i uvođenje preventivnih ili korektivnih mjera kad god je to potrebno, stoga postizanje održivog turizma je kontinuirani proces. Također, potrebno je održavati visok stupanj zadovoljstva turista i osigurati značajan doživljaj turistima, kako bi se podigla njihova svijest o pitanjima održivosti i promicanjem održivih turističkih praksi među njima.¹⁷

Održivi razvoj turizma direktno se povezuje s očuvanjem i optimalnim korištenjem turističkih atrakcija, osnovnih resursa u turizmu. To podrazumijeva potrebu za pažljivim upravljanjem kako bi se osiguralo da se atrakcije ne degradiraju niti iscrpljuju, te da budu zaštićene od potencijalnih prijetnji drugih djelatnosti.¹⁸

¹⁶ Ljubičić, D.: "Analiza održivog razvoja turističke destinacije". *Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo*, 63, 2, 2016., str. 31.

¹⁷ United Nations Environment Programme., *Making Tourism more Sustainable: A Guide for Policy Makers.*, World Trade Organization, 2005., str. 9

¹⁸ Kušen, E., *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam, Zagreb, 2002., str. 182.

1.4.1. Ciljevi održivog turizma

Prema UNWTO-u (Svjetska turistička organizacija), postoji 12 ciljeva održivog turizma:

1. Ekonomska održivost: Osiguravanje održivosti i konkurentnosti turističkih destinacija i poduzeća, tako da mogu nastaviti napredovati i donositi koristi dugoročno.
2. Lokalni prosperitet: Maksimizirati doprinos turizma gospodarskom rastu lokalne destinacije.
3. Kvaliteta zapošljavanja: Povećanje broja i kvalitete lokalnih radnih mjesta koja se stvaraju i podupiru turizam, uključujući visinu plaće, radne uvjete i dostupnost svima bez diskriminacije.
4. Društvena jednakost: Pravedna raspodjela ekonomskih i društvenih koristi od turizma u cijeloj zajednici uključujući poboljšanje mogućnosti, prihoda i usluga dostupnih siromašnima.
5. Ispunjenost posjetitelja: Osiguravanje sigurnog, zadovoljavajućeg i ispunjavajućeg iskustva za posjetitelje, dostupno svima bez diskriminacije prema spolu, rasi ili invaliditetu.
6. Lokalna kontrola: Uključivanje i osnaživanje lokalne zajednice u planiranju i donošenju odluka o upravljanju i budućem razvoju turizma na svom području, uz konzultacije s drugim dionicima.
7. Dobrobit zajednice: Održavanje i jačanje kvalitete života u lokalnim zajednicama, uključujući društvene strukture i pristup resursima i sadržajima i izbjegavanje bilo kakvog oblika društvene degradacije ili iskorištavanja.
8. Kulturno bogatstvo: Poštivanje i unapređivanje povijesne baštine, izvorne kulture i tradicije.
9. Fizički integritet: Podržavanje i poboljšanje kvalitete krajolika, urbanih i ruralnih naselja i izbjegavanje degradacije okoliša.
10. Biološka raznolikost: Podržavanje i očuvanje prirodnih područja, staništa i divljih životinja te smanjenje štete prema njima.
11. Učinkovitost resursa: Minimizirati korištenje oskudnih i neobnovljivih resursa u razvoju i rad turističkih objekata i usluga.

12. Ekološka čistoća: Smanjenje onečišćenja zraka, vode i tla te stvaranje otpada od strane turističkih poduzeća i posjetitelja.¹⁹

Navedeni redosljed dvanaest ciljeva ne predstavlja hijerarhiju njihovih prioriteta. Svaki od navedenih podjednako je važan. Većina ciljeva obuhvaća kombinaciju ekoloških, ekonomskih i društvenih pitanja i utjecaja. Ekonomska održivost turizma ovisi o očuvanju kvalitete lokalnog okoliša. Zadovoljstvo posjetitelja odnosi se na zadovoljavanje potreba posjetitelja i pružanje mogućnosti, ali je također važno za ekonomsku održivost. Kulturno bogatstvo često se razmatra u sferi društvene održivosti, ali ono ima snažan utjecaj na ekološke aspekte koji se tiču izgrađenog okoliša i kulturne dimenzije interakcije društva s prirodom. Dobrobit zajednice, koja se općenito smatra društvenim ciljem, usko je povezana s upravljanjem resursima okoliša, kao što je pristup pitkoj vodi. Kvaliteta zaposlenja i pitanja socijalne pravde, kao što je smanjenje siromaštva, usko su povezani s ekonomskim i društvenim pitanjima održivosti.²⁰

1.4.2. Dionici u održivom turizmu

Dionici održivog turizma uključuju različite skupine, svaka s vlastitim interesima i motivacijama. U suvremenim istraživanjima održivog turizma, potrebna je analiza uloge ključnih dionika u ostvarivanju održivih praksi u turizmu.²¹ Sastoji se od turista, pružatelja turističkih usluga, tvrtka koje direktno ili indirektno utječu na održivost, javne službe i vladine organizacije, nevladine organizacije te lokalno stanovništvo.²²

Za process promicanja održivog turizma, od vlada se očekuje da identificiraju različite pozicije i motivacije svih dionika te da surađuju s njima kako bi postigli zajedničke ciljeve, stoga najvažniju ulogu i odgovornost imaju vlade, iako je održivost odgovornost svih sudionika u turizmu. Većina utjecaja turizma proizlazi iz aktivnosti privatnih poduzeća i samih turista, ali ipak postoji jasna

¹⁹ United Nations Environment Programme., *Making Tourism more Sustainable: A Guide for Policy Makers*, , World Trade Organization, 2005., str. 19.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, str. 3.

²² Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M. "Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske". *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, Vol. 4, No. 1, 2013. Dostupno na: <https://hrcaj.srce.hr/104887> , (Posjećeno 20.03.2024.)

potreba vlada da preuzmu vodeću ulogu ako se želi postići značajan napredak u razvoju i stvaranju održivijeg turizma.

To je zbog nekoliko razloga:

- Turistička industrija je često fragmentirana, što znači da je teško ostvariti pozitivan utjecaj pojedinačnih akcija mnogih malih poduzeća, te je stoga potrebna koordinacija.
- Održivost se odnosi na područja od javnog interesa kao što su zrak, voda, prirodna i kulturna baština te kvaliteta života. Velik dio tih resursa upravljaju vladine institucije.
- Vlade posjeduju alate poput zakonodavstva i ekonomskih poticaja te resurse i institucije za promicanje i širenje dobre prakse.
- Vlade bi trebale stvoriti poticajno okruženje koje će potaknuti privatni sektor, turiste i ostale dionike da reagiraju na pitanja održivosti. Najbolji način postizanja toga je uspostava i provedba skupa politika za razvoj i upravljanje turizmom, koje bi trebale biti usuglašene s drugim dionicima i staviti održivost u središte pozornosti.

Načela održivog razvoja naglašavaju lokalnu određenost i provedbu politika i akcija, što bi trebalo biti uklopljeno unutar potpornog nacionalnog okvira politike.²³

Dionici održivog turizma su relevantna ministarstva, lokalna zajednica, svi segmenti turističke industrije, pružatelji transporta, javni sektor, neprofitne organizacije za zaštitu prirode, tijela za očuvanje kulturne baštine, radnički savjeti i turisti čijom se suradnjom djeluje na okoliš i sve oblike zagađenja, iskorištenje resursa, poslovnu praksu turističkih agencija, održivu proizvodnju i potrošnju te na regulative za zaštitu okoliša. (Tablica 1.)

²³ United Nations Environment Programme., *Making Tourism more Sustainable: A Guide for Policy Makers*, World Trade Organization, 2005., str. 3.

Tablica 1. Dionici i područja održivog razvoja u turizmu

Dionici		Glavna područja održivog razvoja turizma
● Relevantna ministarstva ● Lokalna zajednica ● Svi segmenti turističke industrije ● Pružatelji transporta ● Javni sektor ● Neprofitne organizacije za zaštitu prirode ● Tijela za očuvanje kulturne baštine ● Radnički savjeti ● Turisti	<i>Suradnja kao preduvjet</i>	● Okoliš i svi oblici zagađenja ● Iskorištenje resursa ● Poslovna praksa turističkih agencija ● Održiva proizvodnja i potrošnja ● Regulative za zaštitu okoliša

Izvor: Center for Inter-Disciplinary Research, Tourism and Food, UNWTO. U: Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M., “Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske”. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, Vol. 4, No. 1, 2013, <http://hrcak.srce.hr/file/154126>, (20.03.2024.)

1.5. Primjeri održivog razvoja destinacija u Hrvatskoj

Ovo potpoglavlje predstavlja konkretne primjere održivog razvoja turizma u Hrvatskoj. Analizom različitih pristupa i inicijativa prikazano je kako su destinacije uspješno implementirale održive prakse kako bi unaprijedile ekonomiju, zaštitile okoliš i kulturnu baštinu te osigurale dobrobit lokalnih zajednica.

1.5.1. „Plavi svijet“ Institut za istraživanje i zaštitu mora

„Plavi svijet“, Institut za istraživanje i zaštitu mora, osnovan je 1999. godine. Riječ je o neovisnoj i neprofitnoj organizaciji koja je uspostavljena s ciljem provedbe znanstvenih istraživanja i aktivnosti zaštite morskog okoliša, kao i edukacije javnosti s naglaskom na Jadransko more i širu mediteransku regiju. Njihova tri programa - istraživanje, edukacija i zaštita - pružaju okvir za provedbu raznovrsnih projekata koji za cilj imaju unaprjeđenje saznanja o važnim vrstama i morskome okolišu koje nastanjuju, kao i uključivanje javnosti u njihovu zaštitu.

Njihov istraživački rad usmjeren je na velike morske kralješnjake budući da je njihova uloga u ekosustavu od neprocjenjive važnosti. Cilj im je doprinijeti zaštiti cjelokupnog morskog okoliša. Ciljeve postižu suradnjom s predstavnicima vlasti, razvojem inovativnih mjera upravljanja, stvaranjem partnerstva sa značajnim dionicima i uključivanjem javnosti u sklopu edukativnih aktivnosti. Istraživanje zaštićenih vrsta provodi se uz dozvolu državnih institucija i u skladu s nacionalnom legislativom zemalja u kojima provode terenski rad, a provodi se prema usvojenim standardima koji osiguravaju dobrobit životinja. Proširili su opseg svojih istraživanja i otvorili istraživačke postaje na Visu (2008.) i na Murteru (2013.).

Nadalje, u suradnji s partnerskim organizacijama pokrenuli su istraživačke programe u Crnoj Gori, Italiji i Albaniji. S ciljem osiguravanja dostupnosti korisnih podataka na razini cijelog Jadranskog mora, proveli su istraživanja iz zraka u 2010. i 2013. godini. Rezultati ovih istraživanja čine prve podatke o distribuciji i brojnosti kitova, morskih kornjača i golubova uhana u Jadranskom moru i predstavljaju temelj za provedbu redovnog praćenja stanja populacija ovih skupina životinja.²⁴

²⁴ Plavi svijet. Dostupno na: <https://www.plavi-svijet.org/> (Posjećeno 20.03.2024.)

Strateški ciljevi Instituta:

- Iskoristiti istraživanje i stručno znanje kako bi se pomoglo u razvoju i implementaciji mjera upravljanja morskim okolišem u Jadranskom moru i regiji.
- Postići i održavati povoljno stanje zaštite velikih morskih kralješnjaka - naših ciljanih istraživačkih vrsta - te postići dobro stanje okoliša u Jadranskom moru.
- O snažiti lokalnu zajednicu kako bi postala učinkoviti čimbenik promjena pružajući resurse, podršku i znanje.
- Kultivirati sljedeću generaciju zaštitara prirode razvojem i pružanjem raznovrsnih edukativnih programa koji povećavaju svijest o problemima zaštite morskog okoliša i potiču na aktivnost.
- Kontinuirano širiti i poboljšavati interdisciplinarni regionalni centar izvrsnosti - Centar znanosti o moru u Lošinj.
- Održavati prilagodljive organizacijske kapacitete koji omogućuju prikladan odgovor na nove zahtjeve i prilike.
- Ovi ciljevi predstavljaju temeljnu orijentaciju Instituta za postizanje dugoročne održivosti morskog okoliša u regiji Jadranskog mora, kroz integraciju istraživanja, zaštite, edukacije i podrške lokalnoj zajednici.²⁵

²⁵ Plavi svijet, *Vizija, misija i ciljevi*. Dostupno na: <https://www.plavi-svijet.org/o-nama/vizija-misija-i-ciljevi/>, (Posjećeno 20. ožujka 2024.)

1.5.2. Ekocentar „Caput Insulae“, Beli

Ekocentar "Caput Insuale", Beli je profitni istraživačko-edukacijski centar za zaštitu prirode smješten u Belom, na sjevernom dijelu otoka Cresa. Glavna djelatnost Centra je integralna zaštita ugrožene vrste bjeloglavog supa. Od 1990. godine, Centar kontinuirano prati populaciju ovih ptica na svim otocima Kvarnera u suradnji s Orintološkom postajom Cres HAZU. Individualne ptice bjeloglavog supa prstenjuju se, označavaju krilnim markicama i prate se njihove migracije. Također, populacija supova se dohranjuje na hranilištima kako bi se osigurao njihov opstanak.

Osim osnovnog programa zaštite bjeloglavih supova, Ekocentar ostvaruje svoje ciljeve kroz različite druge programe:

- Zaštita bioraznolikosti otoka Cresa.
- Zaštita kulturno-povijesnog naslijeđa Tramuntane.
- Edukacijski program.
- Program volonterskog centra.
- Eko-turistički program.
- Interpretacijski centar.

Kroz ove programe, Ekocentar "Caput Insuale" doprinosi zaštiti prirode, kulture i povijesti otoka Cresa, kao i promicanju svijesti o važnosti očuvanja prirodnih i kulturnih resursa među lokalnom zajednicom i posjetiteljima.

Centar se aktivno zalaže za ekoturizam kao ključni element povezivanja tradicionalnog načina života, koji se temelji na pregonskom ovčarstvu i sitnoj poljoprivredi, s gospodarskim razvojem ovog kraja. Očuvanje prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa, te njegova promocija, provode se kroz Interpretacijski centar. Centar nudi tri stalne muzejske postave, kao i postav pod nazivom "Etnološka baština Tramuntane" na otvorenom prostoru.²⁶

²⁶ Carić, H., „Održivi turizam u deset koraka: Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom nasljeđu: priručnik za razvijanje i upravljanje turističkim regijama, destinacijama i proizvodima“, *Odrz-Održivi razvoj zajednice.*, Institut za turizam, Zagreb, 2006.. str. 22.

1.5.3. CROSTO - Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma

Kako bi se Hrvatska uspostavila kao održiva turistička destinacija, 2016. godine osnovan je Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma (CROSTO). Ovaj opservatorij rezultat je suradnje Instituta za turizam i Ministarstva turizma Republike Hrvatske. Trenutno je jedan od oko dvadeset opservatorija u svijetu koji su povezani s međunarodnom mrežom INSTO (International Network of Sustainable Tourism Observatories) pod okriljem Svjetske turističke organizacije (UNWTO).

CROSTO djeluje kao dugoročni istraživački projekt koji koristi ETIS sustav pokazatelja (*European Tourism Indicators System*) razvijen od strane Europske komisije za praćenje održivosti turizma. Tim CROSTO-a čine stručnjaci iz Instituta za turizam, Ministarstva turizma Republike Hrvatske, Hrvatske agencije za okoliš i prirodu, Hrvatske turističke zajednice te Državnog zavoda za statistiku.

Suvremeno upravljanje turizmom naglašava važnost odgovornog turizma i praćenja održivosti. Praćenje održivosti omogućava bolju informiranost javnosti, učinkovito upravljanje rizicima, određivanje prioriteta, mjerenje postignutih rezultata, veće uključivanje zajednice, podršku dionicima u turizmu i poboljšanje korisničkog iskustva. Da bi se turizam mogao razvijati u skladu s načelima održivosti, važno je prvo utvrditi trenutačno stanje u svim dimenzijama održivosti. Ova procjena i kontinuirano praćenje pružaju osnovu za učinkovito usmjeravanje razvoja u održivom smjeru. Praćenje održivosti posebno je važno za destinacije koje se značajno oslanjaju na turizam, poput Hrvatske, koja je poznata kao atraktivna europska destinacija za ljetni odmor.

Glavne zadaće CROSTO-a uključuju:

- Razvijanje zajedničkih metodologija za mjerenje pokazatelja održivosti,
- Organiziranje institucija kroz lokalne radne skupine,
- Povećanje javne svijesti o važnosti mjerenja održivosti.²⁷

Misija Hrvatskog opservatorija održivog razvoja turizma (CROSTO) je nadgledanje održivog razvoja turizma unutar NUTS2 regije Jadranske Hrvatske, koja je odabrana zbog visoke koncentracije turističkih aktivnosti. U 2017. godini provedeno je prvo mjerenje održivosti za 2016.

²⁷ CROSTO, Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma. *O nama*. Dostupno na: <http://www.crosto.hr/hr/o-projektu/o-nama/> (Posjećeno 21.08.2024.)

godinu na razini jadranskih županija. Ovaj dokument će ponoviti mjerenje i za 2017. godinu. Cilj Opservatorija je također motivirati jedinice lokalne samouprave i turističke zajednice da primjenjuju ETIS pokazatelje za praćenje održivosti turizma na lokalnoj i destinacijskoj razini.

U okviru CROSTO-a, utvrđeno je 15 osnovnih pokazatelja koji će služiti kao osnovna osnova za praćenje održivosti turizma. Osim ovih osnovnih pokazatelja, destinacije imaju mogućnost mjeriti dodatne pokazatelje, prilagođene specifičnostima i potrebama njihove turističke ponude.

Jedan od ključnih ciljeva Opservatorija je osigurati osnovne preduvjete za ovo mjerenje. Dugoročni cilj Opservatorija je uspostava više lokalnih opservatorija diljem Hrvatske, kao i formiranje Regionalnog centra za praćenje održivosti za Jadransko-jonsku regiju. Hrvatska bi, kroz Institut za turizam i Ministarstvo turizma, trebala postati regionalni lider u održivom turizmu.

Praćenje na regionalnoj razini obuhvaća NUTS2 regiju Jadranske Hrvatske i provodi se u sedam priobalnih županija (NUTS3 regije): Istarskoj, Primorsko-goranskoj, Ličko-senjskoj, Zadarskoj, Šibensko-kninskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj. Ove županije predstavljaju ključna područja za turističke aktivnosti u Hrvatskoj. Mjerenje pokriva cijele županije, a ne samo priobalne dijelove, što može uzrokovati varijacije na lokalnoj razini. Rezultati mjerenja prikazuju prosječne vrijednosti i nude generalni uvid u stanje održivosti.

Od 2018. godine, mjerenje se proširuje na lokalnu razinu i uključuje šest pilot destinacija koje se odlikuju intenzivnim razvojem turizma. Odabrane pilot destinacije su: Rovinj, Mali Lošinj, Novalja, Hvar, Ston i Dubrovnik. Ove destinacije su odabrane zbog različitih geografski položaja, strukture turističke ponude i dominantnih turističkih oblika.²⁸

²⁸ CROSTO, Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma. *Misija i ciljevi*. Dostupno na: <http://www.crosto.hr/hr/o-projektu/misija-i-ciljevi/> (Posjećeno 21.08.2024.)

2. GEOGRAFSKE ZNAČAJKE VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

Prema Kušen (2002), turistički resursi su sva sredstva koja mogu biti od koristi u turizmu nekog područja. Geografski položaj neizravan je turistički resurs turističkog mjesta i turističke destinacije. Turistička atrakcija je ključni element turističke ponude destinacije, kao i temeljni turistički resurs, odnosno turistička atrakcijska osnova, koja se oblikuje s ciljem pružanja turističke pristupačnosti i poticanja turističke aktivnosti.²⁹ Ova atraktivnost može biti klasificirana kao prirodna, kombinacija prirodnog i antropogenog, i antropogena, s namjerom privlačenja turista s različitim interesima.³⁰

U ovom poglavlju predstaviti će se geografske značajke Varaždinske županije. Počinje opisom geografskog položaja i reljefa uključujući lokaciju županije unutar Republike Hrvatske te njezine susjedne regije, pripadajuće gradove i naselja, nakon toga opisuju se vodni resursi i hidrografska važnost, klima i vegetacija te prikazana je administrativna podjela i demografski podaci.

2.1. Geografski položaj i reljef Varaždinske županije

Varaždinska županija se graniči s Međimurskom županijom na sjeveru, Krapinsko-zagorskom i Zagrebačkom županijom na jugu, te s Koprivničko-križevačkom županijom na istoku. Na zapadu, županija susjeduje s Republikom Slovenijom. Uz to, administrativno središte Varaždinske županije, grad Varaždin, nalazi se na manje od 50 kilometara udaljenosti od granica Republike Austrije i Republike Mađarske. Nalazi se na rubu panonskog područja i obilježena je raznovrsnim reljefom. Raznovrsni reljef očituje se u prijelazu iz ravničarskih predjela na sjeveru prema planinskim masivima na jugu. Sjeverni dijelovi županije, uz rijeku Dravu, karakterizirani su ravnica i brežuljcima, dok se reljef postepeno uzdiže prema jugu. Ova postepena promjena reljefa prelazi u brežuljaste i planinske oblasti u središnjem i južnom dijelu županije. Na jugoistoku, planinski masivi Ivanščice, Kalnika i Maceljske gore dominiraju krajolikom, dok se na sjeveru nalaze niže ravnice koje se postupno uzdižu prema višim nadmorskim visinama, jugoistočni dio županije karakteriziraju izraženi planinski vrhovi i složeni reljefni oblici. Geografski položaj i reljef Varaždinske županije obilježeni su terasama koje su oblikovane tijekom

²⁹ Kušen, E., *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam, Zagreb, 2002., str. 28.

³⁰ Ibidem, str. 48.

različitih geoloških razdoblja, uključujući holocen, pleistocen i tercijar. Ove terase presijecaju doline brojnih rijeka, među kojima su najvažnije Drava i Plitvica. Iznad dolina nalaze se planinski masivi kao što su Ivanščica, sjeverni obronci Kalnika i južni obronci Maceljske gore. Ovi masivi su sastavljeni od vapnenaca i dolomita, ispod kojih se nalaze starije metamorfne stijene. Nadmorska visina u županiji varira između 173 i 1060 metara.³¹

2.2. Vodni resursi i hidrografska važnost

Varaždinska županija predstavlja važno hidrografsko čvorište Hrvatske, s raznovrsnim vodnim resursima, uključujući rijeke, potoke, jezera i podzemne vode. Ovi vodni resursi obuhvaćaju slivove rijeka Dunav, Plitvica i Bednja preko sliva Drave, te rijeku Lonju preko sliva Save. Rijeka Drava, koja teče kroz sjeverni dio županije, ima konstantan protok tijekom cijele godine. Iako hidroenergetska situacija može biti manje povoljna ljeti zbog ovisnosti o količini vode u akumulacijama, rijeka Drava i dalje osigurava značajnu količinu vode. Važan element u hidrografskom sustavu županije je Hidroelektrana „Varaždin“, koja je jedna od tri nizinske hidroelektrane u Hrvatskoj s višenamjenskim akumulacijskim jezerom.³²

2.3. Klima

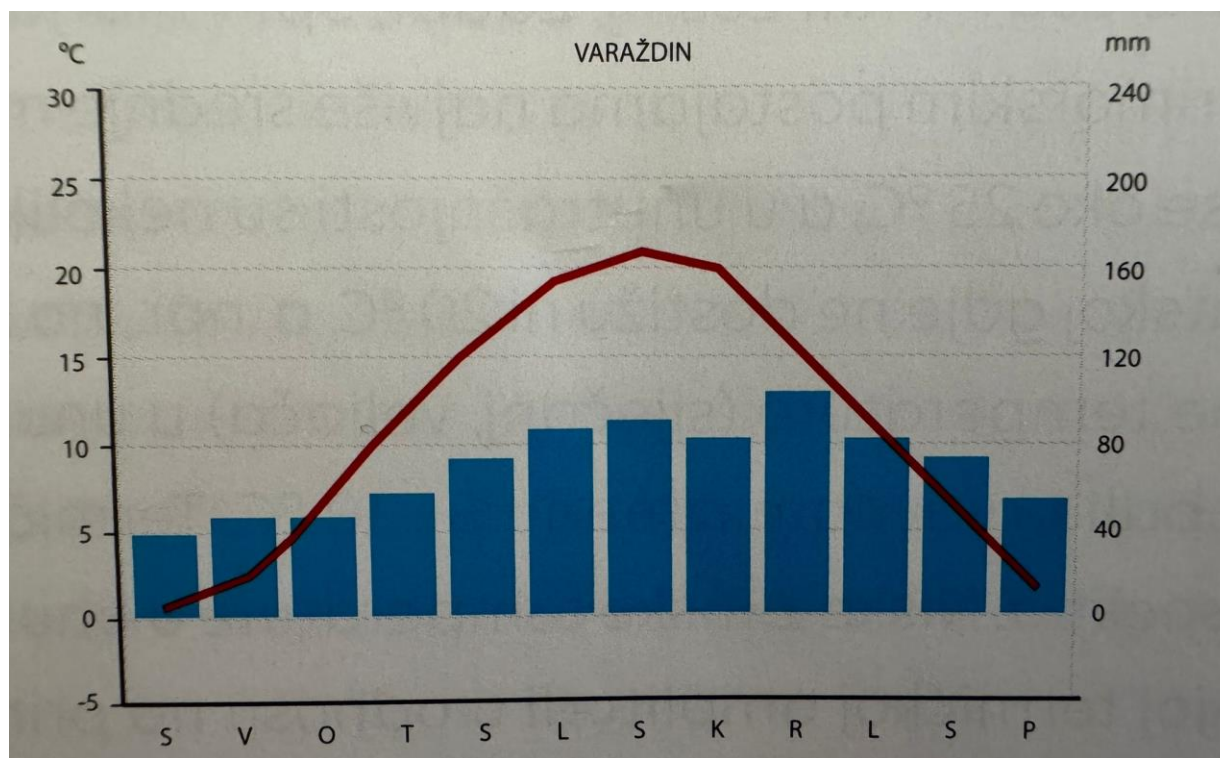
Varaždinska županija pripada klimatskom podtipu Cfb prema Köppenovoj klasifikaciji, što je umjereno topla vlažna klima s toplim ljetima.³³ Klimatski dijagram u nastavku prikazuje prosječne mjesečne temperature i količine oborina za grad Varaždin. Temperatura varira od najnižih vrijednosti u zimskim mjesecima (siječanj i veljača), kada se prosječne temperature kreću oko 0 °C, do najviših vrijednosti u ljetnim mjesecima (srpanj i kolovoz), kada temperature dostižu vrhunac od približno 20-25 °C. Tijekom proljeća (ožujak, travanj i svibanj), temperature postupno rastu, dok jesen (rujan, listopad i studeni) obilježava postepen pad temperature.

³¹ Tomić, F., Bašić, F., i Husnjak, S., "Značajke i uloge tala Varaždinske županije sa smjernicama održivog gospodarenja poljoprivrednim zemljištem", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 25 (2014): 25-68, str. 34.

³² Magaš, D., et al., *Velika geografija Hrvatske 2, Fizička geografija Hrvatske - prirodno-geografska osnova razvoja*, Školska knjiga d.d., Zagreb i Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Zadar, 2023, str. 553

³³ *Ibidem*, str. 462.

Najveće količine oborina bilježe se u toplim mjesecima, osobito u lipnju i srpnju, kada mjesečne količine oborina dosežu oko 100-120 mm. S druge strane zimski mjeseci donose manje oborina, a one su najčešće u obliku snijega. Količina oborina u prosincu, siječnju i veljači obično se kreće između 40-60 mm, što ukazuje na sušnija i hladnija razdoblja. (Slika 2.)

Slika 2. Klimatski dijagram grada Varaždina (1991.-2020.)

Izvor: Filipčić, A., u Magaš, D., et al., *Velika geografija Hrvatske 2, Fizička geografija Hrvatske - prirodno-geografska osnova razvoja*, Školska knjiga d.d., Zagreb i Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Zadar, 2023.

Ovi prirodni uvjeti imaju značajan utjecaj na okoliš i oblikuju raznolikost pejzaža i biološku raznolikost u regiji.³⁴

³⁴ *Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025.*, Institut za turizam. Dostupno na: https://www.varazdinska-zupanija.hr/media/k2/attachments/Strategija_razvoja_turizma_Varazdinske_zupanije.pdf (Posjećeno 21.03.2024.)

2.4. Vegetacija

Varaždinska županija se ističe raznolikošću i očuvanošću svojih prirodnih staništa, uključujući šumske, livadne, vodene i močvarne ekosustave. Ova područja nude važno stanište brojnim životinjskim vrstama i igraju značajnu ulogu u očuvanju bioraznolikosti.

Jedno od važnijih područja je stari tok rijeke Drave, koji se proteže između Ormoškog i Varaždinskog jezera, kao i od Varaždinskog jezera do Jezera Dubrava, uključujući ušća rijeka Bednje i Plitvice u Dravu. Na sprudovima i obalama rijeke Drave razvijene su autohtone vegetacije s vrbama, topolama i uskolisnim vrstama, koje stvaraju povoljne uvjete za gniježđenje močvarnih ptica. Ova staništa su također važna tijekom migracija i zimovanja ptica iz sjevernih područja. Uz vodotoke, livade i šumarci pružaju stanište srnama i drugim vrstama divljači. Dolina rijeke Drave i njezinih pritoka obuhvaća bogate šumske i livadne zajednice koje doprinose očuvanju ekološke ravnoteže i biodiverziteta. Ova područja su značajna za očuvanje prirodne baštine Varaždinske županije i mogu igrati važnu ulogu u razvoju održivog turizma.

Dravska šuma, smještena u gornjem dijelu porječja Drave u Hrvatskoj, jedno je od najvažnijih šumskih područja u ovom dijelu zemlje. Na ovom području pretežito rastu vrsta drveća kao što su bijela topola, grmolika i uskolisna vrba, poljski jasen, vez, sremza, hrast lužnjak i bijela joha.

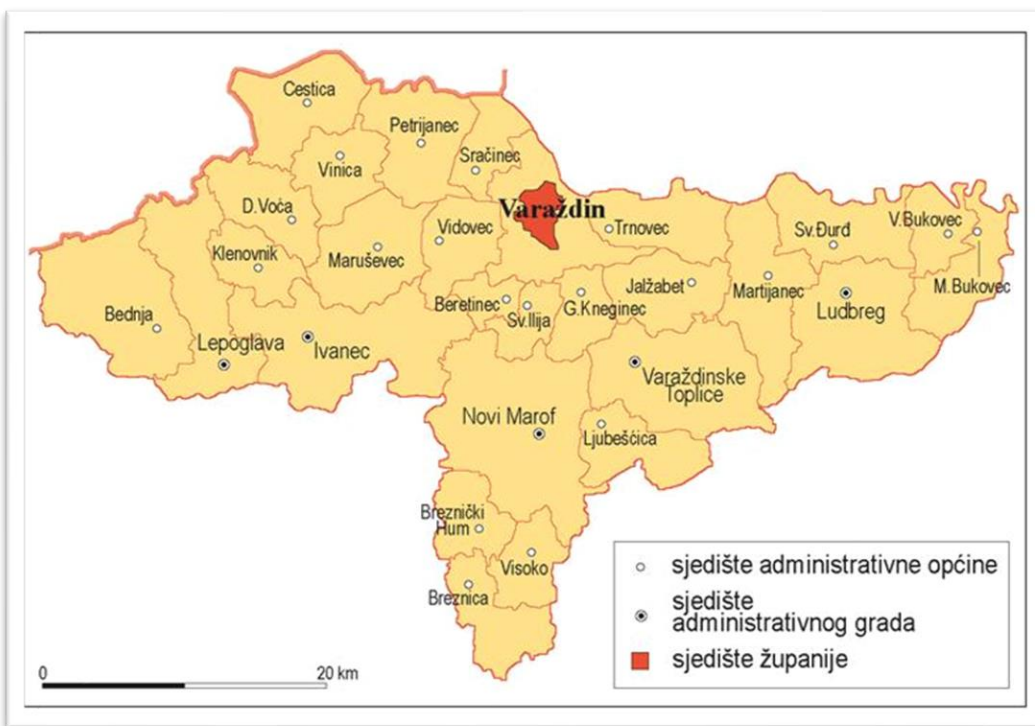
U 1997. godini izrađena je elaboracija pod nazivom "Dravski park - šuma", koja je obuhvatila analizu postojećeg stanja bioloških i krajobraznih vrijednosti te je predložila mjere zaštite, uređenja, održavanja i namjene prostora.

Što se tiče biološke raznolikosti u Dravskoj šumi je identificirano 35 vrsta drveća, 21 vrsta grmolikih biljaka i 129 vrsta zeljastih biljaka. Fauna uključuje 109 vrsta, osim riba i drugih vodenih organizama. Posebnu botaničku vrijednost predstavljaju stoljetna stabla bijele topole, od kojih ih je evidentirano 70, što doprinosi značaju ovog ekosustava i njegovoj očuvanosti.³⁵

³⁵ *Prostorni plan Varaždinske županije*, Zavod za prostorno uređenje Varaždinske županije. Dostupno na : <https://zppuvz.hr/wp-content/uploads/2022/01/1-ppz-varazdinske-zupanije-osnovni.pdf> (Posjećeno 04.09.2024.)

2.5. Administrativna podjela i demografski podaci

Varaždinska županija administrativno je podijeljena na 6 gradova, 22 općine i 302 naselja. Sjedište Županije je grad Varaždin, a status grada imaju i Ivanec, Lepoglava, Ludbreg, Novi Marof i Varaždinske Toplice. Ivanec je najveći grad Županije prema površini (111,75 km²) i broju naselja (29). Općine su: Bednja, Beretince, Breznica, Breznički Hum, Cestica, Donja Voća, Gornji Kneginec, Jalžabet, Klenovnik, Ljubešćica, Mali Bukovec, Martijanec, Maruševac, Petrijanec, Sračinec, Sveti Đurđ, Sveti Ilija, Trnovec Bartolovečki, Veliki Bukovec, Vidovec, Vinica i Visoko. Najveća općina je Bednja (78,01 km²), a najmanja Beretince (12,40 km²).³⁶ Proteže se na području od 1262 km² s populacijom od 159,487 stanovnika prema podacima iz 2021. godine, što čini prosječno 126.4 stanovnika po km².³⁷ (Slika 3.)

Slika 3. Varaždinska županija s pripadajućim gradovima i općinama

Izvor: Proleksis enciklopedija, <https://proleksis.lzmk.hr/2653/> (21.08.2024.)

³⁶ Varaždinska županija., *Plan razvoja Varaždinske županije za razdoblje od 2021. do 2027. godine*, 2021. Dostupno na: https://www.vzz.hr/media/k2/attachments/Prilog_2_Analiza_stanja.pdf (Posjećeno 21.03.2024.)

³⁷ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje., *Varaždinska županija*., Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/varazdinska-zupanija> , (Posjećeno 21.03.2024.)

3. ZAŠTIĆENA PRIRODA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

U ovom poglavlju predstavlja se zaštićena priroda Varaždinske županije. Prostor igra ključnu ulogu u razvoju turizma. Njegovi dijelovi, svojim turističkim atrakcijama, privlače posjetitelje iz drugih regija da ih istraže ili u njima privremeno borave. Odnosi između različitih dijelova prostora, kao i između turističkih atrakcija, infrastrukture i drugih sadržaja unutar turističke destinacije, značajno utječu na razvoj turizma. Svi atraktivni dijelovi prostora, zajedno s drugim turističkim atrakcijama, imaju važnu ulogu u oblikovanju turističke ponude i mogućnosti razvoja različitih vrsta turizma u određenoj turističkoj destinaciji.³⁸

U Varaždinskoj županiji postoji 26 zaštićenih područja raspoređenih u nekoliko kategorija zaštite: jedan regionalni park, pet spomenika prirode, jedan značajan krajobraz, dvije park-šume i 17 spomenika parkovne arhitekture. Ukupna površina ovih zaštićenih područja iznosi oko 11.795 hektara.³⁹

3.1. Regionalni park

Regionalni park predstavlja zaštićeno područje koje ima ulogu u očuvanju prirodnih i kulturnih vrijednosti na regionalnoj razini. Ova kategorija zaštite obuhvaća velike površine koje su od posebnog značaja za zaštitu prirodne baštine, biološke raznolikosti i kulturnog naslijeđa, dok istovremeno omogućavaju različite oblike rekreacije i obrazovanja. U Varaždinskoj županiji nalazi se jedan regionalni park, a to je regionalni park „Mura-Drava“. (Slika 4.)

Regionalni park "Mura-Drava" obuhvaća kompletno područje rijeke Mure i Drave te njihova poplavna područja unutar granica Republike Hrvatske. Rijeke Mura i Drava su među rijetkim nizinskim rijekama u srednjoj Europi koje zadržavaju svoje prirodne tokove. Ovo područje karakterizira velika biološka, geološka i pejzažna raznolikost, uz bogatu kulturnu i tradicijsku baštinu. Posebno se ističu vlažna staništa, koja su među najugroženijim vrstama u Europi i dobila su status zaštite na nacionalnoj razini. Ta staništa uključuju poplavne šume, vlažne livade, mrtve

³⁸ Kušen, E., "Turizam i prostor Klasifikacija turističkih atrakcija." *Prostor*, vol. 9, br. 1(21), 2001, str. 1-12. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/10801>. (Posjećeno 09.04.2024.)

³⁹ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode, *Zaštićena područja*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/zasticena-podrucja/> (Posjećeno 22.08.2024.)

rukavce, napuštena korita rijeka te strmije obale na kojima se nalazi stanište za mnoge zaštićene vrste ptica. Ovdje se nalazi bogatstvo flore i faune, s oko 300 vrsta biljaka i 19 sisavaca zabilježenih na području rijeka Mure i Drave. Vlažna staništa pružaju idealne uvjete za mnoge vrste gmazova i vodozemaca, a bogatstvo insekata poput vretenaca i leptira dodatno obogaćuje ovo područje. Drava je poznata po svojoj ribljoj raznolikosti, s više od 200 ribljih vrsta, uključujući pet regionalnih endema dunavskog slijeva.

Veći dio područja Regionalnog parka "Mura-Drava" preklapa se s područjima ekološke mreže Natura 2000, što je rezultat njegove iznimne biološke i ekološke važnosti. Također, ovo područje predstavlja srce pentalateralnog Rezervata biosfere "Mura-Drava-Dunav". Regionalni park Mura-Drava proglašen je 2011. godine, a to je zabilježeno Uredbom o proglašenju regionalnog parka Mura-Drava (Narodne novine, 22/2011). Park je registriran pod brojem 466 u Upisniku zaštićenih područja. Ovo područje proteže se kroz županije Međimursku, Varaždinsku, Koprivničko-križevačku, Virovitičko-podravsku i Osječko-baranjsku, obuhvaćajući grad Varaždin i općine Cestica, Petrijanec, Sračinec, Trnovec Bartolovečki, Martijanec, Sveti Đurđ, Mali Bukovec i Veliki Bukovec unutar Varaždinske županije. Ukupna površina zaštićenog područja iznosi 87.680,52 hektara, od čega je 9.794,61 hektara unutar Varaždinske županije. U protekla tri stoljeća, hidrotehnički radovi značajno su promijenili tok rijeke Mure i Drave, skraćujući ih i ograničavajući njihova poplavna područja nasipima. Duž rijeka Drave, uzvodno od Donje Dubrave, izgrađeno je 23 hidroelektrane. Među njima, tri hidroelektrane s akumulacijama djelomično se nalaze unutar Varaždinske županije. Osim što su akumulacijska jezera proširila poplavna područja riječnih tokova i okolnih šuma, hidroelektrane su utjecale na promjene vodostaja, smanjenje količine riječnih sedimenata te na produblivanje korita rijeka.⁴⁰

⁴⁰ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Regionalni park Mura-Drava*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/regionalni-park-mura-drava/>, (Posjećeno 11.04.2024.)

Slika 4. Dio regionalnog parka “Mura-Drava” u Varaždinskoj županiji

Izvor: : Priroda Varaždinske županije, <https://priroda-vz.hr/podrucja/regionalni-park-mura-drava/> (16.04.2024.)

3.2. Spomenici prirode

Spomenici prirode su zaštićena područja koja uključuju prirodne objekte od posebne znanstvene, obrazovne, kulturne ili estetske vrijednosti. Ova kategorija zaštićenih područja čuva prirodne karakteristike i fenomene koji imaju izuzetnu važnost za očuvanje prirodne baštine i razumijevanje prirodnih procesa. U Varaždinskoj županiji, spomenici prirode predstavljaju ključne elemente u očuvanju biološke raznolikosti, geološke baštine te kulturnog identiteta regije.

U županiji su identificirani različiti spomenici prirode, uključujući botaničke, geološke, paleontološke i kulturne vrijednosti. Svaki od ovih spomenika doprinosi očuvanju jedinstvenih prirodnih i kulturnih resursa, a njihova zaštita omogućuje ne samo njihovo očuvanje, već i njihovu dostupnost za znanstvena istraživanja, obrazovne svrhe i turističke aktivnosti.

3.2.1. Skupina stabala bijelih topola

Skupina stabala bijelih topola u Dravskoj park-šumi, koja je proglašena botaničkim spomenikom prirode 2001. godine, predstavlja izniman primjer prirodnog bogatstva i biološke raznolikosti Varaždinske županije. Prema Odluci o proglašenju (Službeni vjesnik Varaždinske županije br. 13/2001), ova lokacija, registarskog broja 441, obuhvaća površinu od 1,51 hektara. Smještena je u jugoistočnom dijelu Dravske park-šume u grad Varaždin. (Slika 5.)

Skupina bijelih topola, s približno 70 stabala, predstavlja jednu od najvažnijih botaničkih vrijednosti unutar ove šume. Stabala imaju visinu između 27 i 42 metra i opseg debla od 200 do 521 centimetar. Starost stabala prelazi 100 godina, što dodatno ističe njihovu značajnost. Ne samo da dodaju estetsku vrijednost pejzažu uz rijeku Dravu, već su i važna za ekosustav zbog svoje veličine i biološke funkcije.

Povijesno gledano, područje uz rijeku Dravu kod Varaždina bilo je prekriveno nizinskim poplavnim šumama, koje su ovisile o stalnom prisustvu vode. Bijela topola je nekada bila jedna od dominantnih vrsta u tim šumama. Unatoč značajnim ljudskim intervencijama, kao što su izgradnja hidroelektrana i unošenje alohtonih biljnih vrsta, skupina bijelih topola u Dravskoj park-šumi preživjela je do danas. Ova skupina stabala prepoznata je i u „Prostornom planu grada Varaždina“ iz 1983. godine, što dodatno potvrđuje njezinu važnost u očuvanju prirodne baštine.⁴¹

⁴¹ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Skupina stabala bijelih topola*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/skupina-stabala-bijelih-topola/> (Posjećeno 22.08.2024.)

Slika 5. Skupina stabala bijelih topola

Izvor: Priroda Varaždinske županije, <https://priroda-vz.hr/podrucja/skupina-stabala-bijelih-topola/>
(22.08.2024.)

3.2.2. Belina lipa

Belina lipa, smještena u naselju Visoko, zaštićena je kao rijedak primjerak drveća od 1966. godine. Odluka o zaštiti donesena je na temelju Rješenja Republičkog zavoda za zaštitu prirode (br. 71/3 – 1966), a objekt je upisan pod registarskim brojem 167. Lipa se nalazi u Kalničkom prigorju, na malom zelenom otoku uz glavnu cestu u središtu naselja Visoko.

Ova velelisna lipa (*Tilia platyphyllos*, nekada poznata i kao *T. grandiflora*) prvotno je bila impozantno stablo visine oko 20 metara, s opsegom debla od 8,90 metara i prsnim promjerom od 2,82 metra. Iako je danas u deblu prisutna velika šupljina, što je rezultat starosti i djelomičnog odumiranja grana, lipa se uspjela oporaviti zahvaljujući redukciji krošnje i učvršćivanju ostatka debla vezovima. Postupno stvara novu krošnju, čime održava svoj značaj kao jedno od najstarijih stabala u Hrvatskoj.

Belina lipa je zaštićena ne samo zbog svojih bioloških karakteristika, već i zbog kulturno-povijesne vrijednosti. Prema lokalnoj legendi, stablo je zasadio hrvatsko-ugarski kralj Bela IV. Arpadović tijekom njegova bijega pred Tatarima u Dalmaciju 1242. godine, što je lipi dalo ime „Belina lipa“. Kroz stoljeća, pod njenom krošnjom su se odvijali značajni događaji za zajednicu, a pjesnici su joj posvetili stihove. Danas, Belina lipa predstavlja važan kulturni i povijesni simbol, potvrđujući svoju važnost u očuvanju lokalnog identiteta i naslijeđa.⁴² (Slika 6.)

Slika 6. Belina lipa

Izvor: Priroda Varaždinske županije, <https://priroda-vz.hr/podrucja/belina-lipa/> (22.08.2024.)

⁴² Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Belina lipa*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/belina-lipa/> (Posjećeno 22.08.2024.)

3.2.3. Gaveznica - Kameni vrh

Gaveznica – Kameni vrh u blizini grada Lepoglave predstavlja geološki spomenik prirode od iznimne važnosti. Proglašen je zaštićenim 1998. godine, a Odluka o zaštiti objavljena je u Službenom vjesniku Varaždinske županije (br. 04/1998), s registarskim brojem 407. Površina zaštićenog područja iznosi 5,79 hektara i nije uključena u Natura 2000 mrežu. (Slika 7.)

Ovo područje je poznato po svojoj geološkoj formaciji, koja je rezultat vulkanske aktivnosti u prošlosti. Kameni vrh, visine 373 metra, predstavlja ostatak nekadašnjeg vulkanskog kratera, dok je napušteni kamenolom Gaveznica danas oblikovan kao velika jama koja podsjeća na unutrašnjost vulkana. Glavne geološke karakteristike uključuju andezit, vulkansku breču i tuf, koji zajedno čine dokaz o vulkanskim događajima koji su oblikovali Hrvatsko Zagorje.

Gaveznica – Kameni vrh je jedino poznato nalazište poludragog kamenja u Hrvatskoj, uključujući poznati “Lepoglavski ahat”, i jedini očuvani fosilni vulkan u zemlji. Iako se ne koristi za komercijalnu eksploataciju, područje ima značajnu znanstvenu, obrazovnu i turističku vrijednost zbog svog geološkog značaja.

Kroz geološku povijest sjeverozapadne Hrvatske, nekoliko vulkanskih faza je oblikovalo regiju. Stijene nastale tim aktivnostima su uglavnom erodirane ili prekrivene mlađim sedimentima, osim u slučaju Gaveznica – Kameni vrh. Tijekom eksploatacije vulkanske stijene (1923. – 1967.), otkriven je “dimnjak” vulkana, što je rezultiralo nastankom dubokog klizišta. U završnoj fazi vulkanske aktivnosti, hidrotermalni procesi uzrokovali su pojavu poludragog kamenja.

Osim svoje geološke važnosti, područje Gaveznica – Kameni vrh ima i arheološku vrijednost. Na vrhu brežuljka pronađeni su ostaci pretpovijesnog naselja iz kasnobrončanog doba, a lokalitet je 1936. godine detaljno istražio arheolog Stjepan Vuković.⁴³

⁴³ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Gaveznica-Kameni vrh*. Dostupno na : <https://priroda-vz.hr/podrucja/gaveznica-kameni-vrh/> (Posjećeno 22.08.2024.)

Slika 7. Gaveznica – Vulkanski dimnjak

Izvor: Priroda Varaždinske županije, <https://priroda-vz.hr/podrucja/gaveznica-kameni-vrh/> (22.08.2024.)

3.2.4. Špilja Vindija

Špilja Vindija, poznata i kao Križnjakova jama ili Lavska jama, jedno je od najznačajnijih arheoloških i paleontoloških nalazišta u Hrvatskoj. Proglašena je paleontološkim spomenikom prirode 1964. godine putem Rješenja Zavoda za zaštitu prirode br. 98/9-1964. Nalazi se na Križnjakovom vrhu u općini Donja Voća, oko 20 km zapadno od Varaždina. Špilja se sastoji od velike dvorane duljine 50 m, širine 28 m i visine od preko 20 m. Glavni zaštitni profil na ulazu u spilju sadrži rijedak slijed pleistocenskih sedimenata, što je čini izuzetno vrijednom kako u Hrvatskoj, tako i u Europi. Fosilni ostaci ljudi i životinja, zajedno s tisućama kamenih i koštanih rukotvorina, svrstavaju Vindiju među najznačajnija paleontološka i paleoantropološka nalazišta u Europi. Prisutni fosilni ostaci neandertalaca iz Vindije pokazuju evolucijski razvoj prema suvremenom čovjeku, pri čemu se vindijjski neandertalci ističu modernim obilježjima koja se razlikuju od drugih poznatih neandertalskih nalaza. Istraživanja kostiju neandertalaca iz Vindije otkrila su da moderni ljudi imaju neandertalske gene, što potvrđuje uspješno miješanje ove dvije podvrste ljudi. Špilja Vindija predstavlja dragocjeni prirodni resurs za proučavanje evolucije čovjeka i njegovih predaka.⁴⁴ (Slika 8.)

⁴⁴ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Špilja Vindija*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/spilja-vindija/> (Posjećeno 22.04.2024.)

Slika 8. Špilja Vindija

Izvor: Turistička zajednica Varaždinske županije, <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/priroda/141-spilja-vindija> (22.04.2024.)

3.2.5. Mačkova (Velika) špilja

Mačkova špilja, smještena u općini Klenovnik, sjeverno od Ivanca, proglašena je spomenikom prirode 1966. godine zbog svoje značajne paleontološke i pretpovijesne vrijednosti. Špilja se nalazi oko 10 kilometara od Ivanca, u istočnom dijelu doline Velika Sutinska, koja presijeca trup Ravne gore, na nadmorskoj visini od 428 metara. Pristup špilji omogućuje planinarska staza koja vodi kroz šumski predio.

Špilja, također poznata pod nazivima Velika pećina kod Goranca, Dupljanska pećina i Pelenjska špilja, sastoji se od dviju dvorana povezanim niskim prolazom, ukupne duljine od 25 metara. Visina dvorana varira: ulazna dvorana doseže visinu od 3 metra, dok prva unutarnja dvorana ima visinu od 1,30 metara, dok druga dvorana prelazi visinu od 4 metra.

Istraživanja koja su započela 1957. godine, a trajala su do 1970., otkrila su da Mačkova špilja predstavlja značajno kvartarno, paleontološko i paleolitičko nalazište. Tijekom tih istraživanja pronađene su naslage debljine 12 metara, koje su bogate fosilima 67 vrsta sisavaca i ptica, pri čemu su najbrojniji fosili špiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus*). Ovi nalazi upućuju na to da je špilja služila kao prebivalište ljudi u pleistocenu i ranom holocenu, što je potvrđeno pronalaskom kamenih i koštanih alatki.

Mačkova špilja je dio ekološke mreže Vršni dio Ravne gore i predstavlja značajno stanište za špiljske organizme. Posebno je važna zbog prisustva endemskih vrsta, uključujući jednakonožnog kopnenog račića (*Androniscus dentiger croaticus*) i hrvatskog špiljskog trčaka (*Laemostenus schreibersi croaticus*), koji su poznati samo za ovu regiju.

Špilja je poznata od početka 20. stoljeća, a istraživali su je mnogi znanstvenici uključujući D. Hirca, A. Langhoffera, J. Klemenca, B. Saria i Stjepana Vukovića. Sustavna znanstvena istraživanja pod vodstvom Mirka Maleza značajno su doprinijela razumijevanju paleontoloških i geoloških karakteristika ovog značajnog nalazišta. Tektonski pokreti koji su uzrokovali ispucanost trijaskih dolomitičnih vapnenaca omogućili su nastanak podzemnih dvorana koje čine Mačkovu špilju jedinstvenim primjerom prirodne baštine u ovom dijelu Hrvatske.⁴⁵ (Slika 9.)

⁴⁵ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Mačkova (Velika) špilja*. Dostupno na : <https://priroda-vz.hr/podrucja/mackova-velika-spilja/> (Posjećeno 22.08.2024.)

Slika 9. Mačkova špilja

Izvor: Priroda Varaždinske županije, <https://priroda-vz.hr/podrucja/mackova-velika-spilja/> (22.08.2024.)

3.3. Značajni krajobraz

Krajolik Kalnika, čiji dio je smješten u Varaždinskoj županiji, predstavlja značajni krajobraz, a proglašen je još 1985. godine. Ova odluka, donesena putem akta Odluke o proglašenju Kalnika značajnim krajolikom, dodjeljuje mu registarski broj 352 u Upisniku zaštićenih područja. Kalničko gorje, koje čini veći dio ovog krajobraza, obiluje bogatstvom geoloških i geomorfoloških obilježja, raznovrsnih krajobraznih elemenata, i kulturno-povijesnih znamenitosti. Raznolikost je vidljiva kroz različite oblike terena, rasjede, stijene, mineralne izvore, te šumovite površine koje prekrivaju najveći dio gorja. Unutar ovog područja prevladavaju listopadne šume, dok su crnogorične šume manje zastupljene. Bogata flora i fauna dodatno obogaćuju ovo područje. Na Kalniku su prisutni

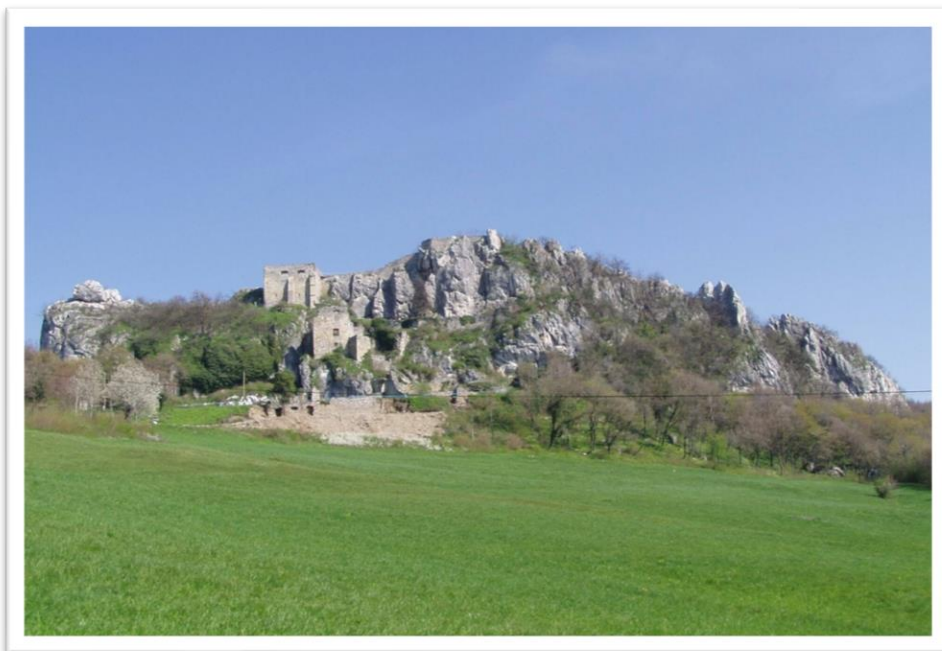
brojni florni elementi, uključujući i vrste karakteristične za srednjoeuropsku, euroazijsku, mediteransku, pontsku, te alpsku klimu, kao i biljne vrste vezane uz ilirske regije.⁴⁶

Kalnik, smješten na sjeveroistoku Varaždinske županije, predstavlja prirodnu atrakciju koja privlači brojne aktivnosti i ljubitelje prirode. Središte planinarskih aktivnosti, Planinarski dom Kalnik, pozicioniran na visini od 480 metara nadmorske visine, pruža posjetiteljima mogućnost smještaja i prehrane, čineći ga važnom točkom za istraživanje ovog planinskog područja. Otvaranjem Poučne staze na Kalniku 1996. godine omogućeno je posjetiteljima da dublje istraže bogatu prirodnu i kulturnu baštinu ovog područja.

Stijene Starog grada Velikog Kalnika i okolnih područja uređene su kao atraktivna lokacija za penjanje, s preko stotinu penjačkih smjerova. Istovremeno, s platoa u blizini TV tornja te s područja zapadno od vrha Vranilca, piloti paraglajdera imaju priliku uživati u letu iznad planinskog masiva, čime se otvara mogućnost za detaljno proučavanje i istraživanje geološke povijesti te prirodne raznolikosti ovog područja. Istočno od Velikog Kalnika proteže se stjenoviti greben poznat kao Kalnička greda. Ovaj greben, dug oko 4,5 kilometara, obiluje šumovitim područjima i stjenovitim vrhovima, uključujući Vuklec, Podrevec i Škrinju. Vrh Škrinja, smješten na najistočnijem dijelu grebena, ističe se kao stjenoviti vrh koji nudi panoramske poglede na okolni krajolik.⁴⁷ (Slika 10.)

⁴⁶ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Kalnik*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/kalnik/> (Posjećeno 18.04.2024.)

⁴⁷ Općina Kalnik, *O Kalniku*. Dostupno na: <https://kalnik.hr/opcina/o-kalniku/> (Posjećeno 18.04.2024.)

Slika 10. Kalnik

Izvor: Turistička zajednica Varaždinske županije, <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/priroda/178-kalnik> (19.04.2024.)

3.4. Park šume

Park-šuma je zaštićeno područje koje objedinjuje očuvanje prirodnih vrijednosti i pružanje prostora za rekreaciju i obrazovanje. Ova područja karakteriziraju očuvane šumske zajednice koje istovremeno omogućavaju posjetiteljima aktivnosti kao što su šetnje i istraživanje prirode.

Park-šume nude značajan ekološki doprinos, uključujući očuvanje biološke raznolikosti, regulaciju klime, te zaštitu tla i vodnih resursa. Kao primjeri održivog upravljanja prirodom, park-šume osiguravaju očuvanje prirodnih resursa dok istovremeno omogućuju ljudima da se povežu s prirodom na način koji ne šteti ekosustavima. U Varaždinskoj županiji zaštićene park-šume su Dravska park-šuma i park-šuma Trakošćan.

3.4.1. Dravska park-šuma

Prirodni kompleks park-šume, zaštićen odlukom iz 2001. godine, smješten je u sjevernom dijelu grada Varaždina, obuhvaćajući površinu od 85,74 hektara. Ova šuma, koja graniči s rijekom Dravom, predstavlja značajno stanište s bogatom bioraznolikošću, obuhvaćajući 185 vrsta biljaka i 109 životinjskih vrsta. Njezina atraktivnost kao prirodnog izletišta seže još u 19. stoljeće, pružajući građanima Varaždina oazu prirode. Tijekom prošlog stoljeća, u šumi su posađene raznolike vrste alohtonog drveća, što je doprinijelo njezinu parkovnom karakteru. Međutim, izgradnjom odvodnog kanala za hidroelektranu Varaždin, područje je podijeljeno na dva dijela, što je utjecalo na njegovu prirodnu strukturu. Ova prirodna atrakcija, zaštićena i očuvana, predstavlja važan dio prirodne baštine grada Varaždina i okolnih područja te pruža prostor za rekreaciju i odmor u prirodnom okruženju. Rijeka Drava imala je značajnu ulogu u smještaju Varaždina te je utjecala na njegov urbanistički razvoj. Raznolikost biljnog i životinjskog svijeta čini Dravsku park-šumu atraktivnom tijekom cijele godine. Cijelo područje uz rijeku Dravu prepoznato je kao područje međunarodnog značaja te je postalo važan dio Nacionalne ekološke mreže Republike Hrvatske. Također, predstavlja potencijalno područje Nature 2000, ekološke mreže Europske unije. Dravska park-šuma je integralni dio Regionalnog parka Mura-Drava te budućeg UNESCO-voog MAB rezervata biosfere Dunav-Drava-Mura.⁴⁸

Grad Varaždin je odobren za financiranje iz Europske Urbane Inicijative (EUI) za projekt InterACT Green, koji se bavi uređenjem Dravske park-šume u Varaždinu. Ovaj projekt tematski je povezan s Novim Europskim Bauhausom (NEB) i usmjeren je na revitalizaciju Dravske park-šume te njezino integriranje s urbanim prostorom grada. Osim Grada Varaždina, na projektu sudjeluju i Grad Ludbreg, Hrvatski šumarski institut, Fakultet organizacije i informatike Varaždin, Turistička zajednica grada Varaždina te Javna ustanova Priroda Varaždinske županije. Planirano je provesti niz studija koje će procijeniti zdravstveno stanje šume, identificirati lokacije za obnovu te odrediti smjer budućeg uređenja, korištenja i obnove šumskog područja u idućih 40 godina.⁴⁹

⁴⁸ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Dravska šuma*. dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/dravska-suma/> (Posjećeno 19.04.2024.)

⁴⁹ Ibidem.

3.4.2. Park-šuma Trakošćan

Park-šuma Trakošćan, zaštićena 1955. godine, pokriva površinu od 487,19 hektara u brežuljkastom području između Ravne gore, Macelja i Strahinščice. Ovaj prostor obuhvaća parkovni kompleks, umjetno jezero i okolne šumske površine uz dvorac Trakošćan.

Parkovni prostor u okolici dvorca Trakošćan, koji je nastao sredinom 19. stoljeća, tipičan je primjer romantičarskog perivoja. Ovaj perivoj razvio se iz prirodnih hrastovih i grabovih šuma, pri čemu su sačuvani neki od starih hrastova. Pored autohtonih vrsta, posađene su i egzotične vrste drveća koje kroz godine stvaraju promjenjivu paletu boja. Umjetno jezero površine oko 23 hektara jedno je od ključnih elemenata ovog kompleksa.

Dvorac Trakošćan, čija izgradnja seže u kraj 13. ili početak 14. stoljeća, prvotno je bio manja utvrda. Tijekom svoje povijesti, dvorac je bio u vlasništvu različitih obitelji, ali je najdulje pripadao obitelji Drašković, koja ga je posjedovala oko 400 godina. Današnji izgled dvorca rezultat je obnove iz sredine 19. stoljeća, kad ga je grof Juraj VI. Drašković transformirao u neogotički dvorac. Uz obnovu dvorca, izvedeni su radovi na oblikovanju umjetnog jezera i romantičarskog perivoja.

Park-šuma Trakošćan značajna je za očuvanje kulturne i prirodne baštine, pružajući uvid u povijest krajobraznog oblikovanja i održavanje prirodnih ekosustava.⁵⁰

3.5. Spomenici parkovne arhitekture

Spomenici parkovne arhitekture predstavljaju zaštićene objekte koji su značajni zbog svoje povijesne, estetske i kulturne vrijednosti unutar parkovnih prostora i vrtova. Ovi spomenici obuhvaćaju različite elemente kao što su fontane, staze, paviljoni, skulpture i drugi objekti koji su dio arhitektonskog dizajna zelenih površina i perivoja. U Varaždinskoj županiji se nalazi 17 spomenika parkovne arhitekture prikazani i kratko opisani u nastavku. (Tablica 2.)

⁵⁰ Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Trakošćan*. Dostupno na : <https://priroda-vz.hr/podrucja/trakoscan/> (Posjećeno 22.08.2024.)

Tablica 2. Popis spomenika parkovne arhitekture u Varaždinskoj županiji

Spomenik parkovne arhitekture	Kratki opis
Arboretum opeka	Jedinstveni arboretum s velikom dendrološkom raznolikošću.
Varaždinsko groblje	Stari dio groblja sa značajnim hortikulturnim vrijednostima.
Bajnski dvori	Perivoj uz ostatke dvorca, nekadašnje bogato vlastelinstvo.
Jalkovec	Perivoj uz dvorac, djelomično očuvan, s važnim arhitektonskim i hortikulturnim značajem
Klenovnik	Perivoj uz najveći dvorac u Hrvatskoj, značajan za kulturnu baštinu.
Križovljangrad	Perivoj uz najsjeverniji dvorac u Hrvatskom Zagorju, s važnim povijesnim karakteristikama.
Martijanec	Perivoj uz plemićki dvorac, značajan zbog povijesnih karakteristika.
Novi Marof	Romantičarski perivoj uz dvorac s kulturnom i arhitektonskom vrijednošću.
Šaulovec	Perivoj uz plemićki dvorac s specifičnim karakteristikama parkovne arhitekture
Veliki Bukovec	Perivoj uz dvorac s važnim arhitektonskim i hortikulturnim značajem
Vidovec	Perivoj uz dvorac s romantičarskim obilježjima
Varaždinske Toplice	Stari lječilišni perivoj s hortikulturnom i povijesnom vrijednošću.
Tisa u Čalincu	Stara tisa pored kurije Pongratz.
Lipe u Bednji	Skupina starih lipa ispred župnog dvora.

Lipe u Varaždinskim Toplicama	Drvored lipa ispred crkve sv. Martina.
Platana u Jalžabetu	Stoljetna platana ispred dvorca.
Platana u Varaždinu	Velika platana na Banfici.

Izvor: Izradila autorica prema podacima iz: Priroda varaždinske županije, <https://priroda-vz.hr/zasticena-podrucja/> (22.08.2024.)

4. ATRAKTIVNOST MATERIJALNE I NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

Haška konvencija je konvencija iz 1954., a usvojena je s ciljem zaštite kulturnih dobara u slučaju oružanih sukoba. U njoj se prvi put u međunarodnom pravu pojavljuje pojam "kulturnog dobra", koji se odnosio na predmete iz kulture. Iako se izraz "kulturna baština" pojavljuje u Haškoj konvenciji, njegova upotreba je ograničena i pojavljuje se na samo nekoliko mjesta. Važan obrat u uvrštavanju izraza "kulturna baština" u međunarodne ugovore dogodio se s donošenjem UNESCO-ove Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine 1972. godine. Navedena konvencija je integrirala pojam "kulturna baština" u naziv međunarodnog ugovora. Time je pojam "kulturna baština" postao osnovni dio međunarodnog prava koji se odnosi na zaštitu i očuvanje kulturnih i prirodnih dobara od svjetskog značaja. Pojam „kulturne baštine“ dobiva daljnju prepoznatljivost kroz instrumente nastale unutar UNESCO-a. Posebno se ističu Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine iz 2001. godine te Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003. godine.⁵¹

Pojam baštine u izrazu "kulturna baština" jasnije prikazuje suvremeno shvaćanje da su to dobra koja je sadašnji ljudski naraštaj naslijedio od prethodnih generacija. To uključuje obvezu zaštite i očuvanja tih dobara za buduće generacije. Drugim riječima, pojam kulturne baštine naglašava ideju zaštite materijalnih i nematerijalnih dostignuća ljudske kulture ne samo radi trenutnog uživanja već i za dobrobit budućih ljudskih generacija. Riječ "baština" dodatno naglašava da se radi o vrijednostima koje nadilaze uske nacionalne granice pojedinih država te su od značaja za cijelo čovječanstvo.⁵²

Prema Graham (2002), kulturna baština ima značajan ekonomski potencijal, osobito u turizmu. Destinacije koriste svoje kulturne resurse kako bi privukle posjetitelje, pružajući im priliku da dožive raznolika materijalna i nematerijalna kulturna dobra. Ovaj pristup raznolikosti turističke ponude potiče ekonomski razvoj destinacije putem povećanja turističkih prihoda.⁵³

Čavlek i dr. (2011) navode kako svaki fenomen, objekt, proces ili događaj koji potiče čovjeka na putovanje kako bi zadovoljio svoje društvene i kulturne potrebe može se smatrati dijelom

⁵¹ Šošić, T., "Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 51, 4/2014., str. 838.

⁵² Ibidem, str. 839.

⁵³ Graham, B., "Heritage as Knowledge: Capital or Culture?", *Urban Studies* 39, 1003–1017.

atraktivnosti kulturne baštine. To su sadržaji koji posjeduju estetske i značajne osobine, a stvoreni su od strane različitih naroda ili etničkih skupina u prošlosti, bilo davnoj ili nedavnoj.⁵⁴

4.1. Materijalna kulturna baština

Materijalna kulturna baština dijeli se na pokretna i nepokretna kulturna dobra. Pokretna kulturna dobra obuhvaćaju širok spektar predmeta koji su povezani s ljudskom kulturom, uključujući umjetnine poput slika i kipova, kao i predmete primijenjene umjetnosti i obrta kao što su nakit, posuđe i liturgijski predmeti, te stari novac, knjige i slično. S druge strane, nepokretna kulturna dobra uključuju ne samo povijesne građevine i arheološka nalazišta, već suvremeno shvaćanje zaštite obuhvaća i cijele graditeljske cjeline poput srednjovjekovnih jezgri gradova. Također, zaštita se proširuje i na okoliš objekta, odnosno prostorni kontekst u kojem se nalazi nepokretno kulturno dobro.⁵⁵ U nastavku je prikazana tablica svih materijalnih dobara Varaždinske županije prema Registru kulturnih dobara Ministarstva kulture i medija. (Tablica 3.)

Tablica 3. Materijalna kulturna dobra Varaždinske županije

Grad/Općina	Kulturno dobro
Varaždin	• Arheološko nalazište "Pod lipom" (bez broja) • Arheološko nalazište Brezje (Z-6212) • Cjelina arhivskih fondova i zbirki u posjedu Državnog arhiva u Varaždinu (Z-2783) • Crkva Rođenja Isusova i uršulinski samostan (Z-2268) • Crkva sv. Fabijana i Sebastijana mčč. (Z-5950) • Crkva sv. Florijana i xenodochium (Z-2270) • Crkva sv. Georgija (Z-2945) • Crkva sv. Nikole i kurija župnog dvora (Z-2274) • Crkva sv. Roka (Z-6237)

⁵⁴ Čavlek, N., i dr., *Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav.*, Zagreb., 2011., str. 147.

⁵⁵ Šošić, Trpimir M.. "Pojam kulturne baštine – međunarodnopravni pogled." *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 51, br. 4, 2014, str. 833-860. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/129107> (Posjećeno 25.04.2024.)

- Crkva sv. Trojstva i kapucinski samostan (Z-2269)
- Crkva sv. Vida (Z-2267)
- Crkva sv. Ivana Krstitelja i franjevački samostan (Z-2275)
- Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije (Z-888, N-19)
- Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i kurija župnog dvora (Z-2266)
- Dvorac Leitner (Z-1232)
- Gradska kula (Z-899)
- Gradsko groblje (Z-1135)
- Građevina Hrvatskoga narodnog kazališta (Z-6187)
- Jahaona vojarne u Optujskoj ulici u Varaždinu (P-6509)
- Kameni spomenik sa skulpturom Immaculatae (Z-2613)
- Kameni spomenik sv. Ivana Nepomuka (Z-2272)
- Kameni spomenik sv. Trojstva (Prijestolje milosti) (Z-2612)
- Kuća "Dobro od Varaždina" (Z-3434)
- Kuća Jacomini (Z-901)
- Kuća Mrazović (Z-894)
- Kuća Ritz (Z-900)
- Kuća Söhnel (Z-6182)
- Kuća Terstenjak (Z-895)
- Kulturno-povijesna cjelina grada Varaždina (Z-5417)
- Meteorološki stup (Z-2271)
- Mlin obitelji Vidović (Z-2574)
- Most preko Plitvice (Z-1946)
- Palača Drašković-Nadasdy (Z-2614)
- Palača Erdody-Oršić (Z-2941)
- Palača Erdödy-Patačić (Z-904)
- Palača Herczer (Z-2942)
- Palača Keglević (Z-2943)
- Palača Patačić (Z-896, N-22)

	• Palača Patačić-Putar (Z-903) • Palača Petković-Ožegović (Z-2610) • Palača Prassinsky-Sermage (Z-2615) • Palača Varaždinske županije (Z-897) • Palača Wasserman-Kreuz (Z-6225) • Palača Zagrebačkog kaptola (Z-3943) • Palača Zakmardy (Z-898) • Pavlinski marof (Z-902) • Pavlinski samostan (Z-3944) • Pil sv. Ivana Krstitelja (Z-3937) • Sinagoga (Z-6146) • Sklop povijesnih industrijskih građevina na području kompleksa tvornice „Varteks“ u Varaždinu (Z-7816) • Skulptura Grgura Ninskog (Z-3464) • Stari grad (Z-889, N-21) • Vijećnica (Z-2611) • Vila Bedeković (Z-2944) • Vila Morandini (Z-5909) • Vila Oršić (Z-2940) • Zbirka žbukoreza Julija Merlića (Z-3463) • Zgrada (Z-893) • Zgrada (Z-887) • Zgrada (Z-890) • Zgrada (Z-891) • Zgrada (Z-892) • Židovsko groblje (Z-2273)
Ivanec	• Arheološko nalazište Stari grad Ivanec (Z-7562) • Crkva sv. Marije Magdalene i kurija - župni dvor, Ivanec (Z-1081) • Crkva sv. Duha, Prigorec (Z-1095) • Crkva Blažene Djevice Marije, Radovan (Z-1096)

	• Crkva sv. Margarete i kurija župnog dvora, Margečan (Z-1088) • Kurija Cerje Tužno, Cerje Tužno (Z-7000) • Utvrda Gradišće na Cukovcu, Gačice (Z-5839)
Ludbreg	• Arheološko nalazište Gradina Lipa-Katalena (Z-1943) • Arheološko nalazište Poljanec (Z-1940) • Arheološko nalazište Vrt Somođi (Z-7075) • Crkva Srca Isusova, Apatija (Z-1065) • Crkva sv. Antuna, Selnik (Z-7111) • Crkva sv. Oca Nikolaja, Čukovec (Z-4751) • Crkva sv. Petke, Bolfan (Z-7800) • Crkva sv. Trojstva i župni dvor, Ludbreg (Z-1087) • Crkva Žalosne Gospe, Ludbreg (Z-3437) • Dvorac Batthyany, Ludbreg (Z-1238) • Gradina Štuk, Sigetec Ludbreški (Z-1939) • Gradina Vučje grlo, Hrastovsko (Z-1947) • Kulturno-povijesna cjelina grada Ludbrega (Z-5721) • Memorijalno područje židovskog groblja, Ludbreg (Z-4665) • Spomenik palim braniteljima Domovinskog rata za Ludbreg (Z-4750)
Varaždinske Toplice	• Arheološko nalazište Aquae Iasae (Z-3441) • Arheološko nalazište Gradec, Škarnik (Z-6037) • Arheološko nalazište Gradišće, Tuhovec (Z-6036) • Crkva sv. Marije, Rukljevina (Z-1098) • Crkva sv. Martina i kurija župnog dvora, Varaždinske Toplice (Z-905) • Crkva Sveta Tri Kralja i župni dvor, Svibovec (Z-1240) • Crkva svetog Duha, Varaždinske Toplice (Z-7345) • Kaštel zagrebačkog Kaptola, Varaždinske Toplice (Z-906) • Kulturno-povijesna cjelina Varaždinskih Toplica (Z-5188) • Tradicijska kuća (Z-1099)

Novi Marof	• Arheološko nalazište Lonja (Gradišće I i Gradišće II) kod Matušina, Donje Makojišće (Z-6153) • Arheološko nalazište Rute (Gradišće), Podrute (Z-7563) • Arheološko nalazište Utvrda Grebengrad, Madžarevo (Z-3440) • Crkva Blažene Djevice Marije – grobna kapela obitelji Ožegović, Bela (Z-1071) • Crkva Blažene Djevice Marije i župni dvor, Remetinec (Z-1097) • Dvorac Erdödy, Specijalna bolnica za kronične bolesti, Novi Marof (Z-1093) • Dvorac Stara Bela (Donja Bela ili Bela 2), Bela (Z-1069) • Kaštel-dvorac Nova Bela (Gornja Bela ili Bela I), Bela (Z-1070) • Kultivirani krajolik na području dvoraca Bela I i Bela II, Bela (Z-4433) • Utvrda Paka, Paka (Z-1094) • Utvrda Pusta Bela, Bela (Z-7575) • Zbirka žbukoreza Julija Merlića, Više adresa (Z-3463)
Lepoglava	• Arheološko nalazište Utvrda Kamenica, Kamenica (Z-5738) • Crkva Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije, bivši pavlinski samostan i Gostinjac, Lepoglava (Z-882, N-12) • Crkva Majke Božje Sniježne (sv. Helene), Žarovnica (Z-1105) • Crkva Pohoda Blažene Djevice Marije i kurija župnog dvora, Donja Višnjica (Z-1075) • Crkva sv. Bartola i kurija župnog dvora, Kamenica (Z-1083) • Crkva sv. Florijana, Zlogonje (Z-1104) • Crkva sv. Ivana Krstitelja, Lepoglava (Z-883) • Crkva sv. Jurja, Lepoglava (Z-885, N-13) • Crkva sv. Tome, Kamenica (Z-1082)
	• Crkva sv. Bartola, Bednja (Z-1084) • Crkva sv. Jurja, Bednja (Z-1085) • Crkva sv. Tome, Bednja (Z-1086)

Općina Bednja	• Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i kurija župnog dvora, Bednja (Z-1067) • Dvorac Trakošćan, Trakošćan (Z-886, N-18) • Pil Madone, Bednja (Z-1066)
Općina Beretinec	• Dvorac Šaulovec, Črešnjevo (Z-852) • Pil Pieta, Beretinec (Z-3942)
Općina Breznica	• Crkva sv. Marije Magdalene, Bisag (Z-1072) • Ostatci staroga grada Bisaga, Bisag (Z-6238)
Općina Cestica	• Crkva Blažene Djevice Marije (Miklova kapela), Križanče (Z-1438) • Crkva sv. Barbare i kurija župnog dvora, Natkrižovljan (Z-1579) • Crkva sv. Lovre, Veliki Lovrečan (Z-1439) • Crkva Uzvišenja sv. Križa i kurija župnog dvora, Radovec (Z-2279) • Dvorac Križovljan-grad, Cestica (Z-853) • Pil sa skulpturom Tužnog Krista, Dubrava Križovljanska (Z-3941) • Pil Tužnog Krista, Kolarovec (Z-3940)
Općina Donja Voća	• Crkva sv. Martina i kurija župnog dvora, Donja Voća (Z-1077) • Crkva sv. Tome, Donja Voća (Z-1076) • Spilja Vindija, Rijeka Voćanska (Z-1078)
Općina Martijanec	• Arheološka zona "Pri Gomili", Gornji Martijanec (Z-2948) • Arheološko nalazište Gradišće, Martijanec (Z-6041) • Arheološko nalazište Vrbanovec - tumul, Vrbanovec (Z-6048) • Crkva sv. Benedikta, Hrastovljan (Z-1080) • Crkva sv. Križa, Križovljan (Z-1086) • Crkva sv. Martina i župni dvor, Martijanec (Z-1090)
Općina Breznički Hum	• Arheološko nalazište Humščak kod Gornjeg Huma, Breznički Hum (Z-7564) • Crkva sv. Martina, Breznički Hum (Z-880)
Općina Jalžabet	• Arheološka zona Bistričak, Jalžabet (Z-1945) • Arheološko nalazište Blizna, Jakopovec (Z-6319)

	• Arheološko nalazište Cerov jarek, Jalžabet (Z-6228) • Arheološko nalazište villa rustica, Kelemen (Z-1944) • Crkva sv. Elizabete i kurija župnog dvora, Jalžabet (Z-1441) • Crkva sv. Jakova, Jakopovec (Z-1237) • Crkva sv. Klementa, Kelemen (Z-1440) • Dvorac Somogy, Jalžabet (Z-1576) • Pil sv. Florijana, Kelemen (Z-1930) • Pil sv. Jakoba, Jakopovec (Z-1932)
Općina Klenovnik	• Arheološko nalazište "Velika pećina", Goranec (Z-2949) • Crkva Presvetog Trojstva, Klenovnik (Z-1085) • Crkva sv. Wolfganga i župna kuća, Vukovoj (Z-1103) • Devet kamenih postaja Ružarija u crkvi sv. Wolfganga, Klenovnik (Z-2616) • Dvorac Drašković, Klenovnik (Z-881) • Kameni spomenik sv. Ivana Nepomuka, Klenovnik (Z-1084)
Općina Mali Bukovec	• Crkva Blažene Djevice Marije, Sveti Petar (Z-1106) • Crkva sv. Katarine, Mali Bukovec (Z-1239) • Pil sv. Florijana, Mali Bukovec (Z-3442)
Općina Maruševac	• Crkva sv. Jurja mučenika i kurija župnog dvora, Maruševac (Z-884) • Crkva sv. Roka, Druškovec (Z-1079) • Dvorac, Maruševac (Z-1091) • Kurija, Čalinec (Z-1074)
Općina Petrijanec	• Arheološka zona Petrijanec - antičke Aquae Vivaee, Petrijanec (Z-7699) • Crkva sv. Katarine, Nova Ves Petrijanečka (Z-2617) • Crkva sv. Petra i Pavla i kurija župnog dvora, Petrijanec (Z-2278) • Grobna kapela obitelji Bombelles, Zelendvor (Z-1937) • Pil s likom Trpećeg Isusa (Krista Premišljevača), Majerje (Z-1929) • Pil s likom Trpećeg Isusa (Krista Premišljevača), Petrijanec (Z-1926) • Pil sv. Florijana, Petrijanec (Z-1927)

	• Pil sv. Jurja na konju, Petrijanec (Z-1928) • Poklonac Kraljice Marije s Isusom, Petrijanec (Z-2276) • Vijećnica, Petrijanec (Z-1942) • Zbirka žbukoreza Julija Merlića, Više adresa (Z-3463) • Zgrada stare škole, Petrijanec (Z-1941)
Općina Sračinec	• Crkva sv. Benedikta, Svibovec Podravski (Z-1938)
Općina Sveti Ilija	• Crkva sv. Ilije i kurija župnog dvora, Sveti Ilija (Z-3938) • Crkva Svih Svetih, Beletinec (Z-1234) • Dvorac Seketin, Seketin (Z-3939)
Općina Trnovec Bartolovečki	• Crkva sv. Bartola i župni dvor, Bartolovec (Z-1575) • Crkva sv. Duha, Šemovec (Z-4550) • Poklonac sv. Trojstva, Šemovec (Z-2618)
Općina Vinica	• Arheološko nalazište Stari grad Vinica (burg Vinica), Vinica Breg (Z-6191) • Arheološko nalazište Šincekova jama, Vinica Breg (Z-5741) • Crkva sv. Marka i kurija župnog dvora, Marčan (Z-4548) • Dvorac Bajnski dvori, Gornje Ladanje (Z-1577) • Grobna kapela obitelji Erdödy, Gornje Ladanje (Z-1578) • Kompleks dvorca Opeka i arboretuma, Marčan (Z-3439) • Kurija Köröskény-Rupčić, Vinica (Z-6147) • Kurija Matachich-Dolansky, Vinica (Z-6162) • Kurija Patačić, Vinica (Z-3438) • Pil sv. Benedikta, Vinica (Z-1936) • Pranger "Sramotni stup", Vinica (Z-1933) • Zdenac s kipom sv. Ivana Nepomuka, Vinica (Z-1935)
Općina Vidovec	• Crkva sv. Antuna, Tužno (Z-4549) • Crkva sv. Vida i kurija župnog dvora, Vidovec (Z-1580) • Dvorac Jordis - Lohausen, Vidovec (Z-1581) • Dvorac Patačić, Krkanec (Z-2277)

	• Grobljanska kapela obitelji Bužan - Kušević, Vidovec (Z-5116) • Pil s likom Trpećeg Isusa (Krista Premišljevača), Vidovec (Z-1931) • Zbirka žbukoreza Julija Merlića, Više adresa (Z-3463)
Općina Visoko	• Arheološko nalazište "Utvrdica Čanjevo", Čanjevo (Z-2947) • Crkva Presvetog Trojstva, Visoko (Z-1102) • Crkva sv. Marije Magdalene, Vinično (Z-7384)
Općina Veliki Bukovec	• Crkva sv. Franje Asiškog i kurija - župni dvor, Veliki Bukovec (Z-1100) • Dvor Drašković, Veliki Bukovec (Z-1241) • Pil sv. Ivana Nepomuka, Veliki Bukovec (Z-1101)

Izvor: Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/> (25.08.2024.)

4.2. Muzeji i zbirke

- **Gradski muzej Varaždin**

Gradski muzej Varaždin nalazi se unutar kompleksa Starog grada, koji je smješten na sjevernom rubu povijesne jezgre Varaždina. Ovaj kompleks, nekada vojnička utvrda, sada služi kao mjesto za izlaganje raznih muzejskih zbirki. Muzej obuhvaća nekoliko specijaliziranih odjela: Arheološki, Povijesni, Kulturno-povijesni, Etnografski i Entomološki. Izložbe su raspoređene u nekoliko značajnih zgrada unutar kompleksa, uključujući gotičko-renesansnu utvrdu Stari grad, baroknu palaču Sermage, klasicističku palaču Hercer i Kulu stražarnicu. Trenutno su uređeni stalni postavi u Kulturno-povijesnom odjelu u Starom gradu, Entomološkom odjelu u palači Hercer i Galeriji starih i novih majstora u palači Sermage, dok se pripremaju stalni postavi Arheološkog i Povijesnog odjela u palači Hercer.⁵⁶

⁵⁶ Turistička zajednica Varaždinske županije, *Stari grad Varaždin*. Dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/muzeji-i-zbirke/280-stari-grad-varazdin> (Posjećeno 31.08.2024.)

- **Zavičajni muzej Varaždinske Toplice**

Zavičajni muzej Varaždinske Toplice osnovao je 1937. godine toplički ljekarnik Josip Čabrijan. Smješten u prizemlju Starog grada u središtu Varaždinskih Toplica, muzejski kompleks nudi bogatu zbirku različitih kulturnih i povijesnih artefakata.

Muzej obuhvaća raznovrsne zbirke, uključujući arheološku, balneološku, etnografsku, kulturno-povijesnu, numizmatičku te povijesnu zbirku, kao i likovni fundus. Pored toga, muzejski kompleks brine o arheološkom parku Aquae Iasae i tradicijskoj kući iz 1801. godine, koja se također nalazi u centru grada. Ova kuća, koja je danas dom etnografske zbirke, zaštićena je kao značajan primjer hrvatske tradicijske arhitekture od strane Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Jedan od najvažnijih eksponata muzeja je mramorni kip rimske božice Minerve, datiran iz 2. stoljeća prije Krista. Kip je otkriven tijekom arheoloških iskopavanja 1967. godine. Pronađen je u fragmentima, zakopan ispod slojeva zemlje i ostataka arhitekture, zajedno s postamentom i natpisom koji pružaju informacije o vremenu nastanka skulpture.⁵⁷

- **Muzej dvorca Trakošćan**

Dvorac Trakošćan, zaštićeno kulturno dobro, predstavlja povijesnu cjelinu koja uključuje dvorac, pripadajuće građevine, perivoj te park-šumu s jezerom.

Muzejski postav unutar dvorca prikazan je u autentičnom ambijentu, s namještajem i predmetima koji su korišteni u svakodnevnom životu njegovih stanovnika. Izložba predstavlja povijest Trakošćana i obitelji Drašković, prikazujući život hrvatskog plemstva od 15. do 19. stoljeća. Predmeti su raspoređeni u prostorijama koje zajedno tvore cjelovite interijere, obuhvaćajući sve prostore dvorca, od reprezentativnih stambenih prostorija do kuhinje. Dvorac se prostire na četiri razine: nisko i visoko prizemlje te prvi i drugi kat.

Muzej dvorca Trakošćan posjeduje bogatu zbirku predmeta iz razdoblja od renesanse do historicizma, uključujući zbirke oružja, slika i grafika, namještaja, knjiga i fotografija. Sve zbirke

⁵⁷ Turistička zajednica Varaždinske županije, *Zavičajni muzej Varaždinske Toplice*. Dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/muzeji-i-zbirke/289-zavicajni-muzej-varazdinske-toplice> (Posjećeno 31.08.2024.)

su povijesno povezane s arhitektonskim okvirom dvorca i životom njegovih vlasnika, obitelji Drašković, što čini ovaj muzej jedinstvenim primjerom sačuvane kulturne baštine u Hrvatskoj.⁵⁸

4.3. Nematerijalna kulturna baština

Pojam kulturne baštine obuhvaća ne samo materijalne oblike kulturnog nasljeđa, već i nematerijalna dostignuća ljudske kulture. Stoga, prihvaćanjem ovog pojma jasno se ističe suvremeno shvaćanje da, osim tradicionalne zaštite kulturnih spomenika, također treba zaštititi i očuvati određene tradicije, vještine, običaje i rituale.⁵⁹

Nematerijalna baština obuhvaća običaje, vjerovanja, znanja, vještine te duhovno stvaralaštvo koje se prenosi usmenom predajom, a prepoznato je kao dio identiteta društava, grupa ili pojedinaca. Uključuje raznolike jezike, dijalekte i govore, usmenu književnost, folklorno stvaralaštvo u glazbi, plesu, pričanju priča, igrama, obredima, običajima, mitovima, tradicijska umijeća i zanate te kulturne prostore gdje se redovito susreću tradicionalne pučke vrijednosti kroz priče, sajmove, svečanosti i narodne običaje.⁶⁰

4.3.1. Lepoglavska čipka

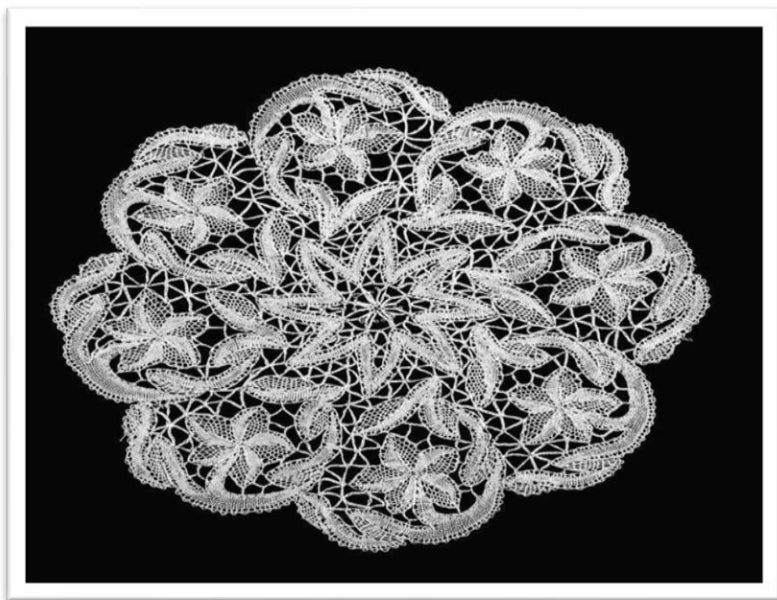
Umijeće izrade Lepoglavske čipke specifično je za područje Lepoglave te je poznata i kao klepana čipka. Predstavlja visoko kvalitetan tekstilni proizvod s bogatom tradicijom koja se prenosi s koljena na koljeno, čuvajući se i njegujući kroz generacije do današnjih dana. Za izradu čipke koriste se alati poput jastuka, drvenih vretenaca, predložaka čipke, pribadača te igala na kukicu. Osnovni princip izrade čipke uključuje ispreplitanje niti pomoću batića kao osnove i potke, dok se ornamenti oblikuju vještim prebacivanjem batića. Lepoglavska čipka, zajedno s paškom i

⁵⁸ Turistička zajednica Varaždinske županije, *Dvor Trakošćan*. Dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/muzeji-i-zbirke/290-dvor-trakoscan> (Posjećeno 01.09.2024.)

⁵⁹ Šošić, Trpimir M. "Pojam kulturne baštine – međunarodnopravni pogled." *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 51, br. 4, 2014, str. 833-860. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/129107> (Posjećeno 26.04.2024.)

⁶⁰ Carek, R. "Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga." *Informatica museologica*, vol. 35, br. 3-4, 2004, str. 69-71. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140322> (Posjećeno 26.04.2024.)

hvarskom čipkom, uvrštena je na UNESCO-vu Reprerentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2009. godine.⁶¹ (Slika 11.)

Slika 10. Lepoglavska čipka

Izvor: Turistička zajednica Varaždinske županije, Lepoglavska čipka, <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/kulturna-bastina/159-lepoglavska-cipka> (26.04.2024.)

Zadruga lepoglavske čipke osnovana je 24. siječnja 2003. na inicijativu Grada Lepoglave s ciljem obnavljanja tradicije izrade lepoglavske čipke kojoj je prijetila opasnost od izumiranja. Većinom su je radile starije žene, a znanje izrade prenosilo se s generacije na generaciju. Grad Lepoglava izradio je Program "Lepoglavska čipka", koji je kandidiran Varaždinskoj županiji od koga je dobio financijsku podršku. Ministarstvo obrta, malog i srednjeg poduzetništva također je financijski podržalo program. Program je obuhvaćao školovanje mladih čipkarica kroz šestomjesečni tečaj izrade kvalitetne ambalaže primjerene proizvodu, promociju proizvoda i marketinške aktivnosti te formiranje Zadruga koja će okupljati čipkarice, nabavljati potreban konac, plasirati proizvod i brinuti o standardnoj kvaliteti proizvoda, te dobivanje znaka "izvorno hrvatsko". Proveden je zacrtani Program te su stvoreni uvjeti da čipka, osim svoje rijetke etnografske vrijednosti, postane proizvod koji će poticati gospodarsku aktivnost i osigurati prihod ženama ovog kraja. Stvorena je

⁶¹ Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Lepoglavska čipka*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-1833>. (Posjećeno 26.04.2024.)

nova generacija čipkarica te danas Zadruga broji 78 članica. Izrađene čipke redovito se otkupljuju i dalje plasiraju kao visokovrijedan rukotvorni proizvod.⁶²

4.3.2. Bednjanski govor

Bednjanski govor spada u središnjozagorski kajkavski dijalekt, dio osnovne, konzervativne grupe kajkavskih govora. Karakterističan je za područje Bednje i okolnih sela poput Viletinca, Vrbovca, Benkovca, Želimorja, Podgorja, Prebukovja, Meljana, Trakošćana, Purgje, Šinkovice, Gorenca, Osonjaka, Ježovca i Vranojelja. Ova područja geografski su izolirana reljefom, poput gora Ivančice, Strahinčice, Maceljske i Ravne gore, što je uvjetovalo specifičan jezični razvoj. Posebnost bednjanskog govora leži u razvoju vokalizma.⁶³

4.3.3. Tradicije vezane uz varaždinsku građansku gardu “Purgari”

Varaždinska građanska garda, poznata i kao Purgari, ima bogatu povijest i danas aktivno njeguje tradicije i vrijednosti građanskog života u Varaždinu. Prvi puta se spominje u Statutu grada Varaždina 1750. godine, nakon povlastice Marije Terezije. Naziv "purgari" dolazi od njemačke riječi "Bürger", što znači građanin. Garda, sastavljena od građana Varaždina, imala je različite zadatke, od sudjelovanja u gradskim svečanostima i humanitarnim aktivnostima do osiguranja reda i zaštite imovine u ratnim i mirnodopskim uvjetima. Njihova dvostruka funkcija obuhvaćala je vojno-zaštitničku i paradnu ulogu. Danas, garda služi prije svega u protokolarne svrhe i kao turistička atrakcija. Smjena straže ispred Gradske vijećnice održava se svake subote od 11 do 12 sati tijekom proljetnih i ljetnih mjeseci. Sudjelovanje u Tijelovskoj procesiji, gdje pripadnici postrojbe tradicionalno nose baldahin, kao i čuvanje Božjeg groba za Uskrsne blagdane u Varaždinskoj katedrali, predstavljaju dugogodišnje tradicije. Očuvanje kontinuiteta djelovanja Garde i svijest Varaždinaca o povijesnom i kulturnom značaju važno je za grad. Kroz sudjelovanje

⁶² Zadruga Lepoglavske čipke, *Čipkarska zadruga*. Dostupno na: <http://www.lepoglavska-cipka.hr/cipkarska-zadruga/> (26.04.2024.)

⁶³ Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Bednjanski govor*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-3324> (Posjećeno 26.04.2024.)

u životu građana, garda prenosi umijeće i tradicijske vrijednosti građanskog života Varaždina.⁶⁴
(Slika 11.)

Slika 11. Varaždinska građanska garda “Purgari”

Izvor: Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, Tradicije vezane uz varaždinsku građansku gardu “Purgari”, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6907> (29.04.2024.)

4.4. Kulturne manifestacije

Manifestacijski turizam je moderna grana turizma koja je nastala kao odgovor na specifične interese i zahtjeve današnjih turista. Ovaj oblik turizma predstavlja važan dio turističke ponude i veliki je faktor u konkurentnosti turističkih destinacija. Sve veći broj manifestacija osmišljava se i provodi iz strateških razloga, među kojima dominiraju ekonomski motivi. Manifestacijski turizam može se analizirati s dvije strane: iz perspektive potrošača i iz perspektive destinacije.

⁶⁴ Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Tradicije vezane uz varaždinsku građansku gardu „Purgari“*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6907> (Posjećeno 29.04.2024.)

Može se smatrati razvojnim alatom destinacije, kao i marketinškom strategijom koja ima za cilj ostvarivanje specifičnih turističkih i ekonomskih koristi.⁶⁵

Kulturne manifestacije predstavljaju značajan aspekt turističke ponude Varaždinske županije, doprinoseći atraktivnosti i konkurentnosti destinacije. Ove manifestacije ne samo da privlače turiste, već i obogaćuju kulturni život lokalne zajednice. Njihova osmišljavanja i provedba često su potaknuti strateškim ciljevima, prvenstveno ekonomskim razlozima, ali i potrebom za očuvanjem kulturne baštine. Kao dio manifestacijskog turizma, kulturne manifestacije u Varaždinskoj županiji odražavaju specifičnosti lokalne tradicije i kulture, istovremeno djelujući kao sredstvo za jačanje turističkog imidža regije.

Kulturne manifestacije igraju ključnu ulogu u turističkoj ponudi Varaždinske županije. U nastavku će biti predstavljene najpoznatije kulturne manifestacije koje doprinose prepoznatljivosti i atraktivnosti ovog područja.

4.4.1. Špancirfest

Špancirfest, prepoznat kao jedan od najznačajnijih uličnih festivala u Hrvatskoj, predstavlja jednu od najznačajnijih kulturnih manifestacija Varaždinske županije. Održavajući se krajem kolovoza, festival kroz desetodnevni program oživljava povijesnu jezgru grada Varaždina bogatim sadržajima. Festival se ističe raznovrsnošću uličnih umjetnika, uključujući štulaše, akrobate, žonglere, glazbenike i žive statue, koji svojim nastupima obogaćuju javne prostore i stvaraju dinamičnu atmosferu. Program uključuje više od 200 glazbenih događanja na različitim pozornicama.

Špancirfest također nudi brojne aktivnosti za obitelji s djecom, uključujući kreativne radionice, interaktivne igre i nove atrakcije. Kreativnica i Umjetnička ulica predstavljaju radove domaćih dizajnera i umjetnika koji stvaraju pred publikom.

Gastronomska ponuda festivala uključuje razne vrste hrane, od uličnog i veganskog prehrambenog spektra do kvalitetnih vina i pića, omogućujući posjetiteljima raznolike kulinarske doživljaje.

⁶⁵ Getz, D., *Event Studies: Theory, research and policy for planned events*. Elsevier, UK, 2007, str. 140.

Ovaj festival se etablirao kao važan društveni i kulturni događaj. Njegova dugogodišnja tradicija i sposobnost privlačenja široke publike pridonose kulturnoj i turističkoj valorizaciji Varaždinske županije, čime Špancirfest značajno doprinosi regionalnoj prepoznatljivosti i promociji kulturne baštine.⁶⁶

Slika 12. Ulični izvođači na Špancirfestu

Izvor: Turistička zajednica grada Varaždina, Špancirfest. <https://visitvarazdin.hr/events/spancirfest/> (29.08.2024.)

4.4.2. Varaždinske barokne večeri

Varaždinske barokne večeri predstavljaju značajan kulturni događaj u području klasične glazbe, koji se održava svake jeseni. Festival, koji je započeo 1971. godine kao trodnevni događaj, sada se odvija u trajanju od dva tjedna i uključuje tridesetak koncerata. Ovi koncerti privlače nekoliko stotina izvođača i oko deset tisuća posjetitelja iz cijelog svijeta.

⁶⁶ Špancirfest, *O Špancirfestu*. Dostupno na: <https://www.spancirfest.com/o-spancirfestu/> (Posjećeno 29.08.2024)

Iako je festival započeo u Varaždinu, danas se koncerti održavaju ne samo u ovom gradu, već i u drugim lokacijama sjeverozapadne Hrvatske. Osim toga, Varaždinske barokne večeri su gostovale u brojnim europskim zemljama, čime su stekle značajnu međunarodnu prepoznatljivost. Festival je stekao visoko priznanje Europskog udruženja festivala (EFFE), koje je 2019. godine dodijelilo festivalu prestižnu oznaku "Label", ističući njegovu kulturnu i nacionalnu važnost. Ova oznaka dodijeljena je ponovo u 2021. godini, kao priznanje za inovativnost i prilagodbu uvjetima pandemije.

Program Varaždinskih baroknih večeri fokusira se na autentičnost u nekoliko ključnih aspekata. Prvo, festival se održava u povijesnim baroknim prostorima, uključujući palače, crkve i dvorce, čime se čuva autentičnost okruženja. Drugo, koncerti se izvode na baroknim instrumentima, čime se čuva povijesna točnost izvedbi. Treće, repertoar se sastoji od djela baroknih skladatelja, što dodatno doprinosi autentičnosti programa.

Iz prošlih izdanja festivala, ističu se nastupi značajnih izvođača, kao što su Jordi Savall, zbor Bečkih dječaka, orkestar Le Concert Spirituel pod vodstvom dirigenta Hervea Niqueta, te ansambl Le Tendre Amour. Ovi nastupi naglašavaju zabavnu i veličanstvenu prirodu barokne glazbe, potvrđujući status Varaždinskih baroknih večeri kao jednog od vodećih festivala rane glazbe u Europi i svijetu.⁶⁷

4.4.3. Međunarodni festival čipke

Međunarodni čipkarski festival u Lepoglavi, koji se održava od 1997. godine, predstavlja važan događaj u kulturnom kalendaru Lepoglave. Festival se organizira s ciljem očuvanja i promocije čipkarskih tradicija kroz razne aktivnosti, uključujući znanstvene skupove, izdavanje zbornika radova koji obuhvaćaju istraživanja iz hrvatskih i europskih čipkarskih centara, te izložbe, radionice i druge popratne sadržaje namijenjene posjetiteljima.

Prema povijesnim izvorima, čipka je u hrvatske krajeve navodno donijeta od strane pavlina, koji su prepoznali njezinu kulturnu i estetsku vrijednost. Tradicija čipkarstva ukorijenjena je u lokalnim

⁶⁷ Varaždinske barokne večeri, *O festivalu*. Dostupno na: <https://vby.hr/o-festivalu> (Posjećeno 29.08.2024.)

zajednicama, pri čemu je grad Lepoglava stekao poseban status zbog svoje dugotrajne čipkarske tradicije.

Festival se održava u rujnu s namjerom da promovira čipku kao kulturno i etnografskog naslijeđe. Iako festival prikazuje čipkarske radove iz različitih europskih zemalja, posebno su istaknuti domaći radovi iz hrvatskih čipkarskih središta kao što su Lepoglava, Pag, Sv. Marija i Hvar.

Osim radova iz Hrvatske, festival uključuje i prikaz čipki iz Slovenije, Italije, Mađarske, Njemačke, Španjolske, Belgije, Estonije, Poljske, Bosne i Hercegovine te Rusije. U sklopu festivala održavaju se radionice za izradu čipke i sajam tradicijskog rukotvorstva i starih zanata, čime se dodatno doprinosi očuvanju i promicanju čipkarskih vještina i kulturnog naslijeđa.⁶⁸

⁶⁸ Grad Lepoglava, *Međunarodni festival čipke*. Dostupno na: <https://www.lepoglava.hr/medunarodni-festival-cipke/> (Posjećeno 29.08.2024)

5. ANALIZA TURIZMA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

U sljedećim potpoglavljima analizira se stanje turizma u Varaždinskoj županiji, prikazan je pregled sadašnjeg stanja smještajnih turističkih kapaciteta trendovi dolazaka turista za 5 uzastopnih godina (2019.-2023.), analiza trendova dolazaka turista prema zemlji porijekla turista (2019.-2023.) i raspodjela turističkog prometa prema područjima Varaždinske županije. Osim toga prikazan je i udio turizma Varaždinske županije u odnosu na županije Središnje Hrvatske, a isto tako i Hrvatske u cjelini.

5.1. Smještajni kapaciteti

Ovo potpoglavlje odnosi se na analizu smještajnih kapaciteta u Varaždinskoj županiji, koja obuhvaća raznovrsne smještajne objekte i njihove kapacitete. Analizom broja turističkih kapaciteta u Varaždinskoj županiji stječe se jasnija slika o postojećim turističkim resursima i njihovom utjecaju na okoliš i lokalne zajednice, pomaže u razumijevanju kako trenutni kapaciteti utječu na razvoj regije i služi kao temelj za razvoj strategija održivog turizma. Na temelju ove analize mogu se formulirati preporuke i strategije koje će unaprijediti održivost turističkog sektora u Varaždinskoj županiji. (Tablica 4.)

Tablica 4. Smještajni kapaciteti u Varaždinskoj županiji

Objekt Podvrsta objekta	Broj kreveta	Broj dodatnih kreveta	Broj objekata
Apartman	88	17	16
Gostionica	6	0	1
Hostel	949	0	5
Hotel	948	0	11
Kamp na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	6	0	3
Kamp odmorište	196	0	1
Kuća stanovnika općine/grada	83	3	24
Kuća za odmor	63	18	13
Kuća za odmor (vikendica)	45	3	18

Lovački dom	25	14	2
Lječilišni hotel	20	0	1
Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	114	26	21
Objekti u domaćinstvu	1.213	354	330
Organizirano kampiranje	12	0	2
Pansion	88	0	5
Prenočište	46	1	3
Soba za iznajmljivanje	849	3	19
Stan stanovnika općine/grada	13	0	5
Stan za odmor (vikendica)	5	0	3
Studio apartman	12	6	3
Učenički/studentски dom/Akademis	377	0	2
Ukupno	5.158	445	488

Izvor: Interna arhiva Turističke zajednice Varaždinske županije (27.08.2024.)

Na području Varaždinske županije prisutni su različiti tipovi smještajnih objekata koji zajedno čine značajan dio turističke ponude. Prema dostupnim podacima, županija nudi sljedeće vrste smještaja:

- Apartmani: 88 kreveta s dodatnih 17 kreveta u 16 objekata.
- Gostionice: S jednim objektom koji nudi 6 kreveta.
- Hosteli: 949 kreveta raspoređenih u 5 objekata.
- Hoteli: S 948 kreveta u 11 objekata.
- Kampovi: S 202 kreveta u 4 objekta.
- Kuće za odmor i vikendice: Kombinirajući 108 kreveta i 21 dodatni krevet u 31 objektu.
- Lovački domovi: S kapacitetom od 25 kreveta i 14 dodatnih kreveta u 2 objekta.
- Lječilišni hotel: 20 kreveta u 1 objektu nudi specijalizirane „wellness“ usluge.
- Objekti na OPG-u: 114 kreveta s 26 dodatnih kreveta u 21 objektu pružaju autentično iskustvo na seljačkim domaćinstvima.

- Objekti u domaćinstvu: Predstavljaju najveći kapacitet s 1.213 kreveta i 354 dodatna kreveta u 330 objekata, što ih čini prigodnim za fleksibilne i prilagodljive boravke.
- Pansion: 88 kreveta u 5 objekata pruža srednje razinu smještaja.
- Prenocište: S 46 kreveta i 1 dodatnim krevetom u 3 objekta.
- Soba za iznajmljivanje: 849 kreveta s 3 dodatna kreveta u 19 objekata.
- Stanovi za odmor: 18 kreveta u 8 objekata.
- Studio apartmani: 12 kreveta i 6 dodatnih kreveta u 3 objekta.
- Učenički/studentski domovi: S 377 kreveta u 2 objekta.

Ukupno, Varaždinska županija ima 5.158 kreveta i 445 dodatnih kreveta raspoređenih u 488 objekata.

5.2. Trendovi dolazaka turista

U ovom potpoglavlju analiziraju se podaci o dolascima i noćenjima turista u Varaždinskoj županiji tijekom petogodišnjeg razdoblja od 2019. do 2023. godine, temeljeni na podacima Državnog zavoda za statistiku. Analiza uključuje detaljan prikaz kretanja broja domaćih i stranih turista te njihovih noćenja, s ciljem razumijevanja dinamike turističkog prometa unutar županije. (Tablica 5.)

Podaci iz ovog razdoblja omogućuju uvid u utjecaj različitih vanjskih čimbenika na turizam, uključujući značajan pad tijekom pandemije COVID-19 i postpandemijski oporavak. Analiza ovih trendova važna je za procjenu trenutnog stanja turističke industrije u Varaždinskoj županiji te za oblikovanje budućih turističkih strategija koje bi trebale doprinijeti održivom razvoju i rastu.

Tablica 5. Dolasci i noćenja domaćih i stranih turista u Varaždinsku županiju

Godina	Domaći dolasci	Strani dolasci	Ukupno dolasci	Domaći noćenja	Strani noćenja	Ukupno noćenja
2019.	36 752	44 532	81 284	98 018	86 391	184 409
2020.	21 340	23 840	45 180	44 482	40 554	85 036
2021.	34 120	38 555	72 675	70507	78 002	148 509
2022.	40 489	48 103	88 592	93 937	108 530	202 467
2023.	46 452	56 764	103 216	113 596	127 624	241 220

Izvor: Državni zavod za statistiku, Dolasci i noćenja turista

<https://podaci.dzs.hr/hr/search?q=Dolasci%20i%20no%C4%87enja%20turista> (27.08.2024.)

U razdoblju od 2019. do 2023. godine, Varaždinska županija svjedočila je značajnim promjenama u broju dolazaka i noćenja turista, koje su bile pod utjecajem globalnih događanja, osobito pandemije COVID-19. Ova analiza pruža uvid u kretanje tih pokazatelja tijekom pet uzastopnih godina, s naglaskom na utjecaj pandemije i post-pandemijski oporavak.

Godina 2019. služi kao početna točka za razumijevanje turističkih trendova u Varaždinskoj županiji. Tada su zabilježeni ukupno 81.284 dolazaka turista i 184.409 noćenja. Iz ovih podataka se vidi da su strani turisti dolazili u većem broju, dok su domaći gosti ostajali duže, što ukazuje na njihovu sklonost duljim boravcima.

S početkom pandemije COVID-19 2020. godine, turizam Varaždinske županije trpi pad u dolascima turista. Broj dolazaka turista smanjio se za 44,4%, dok je broj noćenja pao za 53,9%, u odnosu na prethodnu godinu. Ova situacija uzrokovana je epidemiološkim mjerama, zatvaranjem granica i ograničenjima putovanja. Dok su strani turisti uglavnom izostali, domaći gosti su, unatoč smanjenju, proveli nešto više vremena u destinaciji. U to je vrijeme došlo do promjena u turističkim preferencijama, s većim naglaskom na lokalna i bliža odredišta zbog epidemioloških ograničenja.

2021. godina označila je početak oporavka turističkog sektora u Varaždinskoj županiji nakon krize izazvane pandemijom. Broj dolazaka turista povećao se za 60,9% u usporedbi s prethodnom godinom, dok je broj noćenja porastao za 74,6%. Iako rezultati još uvijek nisu došli na razine iz

2019. godine, zabilježen je značajan povratak turista. Povećanje broja noćenja domaćih turista ukazuje na njihovu sve veću sklonost prema domaćim destinacijama.

2022. godina nastavila je s trendom oporavka. Ukupan broj dolazaka iznosio je 88.592, dok je broj noćenja dosegao 202.467. Ovi rezultati ukazuju na uspješan povratak turističkog prometa na razine koje su prethodile pandemiji. Ravnotežni rast dolazaka i noćenja među domaćim i stranim turistima povezuje se s ublažavanjem mjera vezanih uz pandemiju i obnovljenim interesom za turističku ponudu županije.

Do 2023. godine, Varaždinska županija je nastavila trend rasta u turističkim aktivnostima s ukupno 103.216 dolazaka i 241.220 noćenja. Ova statistika ukazuje na značajnu stabilizaciju i konsolidaciju županije kao atraktivne turističke destinacije. Vidljiv je veliki porast u broju dolazaka i noćenja stranih turista, što sugerira prepoznatljivost županije.

Sveukupno, analiza promjena u broju dolazaka i noćenja turista ukazuje na dinamičnost i prilagodljivost turističkog sektora Varaždinske županije. Nakon početnih izazova uzrokovanih pandemijom, turistička industrija je pokazala sposobnost za oporavak i daljnji rast. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za kontinuiranim unapređenjem turističke ponude i promocije kako bi se održao i povećao interes posjetitelja u budućnosti.

Usporedba s 2019. godinom pokazuje da je 2020. godina bila ključna prekretnica za turistički sektor Varaždinske županije. Globalna kriza uzrokovana pandemijom COVID-19 dovela je do drastičnog smanjenja broja dolazaka i noćenja, zbog strogih ograničenja putovanja i epidemioloških mjera. U 2021. i 2022. godini počinje postepeni oporavak, s pozitivnim trendovima u turističkom prometu. Ovi trendovi nastavili su se i 2023. godine, što potvrđuje da se Varaždinska županija potvrdila kao važna turistička destinacija u Središnjoj Hrvatskoj. Pozitivni pokazatelji ukazuju na otpornost sektora i njegovu sposobnost za daljnji razvoj i uspjeh u budućnosti.

5.3. Trendovi dolazaka turista prema zemlji porijekla

U ovom potpoglavlju analizirani su podaci o broju noćenja turista u Varaždinskoj županiji prema zemlji njihova porijekla za razdoblje od 2019. do 2023. godine. Tablica u nastavku prikazuje broj noćenja za zemlje koje su imale značajan broj posjeta tijekom tih godina. (Tablica 6.)

Dok je prethodno poglavlje pružilo opći pregled broja dolazaka turista u Varaždinsku županiju, ovo poglavlje fokusira se na detaljnu analizu broja noćenja turista prema zemlji porijekla. Ova analiza služi kako bi se bolje razumjeli specifični obrasci i varijacije u broju noćenja iz različitih zemalja, što omogućuje razumijevanje ključnih tržišta koja čine turističku bazu ove regije.

Analizom broja noćenja po zemljama podrijetla mogu se identificirati glavni izvori turista za Varaždinsku županiju i pratiti promjene u tim obrascima tijekom vremena. Uvidom u navedeno omogućuje se razvoj ciljanih marketinških strategija i prilagodbu turističke ponude prema potrebama različitih tržišta.

Tablica 6. Broj turista u Varaždinskoj županiji prema zemlji porijekla

Zemlja porijekla	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Domaći turisti	100.168	48 821	72 974	94 988	115 398
Njemačka	12 446	9089	16 318	24 538	29 007
Poljska	9705	6796	12 545	10 525	11 484
Austrija	5454	-	4031	6174	7781
Slovenija	-	2368	-	8757	8882
Ukrajina	-	2793	4237	-	-
Češka	-	2673	4187	-	-
Slovačka	-	-	-	-	6868
Nizozemska	-	-	-	-	5236

Izvor: Interna arhiva Turističke zajednice Varaždinske županije (27.08.2024.)

Domaći Turisti:

- Domaći turisti su kontinuirano činili značajan udio u ukupnom broju noćenja, s najvišim brojem noćenja zabilježenim u 2023. godini. Ovaj trend ukazuje na stabilnu prisutnost domaćih posjetitelja u Varaždinskoj županiji, što može biti povezano s povećanim interesom za domaće destinacije nakon pandemije COVID-19.

Strani Turisti:

- Njemačka: Njemački turisti su kontinuirano činili značajan udio u ukupnom broju noćenja. U 2023. godini, broj noćenja iz Njemačke dostigao je najvišu razinu u analiziranom razdoblju, što odražava povećan interes i stabilnost ovog tržišta.
- Poljska: Turisti iz Poljske su također zabilježili visoke brojeve noćenja, s izraženim porastom u 2021. i 2022. godini. Ovi podaci ukazuju na konstantan interes poljskih turista za Varaždinsku županiju.
- Italija: Talijanski turisti su imali značajan broj noćenja u 2019. godini, a podaci za kasnije godine nisu zabilježeni. Ipak, njihova početna prisutnost ukazuje na važnost Italije kao izvora turista.
- Ukrajina: Turisti iz Ukrajine su se istaknuli u godinama pandemije, s porastom broja noćenja u 2021. godini. Iako podaci za kasnije godine nisu značajni, njihov doprinos u kriznim godinama bio je značajan.
- Češka: Češki turisti su pokazali porast broja noćenja u 2021. godini, što sugerira povratak interesa nakon pandemije.
- Slovenija: Slovenija je zabilježila značajan porast noćenja u 2022. i 2023. godini, što pokazuje jačanje turističkog interesa iz Slovenije.
- Austrija: Turisti iz Austrije su u 2023. godini postigli visoki broj noćenja, ukazujući na rastući interes za Varaždinsku županiju.
- Slovačka: Slovački turisti su zabilježili značajan broj noćenja u 2023. godini, što odražava njihov rastući interes za destinaciju.
- Nizozemska: Nizozemski turisti su se pojavili kao važan izvor posjetitelja u 2023. godini, sa značajnim brojem noćenja.

Analizom broja noćenja turista u Varaždinskoj županiji za razdoblje od 2019. do 2023. godine, vidljivo je da domaći turisti kontinuirano čine značajan udio u turističkom prometu, s izrazitim porastom broja noćenja u 2023. godini. Turisti iz Njemačke su također pokazali stalni rast, dosegnuvši najviši broj noćenja u 2023. godini, što ukazuje na značajan i rastući interes iz ovog tržišta. Poljski turisti su zabilježili značajan porast u 2021. i 2022. godini, dok su prisutnost talijanskih i ukrajinskih turista pokazale varijacije koje su moguće posljedica vanjskih faktora. Značajan porast broja noćenja iz Nizozemske u 2023. godini sugerira rastući interes koji može biti prilika za marketinške aktivnosti. Utjecaj pandemije bio je očit u padu broja noćenja u 2020. godini, ali je oporavak i rast u sljedećim godinama pokazao postupni povratak turističkog sektora na stabilnije razine.

5.4. Raspodjela turističkog prometa u Varaždinskoj županiji prema područjima

U ovom potpoglavlju prikazana je raspodjela turističkog prometa unutar Varaždinske županije kroz analizu dolazaka i noćenja turista u razdoblju od 5 godina, od 2019. do 2023. godine. Kako bi se pružio detaljan pregled turističkog prometa, podaci su razdvojeni prema različitim područjima unutar županije.

Analiza obuhvaća turističke zajednice koje su kategorizirane u tri glavne skupine: turističke zajednice gradova, turističke zajednice općina i turističke zajednice područja. Promatra se kako se dolasci i noćenja turista raspodjeljuju između tih područja s ciljem da se identificiraju ključne destinacije unutar Varaždinske županije. Na taj način omogućeno je detaljno praćenje turističkih trendova i pružen je uvid u dinamiku turističke aktivnosti prema pojedinim područjima.

U prvom dijelu potpoglavlja predstavljeni su podaci za razdoblje od 2019. do 2021. godine, dok drugi dio obuhvaća podatke za 2022. i 2023. godinu. (Tablica 7. i Tablica 8.)

Tablica 7. Dolasci i noćenja turista prema turističkim zajednicama

Turistička zajednica grada/općine/područja (TZG/TZO/TZP)	2019.		2020.		2021.	
	Broj noćenja	Broj dolazaka	Broj noćenja	Broj dolazaka	Broj noćenja	Broj dolazaka
TZG Ivanec	4.943	2.235	3.203	1.660	5.311	3.148
TZG Lepoglava	1.146	520	824	321	1.177	509
TZG Novi Marof	2.584	828	2.872	843	3.984	1.271
TZG Varaždin	78.828	39.032	33.829	17.280	55.155	25.980
TZG Varaždinske Toplice	44.380	9.072	12.939	4.453	23.142	7.964
TZO Bednja - Trakošćan	32.844	19.090	20.102	14.518	34.021	22.916
TZP Centar svijeta	11.794	5.461	7.049	3.114	12.525	4.964
TZP Sjever Zagorja	3.234	1.173	3.232	1.046	5.401	2.246
TZP Varaždinski bregi	7.998	4.264	6.131	2.326	11.345	4.357
TZ Varaždinske županije	52	45	2.269	135	1.248	255
Ukupno	187.803	81.720	92.450	45.696	153.309	73.610

Izvor: Interna arhiva Turističke zajednice Varaždinske županije

Tablica 8. Dolasci i noćenja turista prema turističkim zajednicama

Turistička zajednica grada/općine/područja (TZG/TZO/TZP)	2022.		2023.	
	Broj noćenja	Broj dolazaka	Broj noćenja	Broj dolazaka
TZG Ivanec	6.426	3.534	6.346	3.181
TZG Lepoglava	2.266	837	2.149	832
TZG Novi Marof	4.725	1.131	5.285	1.295
TZG Varaždin	68.666	34.394	81.938	41.741
TZG Varaždinske Toplice	45.188	12.687	55.965	13.830
TZO Bednja - Trakošćan	35.944	21.379	43.379	27.040
TZP Centar svijeta	20.455	6.773	23.651	6.497
TZP Sjever Zagorja	7.006	2.493	9.523	3.103
TZP Varaždinski bregi	14.115	5.616	15.617	6.000
TZ Varaždinske županije	2.022	456	2.292	316
Ukupno	206.813	89.300	246.145	103.835

Izvor: Interna arhiva Turističke zajednice Varaždinske županije (27.08.2024.)

Slijedi analiza trendova dolazaka po godinama i regijama (2019. - 2023.):

1. 2019. godina (Pretpandemijska godina)
 - TZG Ivanec: 2.235 dolazaka
 - TZG Lepoglava: 520 dolazaka
 - TZG Novi Marof: 828 dolazaka
 - TZG Varaždin: 39.032 dolazaka
 - TZG Varaždinske Toplice: 9.072 dolazaka
 - TZO Bednja - Trakošćan: 19.090 dolazaka

- TZP Centar svijeta: 5.461 dolazaka
- TZP Sjever Zagorja: 1.173 dolazaka
- TZP Varaždinski bregi: 4.264 dolazaka
- TZ Varaždinske županije: 45 dolazaka

Analiza: U 2019. godini, TZG Varaždin i TZG Varaždinske Toplice su imali najviše dolazaka, dok su TZG Lepoglava i TZP Sjever Zagorja imali znatno manje brojeve. Većina regija pokazuje stabilan broj dolazaka.

2. 2020. godina (Pandemijska godina)

- TZG Ivanec: 1.660 dolazaka
- TZG Lepoglava: 321 dolazaka
- TZG Novi Marof: 843 dolazaka
- TZG Varaždin: 17.280 dolazaka
- TZG Varaždinske Toplice: 4.453 dolazaka
- TZO Bednja - Trakošćan: 14.518 dolazaka
- TZP Centar svijeta: 3.114 dolazaka
- TZP Sjever Zagorja: 1.046 dolazaka
- TZP Varaždinski bregi: 2.326 dolazaka
- TZ Varaždinske županije: 135 dolazaka

Analiza: Pandemijska godina je imala značajan utjecaj na sve regije, s padom broja dolazaka u svim područjima. TZG Varaždin je zadržao najveći broj dolazaka među turističkim zajednicama, ali je i dalje imao veliki pad. U 2020. godini, pad broja dolazaka turista u Varaždinskim Toplicama nije bio uzrokovan samo globalnom pandemijom COVID-19, već i zatvaranjem objekata Specijalne bolnice zbog preuređenja u okviru projekta energetske obnove. Ova situacija dodatno je smanjila atraktivnost destinacije. S druge strane, broj dolazaka u Varaždinu također je značajno pao, budući da su manifestacije koje inače privlače turiste izostale zbog pandemijskih mjera.⁶⁹

⁶⁹ Izvješće o radu Turističke zajednice Varaždinske županije za 2020. godinu, Dostupno na : https://www.turizam-vzz.hr/images/dokumenti/2020/Izvje%C5%A1%C4%87e_o_radu_TU_i_direktora_sa_financ._izvje%C5%A1tajem_za_2020._godinu-prihva%C4%87eno.pdf (Posjećeno 30.08.2024.)

3. 2021. godina (Početak oporavka)
 - TZG Ivanec: 3.148 dolazaka
 - TZG Lepoglava: 509 dolazaka
 - TZG Novi Marof: 1.271 dolazaka
 - TZG Varaždin: 25.980 dolazaka
 - TZG Varaždinske Toplice: 7.964 dolazaka
 - TZO Bednja - Trakošćan: 22.916 dolazaka
 - TZP Centar svijeta: 4.964 dolazaka
 - TZP Sjever Zagorja: 2.246 dolazaka
 - TZP Varaždinski brezi: 4.357 dolazaka
 - TZ Varaždinske županije: 255 dolazaka

Analiza: U 2021. godini, vidljiv je oporavak od pandemije. Većina regija pokazuje poboljšanje u broju dolazaka u odnosu na 2020. godinu. TZG Varaždin i TZG Varaždinske Toplice bilježe značajan rast, ali još uvijek nisu dostigli razine iz 2019.

4. 2022. godina (Kontinuirani oporavak)
 - TZG Ivanec: 3.534 dolazaka
 - TZG Lepoglava: 837 dolazaka
 - TZG Novi Marof: 1.131 dolazaka
 - TZG Varaždin: 34.394 dolazaka
 - TZG Varaždinske Toplice: 12.687 dolazaka
 - TZO Bednja - Trakošćan: 21.379 dolazaka
 - TZP Centar svijeta: 6.773 dolazaka
 - TZP Sjever Zagorja: 2.493 dolazaka
 - TZP Varaždinski brezi: 5.616 dolazaka
 - TZ Varaždinske županije: 456 dolazaka

Analiza: U 2022. godini, većina regija pokazuje daljnji rast broja dolazaka, često premašujući razine iz 2019. TZG Varaždin i TZG Varaždinske Toplice su među najjačima, dok TZG Lepoglava i TZP Sjever Zagorja još uvijek imaju manje brojeve.

5. 2023. Godina (Nastavak rasta)
 - TZG Ivanec: 3.181 dolazaka
 - TZG Lepoglava: 832 dolazaka
 - TZG Novi Marof: 1.295 dolazaka
 - TZG Varaždin: 41.741 dolazaka
 - TZG Varaždinske Toplice: 13.830 dolazaka
 - TZO Bednja - Trakošćan: 27.040 dolazaka
 - TZP Centar svijeta: 6.497 dolazaka
 - TZP Sjever Zagorja: 3.103 dolazaka
 - TZP Varaždinski bregi: 6.000 dolazaka
 - TZ Varaždinske županije: 316 dolazaka

Analiza: U 2023. godini, trend rasta se nastavlja. TZG Varaždin i TZG Varaždinske Toplice imaju najviše brojeve dolazaka, dok ostale regije također pokazuju pozitivan trend, iako s varijacijama. TZG Ivanec i TZG Lepoglava su zabilježili blagi pad u odnosu na 2022. godinu

5.5. Udio turizma Varaždinske županije u turizmu Središnje Hrvatske i Hrvatske u cjelini

Na temelju podataka za 2023. godinu, Varaždinska županija zabilježila je 103.791 dolazak i 246.071 noćenja.

U kontekstu ukupnih turističkih rezultata na nacionalnoj razini, koji za 2023. iznose 20.479.447 dolazaka i 111.743.419 noćenja, Varaždinska županija sudjeluje s 0,51% dolazaka i 0,22% noćenja. Iako se radi o skromnim udjelima u okviru turizma na nacionalnoj razini, ovi podaci pokazuju stabilnu poziciju županije unutar domaćeg turističkog tržišta.

Promatrajući Središnju Hrvatsku, u kojoj se uz Varaždinsku županiju nalaze i Krapinsko-zagorska, Zagrebačka, Međimurska, Karlovačka, Sisačko-moslavačka i Koprivničko-križevačka županija, Varaždinska županija ima značajniju ulogu. Sa svojih 21,5% udjela u dolascima i 23,1% u noćenjima, ona se ističe kao jedna od vodećih turističkih destinacija unutar ovog područja.⁷⁰

⁷⁰ Hrvatska turistička zajednica, *Informacija o turističkim pokazateljima turističkog prometa- prosinac 2023. - siječanj - prosinac 2023.* -Dostupno na: https://www.htz.hr/sites/default/files/2024-01/Informacija%20o%20statistickim%20pokazateljima%20-%20prosinac%202023_0.pdf (Posjećeno 31.08.2024.)

6. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA U VARAŽDINSKOJ ŽUPANIJI: UTJECAJI I SWOT ANALIZA

Održivi razvoj turizma podrazumijeva ravnotežu između ekonomskih koristi, očuvanja okoliša i poboljšanja kvalitete života lokalne zajednice. U kontekstu Varaždinske županije, razvoj turizma ima značajan potencijal, ali također donosi brojne izazove.

U ovom poglavlju analizirat će se glavni utjecaji turizma na županiju kroz ekonomske, sociokulturne i okolišne aspekte, s ciljem razumijevanja kako turizam može pridonijeti održivom razvoju županije. Također, bit će predstavljena SWOT analiza koja pruža uvid u unutarnje snage i slabosti, te vanjske prilike i prijetnje s kojima se Varaždinska županija suočava na putu prema postizanju održivog turističkog razvoja.

1.6. Ekonomski, sociokulturni i okolišni utjecaji turizma

Turizam, kao značajan oblik ljudske aktivnosti, može imati velike utjecaje. Ti su utjecaji vrlo vidljivi u turističkoj destinaciji, gdje turisti stupaju u interakciju s lokalnim okolišem, ekonomijom, kulturom i društvom. Stoga je uobičajeno razmatrati utjecaje turizma pod kategorijama sociokulturnih, ekonomskih i okolišnih utjecaja.⁷¹

U nastavku se analiziraju glavni aspekti održivosti, a to su ekonomski, sociokulturni i okolišni utjecaj turizma u Varaždinskoj županiji.

1.6.1. Ekonomski utjecaji turizma

Ekonomski utjecaji turizma mogu se podijeliti na pozitivne i negativne aspekte. S pozitivne strane, turizam često pridonosi povećanju deviznih prihoda, rastu državnih prihoda, otvaranju novih radnih mjesta i poticanju regionalnog razvoja. Ove se koristi mogu mjeriti na različitim razinama, bilo da je riječ o nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj.

Međutim, turizam također može imati i negativne posljedice, poput inflacije, oportunitetnih troškova i prekomjerne ovisnosti o turizmu. Inflacija može rezultirati rastom cijena zemljišta,

⁷¹ Mason, P., *Tourism Impacts, Planning and Management*, Routhledge, 2003., str. 28.

nekretnina i hrane zbog povećane potražnje koju stvaraju turisti. Oportunitetni troškovi odnose se na propuštene prilike u drugim sektorima gospodarstva, primjerice u poljoprivredi ili ribarstvu, zbog ulaganja u turizam. Prekomjerna ovisnost o turizmu može dovesti do toga da ekonomija postane ranjiva na promjene u turističkoj potražnji, što može izazvati ozbiljne ekonomske probleme.

Pri razmatranju ekonomskih utjecaja turizma, važno je uzeti u obzir i razmjere tih utjecaja. Iako slični procesi mogu biti prisutni na različitim razinama, njihovi učinci mogu varirati ovisno o kontekstu. Globalna ekonomska važnost turizma je neupitna, a predviđa se da će broj radnih mjesta u ovom sektoru nastaviti rasti. Međutim, treba napomenuti da postoje značajne regionalne neravnoteže u globalnom turizmu, pri čemu određene regije, poput Europe, privlače većinu međunarodnih turista.⁷²

Ekonomski utjecaji turizma u Varaždinskoj županiji mogu se sagledati kroz pozitivne i negativne aspekte. Pozitivni utjecaji uključuju značajan doprinos lokalnom gospodarstvu putem prihoda ostvarenih od turizma, kao i otvaranje novih radnih mjesta te poticanje regionalnog razvoja.

U 2019. godini, Varaždinska županija zabilježila je ukupno 81.284 dolazaka turista i 184.409 noćenja, što je rezultiralo značajnim ekonomskim doprinosom lokalnoj zajednici. Međutim, s početkom pandemije COVID-19, turistički promet je značajno opao. U 2020. godini, broj dolazaka turista smanjio se na 45.304, što predstavlja pad od 44,4% u odnosu na 2019. godinu, dok je broj noćenja pao na 85.062, što je pad od 53,9%.

Unatoč tim izazovima, 2021. godina donijela je znakove oporavka. Broj dolazaka turista povećao se na 72.902, što je rast od 60,9% u odnosu na 2020. godinu, dok je broj noćenja porastao na 148.347, što predstavlja povećanje od 74,6%. Ovaj oporavak nastavio se i u 2022. godini, kada je zabilježeno 88.592 dolazaka turista (povećanje od 21,6%) i 202.467 noćenja (rast od 36,5%).

Do 2023. godine, Varaždinska županija nastavila je bilježiti daljnji rast turističkog prometa, s ukupno 103.216 dolazaka (rast od 16,6%) i 241.220 noćenja (povećanje od 19,2% u odnosu na prethodnu godinu).

⁷² Mason, P., *Tourism Impacts, Planning and Management*, Routledge, 2003., str. 35.-36.

Što se tiče financijskih pokazatelja za 2023. godinu, Turistička zajednica Varaždinske županije planirala je izvorne prihode u iznosu od 92.877,00 eura. Međutim, tijekom godine zabilježen je veći priljev od prvotno planiranog, što je dovelo do usvajanja rebalansa u drugoj polovici godine, prema kojem su izvorni prihodi planirani na 115.000,00 eura. Zaključenjem godine, utvrđeno je da su ukupni ostvareni izvorni prihodi iznosili 122.550,39 eura, čime su značajno nadmašeni planirani iznosi.

Dodatno, prihodi iz proračuna Varaždinske županije ostvareni su u iznosu od 150.391,73 eura, a ti su prihodi namijenjeni realizaciji aktivnosti i projekata definiranih godišnjim programom rada. Od sustava turističkih zajednica ostvareno je 382.634,10 eura, uključujući prihode iz proračuna lokalnih turističkih zajednica za sufinanciranje promotivnih aktivnosti te sredstva iz Hrvatske turističke zajednice za projekte Turističke zajednice Varaždinske županije.

Osim toga, iz EU fondova ostvaren je приход od 26.890,76 eura. Prihodi od gospodarske djelatnosti iznosili su 55,63 eura, dok su preneseni prihodi iz prethodne godine iznosili 612,12 eura. Sveukupno, u 2023. godini Varaždinska županija ostvarila je 683.134,73 eura prihoda od turizma.⁷³

1.6.2. Sociokulturni utjecaji turizma

Razvoj turizma dovodi do neizbježnih posljedica u turističkim odredištima.⁷⁴ Kako bi se povećale koristi od turizma i smanjili negativni utjecaji potrebno je uspostaviti međusobni odnos između turista i lokalne zajednice. Lokalna zajednica ima višestruke koristi od razvoja turizma, a te se koristi mogu karakterizirati kao pozitivni utjecaji turizma na lokalnu zajednicu, kroz: povećanje sredstava za očuvanje i revitalizaciju kulturnih dobara, kao i za poboljšanje uvjeta rada kulturnih ustanova, oživljavanje tradicije, demokratizacija kulture, povećanje zaposlenosti lokalnog stanovništva i bolje korištenje gradske infrastrukture.

⁷³ *Izješće o izvršenju programa rada TZŽ Varaždinske sa financijskim izvještajem za 2023. godinu.* Dostupno na: https://www.turizam-vzz.hr/images/dokumenti/2023/Program_rada_i_izmjene/Program_rada_i_struktura_financijskog_planiranja_za_2023_godinu-prihvaceno.pdf (Posjećeno 21.05.2024.)

⁷⁴ Štifanić, M., "Sociološki aspekti turizma", *Društvena istraživanja*, 14 (4-5 (78-79)), 807-825. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/17978> (Posjećeno 21.05.2024.)

Prema Gržinić (2019), za minimiziranje negativnih posljedica turizma, od ključne je važnosti upravljanje sociokulturnim utjecajima s ciljem maksimiziranja koristi za lokalne zajednice. Menadžeri turističkih destinacija moraju razumjeti da turizam može utjecati na lokalno stanovništvo na različite načine. Stoga je važno razviti i procijeniti različite strategije za rješavanje tih problema. Uspješno upravljanje i suradnja između privatnog i javnog sektora mogu pomoći u prevladavanju izazova i smanjenju kulturnih sukoba. Na taj način može se spriječiti pojava „gradova duhova“, gdje lokalno stanovništvo napušta svoja mjesta, ostavljajući ih samo kao turističke atrakcije bez stvarne društvene ili kulturne aktivnosti.⁷⁵

Na temelju navedenog, može se zaključiti da turizam ima sljedeće pozitivne sociokulturne učinke:

- poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva;
- poticanje kulturne razmjene između domaćih i stranih posjetitelja;
- povećana svijest o potrebi očuvanja, identifikacije i zaštite kulturne baštine.

Međutim, turizam također može imati i negativne posljedice:

- demonstracijski efekt, pri kojem lokalno stanovništvo oponaša ponašanje i navike posjetitelja;
- porast kriminala i prostitucije;
- komodifikacija kulture, odnosno njezino pretjerano komercijaliziranje.⁷⁶

Prema Weaver i Lawton (2014), turizam ima potencijal potaknuti očuvanje ili obnovu povijesnih zgrada i mjesta. To se može dogoditi izravno, naplatom ulaznica, prodajom suvenira i donacijama koje su namijenjene za tu svrhu, ili neizravno, putem raspodjela općih prihoda od turizma ili drugih prihoda za očuvanje ili obnovu.⁷⁷ Turizam Varaždinske županije doprinosi očuvanju i promociji kulturne baštine, uključujući barokne građevine i tradicionalne festivale kao što su Špancirfest i Barokne večeri i Međunarodni festival čipke u Lepoglavi. Interakcija turista i lokalnog stanovništva u Varaždinskoj županiji donosi dobrobit za obje strane. Navedeni festivali ne samo da privlače turiste već potiču lokalno stanovništvo na očuvanje svojih tradicija i običaja, a isto tako

⁷⁵ Gržinić, J., *Uvod u turizam-povijest, razvoj, perspektive*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma “dr. Mijo Mirković”, 2019., str. 154.

⁷⁶ Ibidem, str. 155.

⁷⁷ Weaver, D., Lawton, L., *Tourism Management*, John Wiley & Sons, Sidney., 2014., str. 256

pružaju priliku za prezentaciju lokalne kulture, dok s druge strane turistima se omogućuju nove ideje i perspektive. Nadalje, turistički razvoj pridonosi revitalizaciji ruralnih područja županija.

1.6.3. Okolišni utjecaji turizma

Mason (2003), govori kako se okoliš sve više prepoznaje kao ključni faktor u turizmu. U posljednjem desetljeću dvadesetog stoljeća primijećeno je da turizam u konačnici ovisi o okolišu, jer on sam po sebi predstavlja glavnu turističku atrakciju ili je kontekst u kojem se odvijaju turističke aktivnosti.⁷⁸

Okoliš dugo vremena predstavlja značajnu atrakciju za turiste, ali sve više se primjećuje i sukob između turističkih aktivnosti i potreba za očuvanjem prirodnih krajolika i staništa. Kao i drugi utjecaji turizma, okolišni utjecaji mogu se podijeliti na pozitivne i negativne, a percepcija tih utjecaja često ovisi o perspektivi promatrača.

Pozitivni okolišni utjecaji turizma mogu uključivati:

- Poticanje inicijativa za zaštitu okoliša, prirodnih krajolika i divljih životinja;
- Promicanje osnivanja nacionalnih parkova i rezervata za zaštitu prirode;
- Očuvanje kulturnih i povijesnih spomenika, poput UNESCO-vih mjesta svjetske baštine;
- Prikupljanje sredstava kroz ulaznice za održavanje povijesnih zgrada, kulturnih lokaliteta i prirodnih staništa.

Negativni okolišni utjecaji turizma mogu obuhvaćati:

- Odlaganje otpada od strane turista;
- Pretrpanost područja turistima i prometne gužve;
- Zagađenje vodotoka i plaža;
- Erozijska pješačkih staza zbog prekomjerne upotrebe;
- Izgradnja građevina koje se ne uklapaju u prirodni ili kulturni kontekst okoline;
- Oštećenje i ometanje staništa divljih životinja.⁷⁹

⁷⁸ Mason, P., *Tourism Impacts, Planning and Management*, Routhledge, 2003., str. 53.

⁷⁹ Ibidem, str. 55.

Gržinić (2019), navodi kako je očitija sposobnost turističkih destinacija da upravljaju okolišem na održiv način, uključujući očuvanje kvalitete vode i zraka, zaštitu flore i faune, kao i kontrolu posjeta radi očuvanja okoliša. Cilj je stvoriti atrakcije koje se uklapaju u prostor i očuvati prirodni integritet zajednice, osiguravajući tako prirodne resurse za buduće generacije i stvarajući ugodnu atmosferu za lokalno stanovništvo i posjetitelje.⁸⁰

Jedan od ključnih pojmova u vezi s ekološkim utjecajima turizma je nosivost okoliša. Ovaj koncept može se razumjeti kao znanstveni pojam koji omogućava kvantitativno mjerenje. Kada se primjenjuje u znanstvenom kontekstu, nosivost okoliša može se odnositi na, primjerice, određenu biljnu ili životinjsku vrstu koja je pod pritiskom zbog štetnih učinaka povećanog broja posjetitelja. U takvim slučajevima, dodatno povećanje broja posjetitelja moglo bi uzrokovati još ozbiljnije štete, što ukazuje na postojanje praga nakon kojeg može doći do nepovratnih oštećenja ekosustava.

Nosivost okoliša također se može shvatiti u širem, perceptivnom smislu, gdje se uzima u obzir subjektivna percepcija ljudi. U tom kontekstu, perceptivna nosivost ovisi o individualnim doživljajima promatrača. Na primjer, ono što jedna osoba doživljava kao krajolik s minimalnim tragovima ljudske aktivnosti, drugoj osobi može djelovati prenapučeno znakovima ljudskog prisustva, bilo iz prošlosti ili sadašnjosti. Ova različitost u percepciji nosivosti okoliša igra važnu ulogu u ocjenjivanju razine štete ili poremećaja u okolišu. Dok jedan promatrač može uočiti gubitak ili narušavanje prirodne estetike, drugi možda neće primijetiti nikakve promjene.⁸¹

Okolišni utjecaji osnova su za valorizaciju i definiranje projekata javnog i privatnog sektora te smjernica u utvrđivanju maksimalne veličine i kapaciteta, ali služe i u sferi zaštite prostora i bioraznolikosti, upravljanju otpadom, energijom, vodom, bukom, rasvjetom i kvalitete života lokalnog stanovništva.

Strategijom razvoja turizma Varaždinske županije utvrđuju se temeljni kriteriji za promišljanje ekološkog razvoja turizma i smanjenje negativnih okolišnih utjecaja. Jedno od ključnih načela je načelo odgovornosti, koje uključuje ekološki odgovorno djelovanje svih dionika u turističkom razvoju Varaždinske županije, uz primjenu suvremenih tehnoloških rješenja i okolišno odgovornih

⁸⁰ Gržinić, J., *Uvod u turizam-povijest, razvoj, perspektive*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma "dr. Mijo Mirković", 2019., str. 157.

⁸¹ Mason, P., *Tourism Impacts, Planning and Management*, Routhledge, 2003., str. 56.

praksi. Ovo načelo zahtijeva odgovorno ponašanje ne samo gospodarskih subjekata, nego i lokalnog stanovništva i turista.

Osim načela odgovornosti, Varaždinska županija je uspostavila i načelo zaštite, kojim se definira okvir za zaštitu prirodnih resursa, prostora i drugih ključnih okolišnih čimbenika. Ovim načelom se također osigurava mehanizam pravodobnog djelovanja u slučaju potencijalne degradacije okoliša, čime se omogućava očuvanje prirodne i kulturne baštine za buduće generacije.

Posljednje, ali ne manje važno, načelo nosivosti usklađuje postojeći i potencijalni gospodarski intenzitet s namjenom korištenja prostora, s ciljem određivanja razine utjecaja turističkih aktivnosti na fizička i socijalna obilježja okruženja. Ovo načelo također uključuje i javne funkcije Varaždinske županije, kao što su osiguranje kvalitetne vodoopskrbe i regulacija prometa u blizini ključnih turističkih atrakcija, čime se doprinosi očuvanju prirodnog integriteta županije i stvaranju ugodne atmosfere za lokalno stanovništvo i posjetitelje.

Na taj način, Varaždinska županija integrira ekološke ciljeve u svoj turistički razvoj, čime ne samo da štiti okoliš, nego i osigurava dugoročne koristi za lokalnu zajednicu i buduće generacije.⁸²

⁸² *Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025.*, Institut za turizam. Dostupno na: https://www.varazdinska-zupanija.hr/media/k2/attachments/Strategija_razvoja_turizma_Varazdinske_zupanije.pdf (Posjećeno 21.05.2024.)

1.7. SWOT analiza Varaždinske županije kao destinacije

SWOT analiza učinkovit je okvir za analizu snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnja organizacija ili projekta koja pomaže u rješavanju učinkovitosti, planiranju i provedbama projekata.⁸³

Za budućnost projekta, organizacije ili destinacije najvažniji vanjski i unutarnji čimbenici nazivaju se strateški čimbenici. SWOT analiza ih sažima. Ona analizira mogućnosti koje u određenom trenutku nisu iskoristive zbog nedovoljno potrebnih resursa. SWOT je akronim za eng. *Strength, Weakness, Opportunities, Threats*, što je u prijevodu snage, slabosti, prilike i prijetnje. Vanjsko okruženje sastoji se od mogućnosti i prijetnja koje se nalaze van poduzeća i nisu unutar kratkoročne kontrole menadžmenta, dok s druge strane, snage i slabosti se analiziraju u unutarnjem okruženju. SWOT analiza korisna je za praćenje i uspoređivanje u raznim vremenskim periodima i promatra promjene u stanju i kretanju poduzeća, organizacije ili destinacije.⁸⁴

U nastavku bit će prikazana SWOT analiza izrađena prema Strategiji razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025., koja pruža pregled unutarnjih snaga i slabosti, te vanjskih prilika i prijetnji koje prikazuju poziciju Varaždinske županije na turističkom tržištu. (Tablica 9.)

⁸³ Sabbaghi, A., i Ganesh V., "SWOT analysis and theory of constraint in information technology projects." *Information systems education journal* 2.23., 2004., str. 5.

⁸⁴ Gonan Božac, M., "SWOT Analiza i TOWS matrica – sličnosti i razlike." *Economic research - Ekonomska istraživanja*, vol. 21, br. 1, 2008, str. 19-34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/21453> (Posjećeno 22.05.2024.)

Tablica 9. SWOT analiza za razvoj turizma Varaždinske županije

SNAGE	SLABOSTI
● dobra prometna povezanost ● razvijena infrastruktura ● prirodna i kulturno-spomenička vrijednost ● nacionalno prepoznatljive manifestacije i festivali (Špancirfest, Barokne večeri) ● očuvan prirodan tok rijeke Drave ● kvalitetna ponuda hrane ● inicijative za razvoj ruralnog turizma ● tradicija obrtništva i malog poduzetništva	● iseljavanje i negativni trendovi rasta stanovništva ● infrastukturni nedostaci vezani uz odlaganje otpada ● nedovoljna valorizacija turističkog potencijala ruralnog prostora Županije ● nedostatak kamping-ponude ● nedovoljno razumijevanje suvremenih trendova u turizmu ● nedovoljno diferencirajuće konkurentno brendiranje Županije kao turističke destinacije
PRILIKE	PRIJETNJE
● gustoća naseljenosti šire regije i blizina većih gradskih centara ● jačanje gospodarske snage i kupovne moći ● novi izvori EU financiranja ● razvoj ekonomije kreativnosti i doživljaja ● rastuća ponuda obrazovnih programa ● destinacijsko brendiranje ● razvoj proizvodnih brendova	● nedostatak interesa “većih” investitora u hotelijerstvu ● nedovoljno razvijeni programi podizanja svijesti lokalnog stanovništva o turizmu ● nedostatak institucionalne i stručne podrške u pristupanju izvorima financiranja ● nejasan koncept razvoja zdravstvenog turizma ● mala prepoznatljivost Županije izvan nacionalnog okvira

Izvor: *Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025.*, https://www.varazdinska-zupanija.hr/media/k2/attachments/Strategija_razvoja_turizma_Varazdinske_zupanije.pdf (22.05.2024.)

SWOT analiza Varaždinske županije u kontekstu turizma ističe ključne aspekte koji utječu na njen turistički razvoj.

Snage županije uključuju dobru prometnu povezanost, što olakšava dolazak posjetitelja, te razvijenu infrastrukturu koja omogućava kvalitetnu uslugu i smještaj. Županija se ističe prirodnim atraktivnostima i kulturno-povijesnim znamenitostima, poput očuvanog toka rijeke Drave, što je važno za ekoturizam. Nacionalno prepoznatljive manifestacije kao što su Špancirfest i Barokne večeri, dodatno obogaćuju turističku ponudu. Također, postoji kvalitetna ponuda hrane, s naglaskom na lokalne specijalitete, a inicijative za razvoj ruralnog turizma omogućuju očuvanje tradicije obrtništva i malog poduzetništva.

S druge strane, slabosti uključuju iseljavanje i negativne demografske trendove, što može smanjiti broj lokalnih radnika u turizmu. Postoje i infrastrukturni nedostaci, osobito u vezi s odlaganjem otpada, te nedovoljna valorizacija turističkog potencijala ruralnih dijelova županije. Nedostatak kamping ponude smanjuje mogućnost privlačenja određenih segmenata turista, dok nedovoljno razumijevanje suvremenih turističkih trendova i slabije konkurentno brendiranje destinacije ograničavaju daljnji razvoj.

Među prilikama za razvoj turizma izdvajaju se gusto naseljena regija i blizina većih gradskih centara, što olakšava priljev turista. Jačanje gospodarske snage i kupovne moći potencijalnih posjetitelja, kao i novi izvori EU financiranja, pružaju dodatne mogućnosti za ulaganja. Rast kreativne industrije i doživljajnih ekonomija otvara vrata za inovativne turističke proizvode, dok se kroz destinacijsko brendiranje i razvoj lokalnih proizvodnih brendova može dodatno jačati imidž županije.

Međutim, prijetnje uključuju nedostatak interesa većih investitora u hotelijerstvu, što ograničava razvoj smještajnih kapaciteta više kategorije. Također, postoji nedovoljna svijest lokalnog stanovništva o važnosti turizma, nedostatak institucionalne podrške u pristupu financijskim sredstvima i nejasan koncept razvoja zdravstvenog turizma. Niska prepoznatljivost županije izvan nacionalnih okvira dodatno ograničava priljev međunarodnih turista.

Ova SWOT analiza pruža jasan uvid u izazove i mogućnosti razvoja turizma u Varaždinskoj županiji, te pomaže u identificiranju ključnih područja za daljnja poboljšanja.⁸⁵

⁸⁵ *Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025.*, Institut za turizam. Dostupno na: https://www.varazdinska-zupanija.hr/media/k2/attachments/Strategija_razvoja_turizma_Varazdinske_zupanije.pdf (Posjećeno 22.05.2024.)

7. PRIJEDLOG GEOGRAFSKOG MODELA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

U ovom poglavlju daje se prijedlog geografskog modela održivog razvoja turizma za Varaždinsku županiju, na temelju prethodnih analiza i istraživanja provedenima u radu. Varaždinska županija ima značajan potencijal za daljnji razvoj turizma zbog bogatstva prirodnim i kulturnim resursima. Kako bi se taj razvoj odvijao u skladu s načelima održivog turizma, potrebno je uključiti različite aspekte zaštite okoliša, očuvanja kulturne baštine, ekonomske koristi i dobrobiti lokalne zajednice.

Prijedlog u nastavku temeljen je na specifičnostima županije, analizi trendova u turizmu te identificiranim snagama, slabostima, prilikama i prijetnjama. Cilj prijedloga je osigurati dugoročnu održivost i ravnotežu između ekonomskih, ekoloških i sociokulturnih aspekata. U nastavku su predstavljene konkretne strategije i preporuke koje su osmišljene za postizanje održivog razvoja turizma na području Varaždinske županije. Strategije i preporuke predložene u ovom poglavlju usklađene su s rezultatima istraživanja provedenog u okviru rada.

7.1. Očuvanje prirodnih resursa i kulturne baštine

- **Prirodni resursi**

Na temelju analize prirodnih zaštićenih područja u Varaždinskoj županiji koji uključuju regionalni park „Mura-Drava“, spomenike prirode kao što su Skupina stabala bijelih topola, „Belina lipa“, „Gaveznica-kameni vrh“, Špilja Vindija i Mačkova (Velika) špilja, značajan krajobraz kojeg čini krajolik Kalnika, Dravska park-šuma i park-šuma Trakošćan kao i razni spomenici parkovne arhitekture predlaže se:

1. **Ekološka zaštita:** Uvođenje strogih ekoloških standarda u turističkim zonama i ograničenje gradnje i aktivnosti koje mogu narušiti prirodni ekosustav.
2. **Promocija ekoturizma:** Razvoj ekoturističkih ruta i sadržaji koji mogu potaknuti posjetitelje i turiste na očuvanje i poštovanje prirode, a osim toga predlaže se i organizacija edukativnih programa o očuvanju okoliša i održivom turizmu.

- **Kulturna baština**

Analizom kulturne baštine Varaždinske županije zaključeno je kako se ona sastoji od brojne materijalne i nematerijalne kulturne baštine uključujući dvorce poput Trakošćana, povijesnu jezgru Varaždina i druge značajne kulturne spomenike koji uključuju ostale povijesne zgrade, dvorce, crkve, tradicijske običaje i manifestacije te raznovrsno kulturno naslijeđe. Kako bi se kulturna baština zaštitila i valorizirala na održiv način predlaže se:

1. **Edukacija i podizanje svijesti:** Organiziranje radionica, predavanja i školskih programa koji educiraju lokalno stanovništvo, a posebno mlade o važnosti očuvanja kulturne baštine.
2. **Obnova i restauracija:** Osiguravanje dovoljne količine sredstava namijenjenih za obnovu i restauraciju povijesnih građevina i spomenika te njihovo kontinuirano održavanje, te očuvanje tradicionalnih kuća i građevina koje su pod zaštitom države.
3. **Revitalizacija kulturnih spomenika i muzeja:** Ulaganje u obnovu i promociju povijesnih zgrada, muzeja i kulturnih centara. Konkretni primjer je daljnji razvoj muzeja unutar dvorca Trakošćan i Gradskog muzeja Varaždin te promocija ovih lokacija kroz kulturni turizam.
4. **Integracija baštine u lokalnu turističku ponudu:** Razvijanje kulturnih ruta koje povezuju kulturnu baštinu Varaždinske županije.

7.2. Diversifikacija turističke ponude

- **Ruralni turizam** ima veliki potencijal za smanjenje sezonalnosti i ravnomjernu distribuciju turista unutar županije kroz:
 1. **Razvoj seoskih domaćinstava:** Povećanje broja seoskih domaćinstava koja nude smještaj, domaću hranu i autentične doživljaje kao i poticaji za poljoprivrednike da se uključe u turističku ponudu
 2. **Povezivanje s lokalnim proizvodima:** Promociju lokalnih proizvoda preko turističkih sadržaja kao što su vinske ceste, posjeti farmama i sajmovima.

- **Kulturni turizam** koji privlači turiste zainteresirane za povijest, umjetnost i baštinu:
 1. **Organizacija kulturnih manifestacija:** Poticanje organizacije festivala koji promoviraju lokalnu kulturu i tradiciju, kao što su Špancirfest, Varaždinske barokne večeri i Međunarodni festival čipke u Lepoglavi.
 2. **Suradnja s lokalnim umjetnicima:** Organizacija radionica, kulturnih događanja i izložbi u suradnji s lokalnim umjetnicima i zanatlijama.
- **Zdravstveni i „wellness“ turizam**, s obzirom na ljekovite izvore i termalna kupališta, Varaždinska županija ima potencijal postati središte zdravstvenog i „wellness“ turizma:
 1. **Obnova, izgradnja i promocija „wellness“ centara:** Unapređenje infrastrukture „wellness“ centara koji nude raznovrsne usluge, od spa tretmana do medicinskih usluga i rehabilitacije
 2. **Promocija ljekovitih svojstava:** Razvoj marketinških kampanja koje ističu zdravstvene pogodnosti posjeta Varaždinskoj županiji.

7.3. Identifikacija ključnih trendova u turizmu

- **Identifikacija ključnih trendova** i uključivanje analize istih omogućilo bi Varaždinskoj županiji bolje razumijevanje turističkog prometa, uključujući:
 1. **Povećanje interesa za ekoturizam:** Sve veći broj turista traži autentična iskustva u prirodi i preferiraju destinacije koje su usklađene s održivim razvojem turizma. Varaždinska županija ima potencijal iskoristiti ovaj trend razvijanjem ekološki održivih smještaja i aktivnosti kao što su biciklizam, pješaćenje, promatranje ptica i slične aktivnosti koje ne narušavaju prirodni okoliš.
 2. **Digitalna transformacija turizma:** Sve veća digitalizacija omogućuje jednostavniji pristup informacijama, online rezervacije i personalizirane ponude. Županija bi mogla iskoristiti navedeni trend kroz razvoj digitalnih vodiča, aplikacija za turiste i veću promociju na društvenim mrežama.
- **Prilagodba ponude prema trendovima:**
 1. **Razvoj tematskih ruta:** Na temelju interesa za kulturni i ekoturizam mogu se razviti tematske rute koje povezuju prirodne resurse s kulturnom baštinom

Varaždinske županije. Prijedlog toga bila bi ruta „Putevima baroka“ koja bi obuhvatila povijesne lokacije i crkve u Varaždinu.

2. **Personalizacija turističke ponude:** Uz pomoć digitalnih alata bilo bi moguće kreirati personalizirane turističke pakete koji bi zadovoljavali specifične interese turista kao što su „gourmet“ ture, avanturističke ture ili opuštajući „wellness“ odmor.
3. **Održivi smještajni kapaciteti:** Poticanje smještajnih objekata za primjenjivanje održivih praksa, to uključuje korištenje obnovljivih izvora energije, smanjenje otpada, razvrstavanje otpada i lokalnih materijala.

7.4. Gastronomija i enoturizam

- **Gastronomija** je važan dio turističke ponude i može se razvijati kroz:
 1. **Promocija lokalne kuhinje:** Organizacija kulinarskih manifestacija i radionica koje slave tradicionalne varaždinske recepte, s naglaskom na svježe, lokalne namirnice.
 2. **Vinske ceste:** Razvoj enoturizma kroz promociju lokalnih vinara i degustacije vina, koje će turistima omogućiti autentičan doživljaj i povezanost s lokalnim proizvodima.

7.5. Smanjenje sezonalnosti i cjelogodišnji turizam

- **Razvoj sadržaja koji nisu vezani isključivo za ljetnu sezonu**, a na taj način osigurao bi se stabilniji priljev turista tijekom cijele godine:
 1. **Razvijanje i promocija zimskog turizma:** Promocijom zimskih aktivnosti, kao što su Advent u Varaždinu, zimske šetnje prirodom ili kulturni događaji tijekom zimskih mjeseci mogli bi privući turiste na cjelogodišnji turizam.
 2. **Kulturni edukativni programi:** Organizacija radionica, tečajeva i edukativnih programa tijekom proljetnih i jesenskih mjeseci mogla bi privući specifične skupine turista kao što su učenici i studenti.

7.6. Uključivanje lokalne zajednice

- **Edukacija i osposobljavanje**, odnosno osiguravanje da lokalno stanovništvo aktivno sudjeluje u razvoju turizma:
 1. **Edukacija o održivom turizmu**: Organizacija radionica i seminara za lokalno stanovništvo o načinima uključivanja u turizam, uz poštivanje principa održivosti.
 2. **Podrška lokalnim poduzetnicima**: Pružanje financijskih poticaja i savjetodavnih usluga malim poduzetnicima koji žele razviti turističke usluge ili proizvode.
- **Participacija u donošenju odluka**, odnosno osiguranje da glas lokalne zajednice bude uključen u proces donošenja odluka kroz:
 1. **Lokalne inicijative**: Poticanje stvaranja lokalnih turističkih odbora ili vijeća koji bi sudjelovali u kreiranju strategija i odluka vezanih uz turizam.
 2. **Transparentnost i dijalog**: Uspostavljanje mehanizama za redovitu komunikaciju između lokalne vlasti, turističkih organizacija i zajednice.

7.7. Ekonomska održivost

- **Poticanje lokalne ekonomije** na način da razvoj turizma treba generirati koristi za lokalnu ekonomiju kroz:
 1. **Podršku lokalnim poduzećima**: Povezivanje turizma s lokalnom proizvodnjom i uslugama kako bi se osigurala veća zarada unutar zajednice.
 2. **Održivi turizam kao poslovni model**: Poticaji za poduzeća koja primjenjuju ekološke standarde i koriste lokalne resurse.
- **Diversifikacija prihoda**, odnosno osiguranje da turizam nije jedini izvor prihoda kroz:
 1. **Razvijanje drugih sektora**: Podrška razvoju poljoprivrede, zanatstva i drugih sektora koji se mogu nadovezati na turizam.
 2. **Sezonska ravnoteža**: Razvijanje turističkih sadržaja i ponuda koje mogu smanjiti sezonalnost i omogućiti stabilne prihode tijekom cijele godine.

7.8. Infrastruktura i povezanost

- **Unapređenje prometne povezanosti**

1. **Prometne veze:** Pобоljšanje cestovne i željezničke povezanosti s glavnim turističkim centrima Hrvatske i susjednim zemljama može olakšati dolazak turista u Varaždinsku županiju.
2. **Biciklističke i pješačke staze:** Razvoj mreže biciklističkih staza koje povezuju glavne turističke atrakcije, kao i pješačkih staza kroz prirodnu baštinu može potaknuti ekološki prihvatljive oblike turizma.

- **Razvoj turističke infrastrukture**

1. **Smještajni kapaciteti:** Poticanje razvoja raznovrsnih smještajnih kapaciteta, od luksuznih hotela do seoskih domaćinstava, s posebnim naglaskom na održivost.
2. **Turistički centri:** Osnivanje informativno-edukativnih centara koji bi služili kao ulazne točke za turiste, pružajući informacije o lokalnim atrakcijama, događanjima i uslugama.

7.9. Evaluacija i praćenje uspješnosti prijedloga

Za uspješno i kvalitetno ostvarivanje ciljeva predloženog geografskog modela održivog razvoja turizma u Varaždinskoj županiji, potrebno je implementirati sustav evaluacije i praćenja. Ovaj sustav omogućava kontinuiranu procjenu učinkovitosti mjera, prilagodbu strategija te osiguranje postizanja željenih rezultata. U nastavku su navedeni indikatori kojima bi se mjerila uspješnost svih ranije navedenih prijedloga kao i metode njihova praćenja.

- **Ekološka zaštita:**

1. **Indikatori uspjeha:** Implementacija ekoloških standarda, očuvanje prirodnih područja, smanjenje negativnih utjecaja na okoliš.
2. **Metode praćenja:** Provedba redovitih ekoloških procjena i inspekcija, izvještavanje o stanju okoliša, provođenje anketa među posjetiteljima.

- **Kulturna baština:**

1. **Indikatori uspjeha:** Obnovljeni kulturni spomenici, razina posjećenosti kulturnih objekata, zadovoljstvo posjetitelja.

2. **Metode praćenja:** Izvještaji o restauraciji i obnovi, analiziranje turističkih anketa, praćenje posjećenosti muzeja i kulturnih centara.
- **Diversifikacija turističke ponude:**
 1. **Indikatori uspjeha:** Razvoj novih turističkih proizvoda i usluga, rast broja posjetitelja i prihoda iz različitih sektora turizma.
 2. **Metode praćenja:** Analize turističkih statistika, izvještaji o poslovanju turističkih subjekata, ankete među turistima.
 - **Praćenje trendova u turizmu**
 1. **Indikatori uspjeha:** Promjene u broju posjetitelja, interes za specifične vrste turizma (npr. ekoturizam, kulturni turizam), učinkovitost marketinških kampanja.
 2. **Metode praćenja:** Analize turističkih izvještaja, praćenje trendova putem društvenih mreža, evaluacija marketinških aktivnosti.
 - **Smanjenje sezonalnosti**
 1. **Indikatori uspjeha:** Promjene u broju posjetitelja tijekom različitih sezona, uspješnost aktivnosti usmjerenih na zimsku i proljetnu sezonu.
 2. **Metode praćenja:** Statistika posjeta prema sezonama, analiza prihoda od sezonskih događanja, ankete među posjetiteljima.
 - **Uključivanje lokalne zajednice**
 1. **Indikatori uspjeha:** Broj inicijativa i vijeća za turizam u lokalnoj zajednici, razina sudjelovanja lokalnog stanovništva u turističkim aktivnostima.
 2. **Metode praćenja:** Izvještaji lokalnih turističkih odbora, ankete među lokalnim stanovništvom, evaluacija sudjelovanja u radionicama i edukacijama.
 - **Ekonomska održivost**
 1. **Indikatori uspjeha:** Povećanje prihoda lokalnih poduzeća iz sektora turizma, implementacija održivih praksi među turističkim poduzetnicima.
 2. **Metode praćenja:** Analiza financijskih izvještaja lokalnih poduzeća, izvještaji o primjeni ekoloških standarda, ankete među poduzetnicima.
 - **Infrastruktura i povezanost**
 1. **Indikatori uspjeha:** Poboljšanje prometne povezanosti, zadovoljstvo turista s infrastrukturom, razvoj novih turističkih objekata i usluga.

2. **Metode praćenja:** Analiza prometnih izvještaja, ankete među posjetiteljima o kvaliteti infrastrukture, izvještaji o razvoju infrastrukture.
- **Izvještavanje i prilagodba**
 1. **Indikatori uspjeha:** Redovito izvještavanje o napretku provedbe strategija, prilagodba strategija temeljenih na evaluacijama.
 2. **Metode praćenja:** Godišnji izvještaji o provedbi strategija, periodična ažuriranja strategija temeljenih na povratnim informacijama i analizama.

ZAKLJUČAK

Na kraju ovog diplomskog rada zaključuje se da je cilj rada ostvaren. Pružen je sveobuhvatan pregled u stanje turizma Varaždinske županije s naglaskom na održivi razvoj s prijedlozima za geografski model održivog razvoja turizma i diversifikaciju turističke ponude s naglaskom na održivost. Ovaj diplomski rad obradio je ključne aspekte održivog razvoja turizma u Varaždinskoj županiji, s ciljem izrade geografskog modela koji integrira ekološke, sociokulturne i ekonomske dimenzije održivosti. Kroz analizu teorijskog okvira, geografskih značajki, zaštićenih područja, kulturne baštine te postojećih turističkih trendova, utvrđeni su ključni izazovi i prilike za daljnji razvoj turizma u ovoj regiji.

Teorijski okvir o održivom razvoju obuhvatio je temeljne pojmove i načela održivog razvoja, uključujući ekološku, sociokulturnu, ekonomsku i tehnološku održivost. Definirani su ciljevi održivog turizma, utemeljeni na globalnim politikama poput Agende 21 i Agende 2030, koje naglašavaju potrebu za uravnoteženim razvojem koji ne ugrožava buduće generacije. Održivi razvoj turizma u tom je kontekstu prikazan kao proces koji uključuje sve dionike, od lokalne zajednice do međunarodnih organizacija, s ciljem očuvanja prirodnih i kulturnih resursa te unapređenja kvalitete života lokalnog stanovništva. Istraživanjem teorijskog okvira održivog razvoja, naglašena je njegova važnost u suvremenom društvu. Za održivi razvoj potrebno je uskladiti trenutne potrebe s potrebama budućih generacija, uz očuvanje okoliša i socijalne pravednosti. Sociokulturna održivost naglašava važnost identiteta i vrijednosti lokalnih zajednica, dok ekološka i ekonomska održivost potiču na razvoj koji osigurava blagostanje sadašnjih i budućih generacija. Tehnološka održivost promiče razvoj i primjenu tehnologije u skladu s ekonomskim i ekološkim ciljevima. Analiza Agende 21 i Agende 2030 prikazuje važnost suradnje na svim razinama, od lokalne do međunarodne.

Ciljevi održivog turizma predstavljaju osnovu za razvoj strategija destinacija koje su usmjerene prema održivom razvoju. Primjeri kao što su "Plavi svijet" Institut za istraživanje i zaštitu mora, Ekocentar "Caput Insulae" u Belom i CROSTO - Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma, pokazuju kako suradnja između javnog, privatnog i civilnog sektora može doprinijeti održivom razvoju turizma. Ove udruge pružaju primjere dobre prakse kroz znanstvena istraživanja, edukaciju, zaštitu prirode i kulture.

Geografske značajke Varaždinske županije pokazuju da ovaj prostor, smješten na sjeveru Hrvatske, nudi bogatu raznolikost reljefa, klime i vegetacije, što ga čini pogodnim za razvoj različitih oblika turizma. Reljefna raznolikost, od ravnica uz rijeku Dravu do planinskih masiva Kalnika i Ivanšćice, pruža brojne mogućnosti za razvoj aktivnog turizma, ekoturizma i rekreacije na otvorenom. Klima županije, karakterizirana umjereno toplim vlažnim uvjetima, dodatno potiče turističke aktivnosti tijekom cijele godine.. Osim toga naglašava se važnost očuvanja i valorizacije turističkih resursa.

Zaštićena priroda Varaždinske županije sadrži brojne prirodne vrijednosti koje su važne za održavanje biološke raznolikosti i privlačenje turista. Regionalni park Mura-Drava, sa svojom bogatom florom i faunom, predstavlja jedno od najvažnijih područja za promicanje ekoturizma i edukacije o važnosti očuvanja prirodnog okoliša. Očuvanje tih resursa nužno je za dugoročnu održivost turističkog razvoja u županiji.

Materijalna i nematerijalna kulturna baština Varaždinske županije, koja uključuje dvorce, crkve, muzeje i tradicionalne manifestacije poput Špencirfesta i Varaždinskih baroknih večeri, predstavlja neizostavan dio turističke ponude. Ova baština ne samo da obogaćuje kulturni život županije, već i doprinosi njenoj atraktivnosti kao turističke destinacije. Nematerijalna kulturna baština, poput Lepoglavske čipke i Bednjanskog govora, dodatno naglašava specifičnosti lokalne zajednice koje treba očuvati i promovirati kroz turističke aktivnosti.

Analiza turizma Varaždinske županije otkriva trenutne trendove, kapacitete i izazove s kojima se suočava turistički sektor. Iako je turizam u ovoj županiji u porastu, prisutni su problemi poput sezonalnosti i nedostatka diversifikacije ponude. Turistički promet koncentriran je u nekoliko ključnih područja, dok su potencijali drugih dijelova županije nedovoljno iskorišteni. SWOT analiza ukazala je na snage, poput bogate kulturne baštine, te slabosti, kao što su nedovoljna infrastrukturna povezanost i neadekvatno korištenje prirodnih resursa. Kao prilike ukazana je blizina Varaždinske županije s većim gradskim centrima, a prijatnija je mala prepoznatljivost županije izvan nacionalnog okvira.

Prijedlog geografskog modela održivog razvoja turizma u Varaždinskoj županiji temelji se na očuvanju prirodnih resursa i kulturne baštine, diversifikaciji turističke ponude, smanjenju sezonalnosti te jačanju suradnje s lokalnom zajednicom. Poseban naglasak stavljen je na razvoj cjelogodišnjeg turizma kroz promociju enogastronomije, ruralnog turizma i kulturnih

manifestacija. Model također predviđa unapređenje turističke infrastrukture i povezivanje s drugim dijelovima Hrvatske i šire, uz stalno praćenje i evaluaciju uspješnosti implementiranih mjera.

Zaključno, Varaždinska županija ima značajan potencijal za razvoj održivog turizma koji može postati pokretač gospodarskog rasta i očuvanja kulturne i prirodne baštine. Predloženi geografski model pruža okvir za integrirani pristup razvoju turizma koji uključuje sve relevantne dionike. Njegova uspješna primjena može značajno doprinijeti poboljšanju kvalitete života lokalnog stanovništva, očuvanju okoliša te jačanju turističke konkurentnosti regije. Ovim se zaključkom naglašava potreba za trajnim angažmanom svih uključenih strana u cilju postizanja održivog i uravnoteženog razvoja Varaždinske županije kao turističke destinacije.

LITERATURA

Knjige:

1. Čavlek, N., i dr., *Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav.*, Zagreb., 2011.
2. Diesendorf, M., "Održivost i održivi razvoj." U: Dunphy, D., Benveniste, J., Griffiths, A. i Sutton, P. (ur.). *Održivost: Korporativni izazov 21. stoljeća* (2. poglavlje, str. 19-37). Sydney: Allen & Unwin, 2000.
3. Getz, D., *Event Studies: Theory, research and policy for planned events*. Elsevier, UK, 2007.
4. Gržinić, J., *Uvod u turizam-povijest, razvoj i perspektive*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, 2019.
5. Kušen, E., *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam, Zagreb, 2002.
6. Magaš, D., i dr., *Velika geografija Hrvatske 2, Fizička geografija Hrvatske - prirodno-geografska osnova razvoja*. Školska knjiga d.d., Zagreb i Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Zadar, 2023.
7. Mason, P., *Tourism Impacts, Planning and Management*, Routledge, 2003.
8. Mowforth, M., & Munt, I., *Tourism and sustainability: Development, globalisation and new tourism in the third world* (str. 105). Routledge, 2015.
9. Stojanović, V., *Turizam i održivi razvoj*, Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet, Odjel za geografiju, turizam i hotelijerstvo, 2011.
10. Weaver, D., i Lawton, L., *Tourism Management*, John Wiley & Sons, Sidney., 2014.

E-knjige:

1. Ujedinjeni narodi. *2030 Agenda for Sustainable Development*. Dostupno na: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (Posjećeno 12.03.2024.)
2. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (n.d.). *Sustainable Development Goals (SDGs)*. Dostupno na: <https://unodsd.un.org/content/sustainable-development-goals-sdgs> (Posjećeno 12.03.2024.)
3. United Nations. (1992). *Agenda 21*. Dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> , (Posjećeno 11.03.2024.)

4. United Nations Environment Programme, & World Trade Organization. *Making Tourism more Sustainable: A Guide for Policy Makers*. 2005. Dostupno na: <https://www.unep.org/resources/report/making-tourism-more-sustainable-guide-policy-makers> (Posjećeno 12.03.2024.)

Online publikacije, znanstveni radovi i časopisi:

1. Carek, R. "Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga." *Informatica museologica*, vol. 35, br. 3-4, 2004, str. 69-71. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140322> (Posjećeno 26.04.2024.)
2. Carić, H., "Održivi turizam u deset koraka: Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom nasljeđu: priručnik za razvijanje i upravljanje turističkim regijama, destinacijama i proizvodima". *Odrz-Održivi razvoj zajednice*, Institut za turizam, Zagreb, 2006.
3. Kušen, E., "Turizam i prostor: Klasifikacija turističkih atrakcija." *Prostor*, vol. 9, br. 1(21), 2001, str. 1-12. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/10801> (Posjećeno 09.04.2024.)
4. Gonan Božac, M., "SWOT analiza i TOWS matrica – sličnosti i razlike." *Economic research - Ekonomska istraživanja*, vol. 21, br. 1, 2008, str. 19-34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/21453> (Posjećeno 22.05.2024.)
5. Graham, B., "Heritage as Knowledge: Capital or Culture?". *Urban Studies* 39, 1003–1017. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/43084760> (Posjećeno 25.04.2024.)
6. *Informacija o turističkim pokazateljima turističkog prometa - prosinac 2023. - siječanj - prosinac 2023.*, Hrvatska turistička zajednica. Dostupno na: https://www.htz.hr/sites/default/files/2024-01/Informacija%20o%20statistickim%20pokazateljima%20-%20prosinac%202023_0.pdf (Posjećeno 31.08.2024.)
7. *Izješće o izvršenju programa rada TZŽ Varaždinske sa financijskim izvještajem za 2023. godinu*. Dostupno na: https://www.turizamvzz.hr/images/dokumenti/2023/Program_rada_i_izmjene/Program_rada_i_struktura_financijskog_planiranja_za_2023_godinu-prihvaceno.pdf (Posjećeno 21.05.2024.)

8. *Izvešće o radu Turističke zajednice Varaždinske županije za 2020. godinu*, Dostupno na : https://www.turizam-vzz.hr/images/dokumenti/2020/Izvj%C5%A1%C4%87e_o_rad_u_TU_i_direktora_sa_financ._izvj%C5%A1tajem_za_2020._godinu-prihva%C4%87eno.pdf (Posjećeno 30.08.2024.)
9. *Prostorni plan Varaždinske županije*, Zavod za prostorno uređenje Varaždinske županije. Dostupno na: <https://zzpuvz.hr/wp-content/uploads/2022/01/1-ppz-varazdinske-zupanije-osnovni.pdf> (Posjećeno 04.09.2024.)
10. Smolčić, Jurdana, D., "Načela održivog razvoja". U: Vujić, V. ed. *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005.
11. Ljubičić, D., "Analiza održivog razvoja turističke destinacije." *Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo*, 63(2), 2016.
12. Sabbaghi, A., i Ganesh V., "SWOT analysis and theory of constraint in information technology projects." *Information systems education journal* 2.23., 2004.
13. *Strategija razvoja turizma Varaždinske županije 2015.-2025.*, Institut za Turizam. Dostupno na: <https://www.varazdinska-zupanija.hr/dokumenti/strategije-planovi-i-izvjescia/turizam-202103181140.html> (Posjećeno 21.03.2024.)
14. Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M. "Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske". *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, Vol. 4, No. 1 (2013), Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/104887> (Posjećeno 20.03.2024.)
15. Šošić, Trpimir M.. "Pojam kulturne baštine – međunarodnopravni pogled." *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 51, br. 4, 2014, str. 833-860. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/129107> (Posjećeno 25.04.2024.)
16. Štifanić, M., "Sociološki aspekti turizma", *Društvena istraživanja*, 14 (4-5 (78-79)), 807-825. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/17978> (Posjećeno 21.05.2024.)
17. Tomić, F., Bašić, F., i Husnjak, S., „Značajke i uloge tala Varaždinske županije sa smjernicama održivog gospodarenja poljoprivrednim zemljištem“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 25 (2014): 25-68
18. Ućur, Đ. M., "Znanstveno normiranje propisa održivog razvoja turizma." U: Vujić, V. (ur.). *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005.

19. Varaždinska županija. *Plan razvoja Varaždinske županije za razdoblje od 2021. do 2027. godine*. 2021. Dostupno na: https://www.vzz.hr/media/k2/attachments/Prilog_2_Analiza_stanja.pdf (Posjećeno 21. 03.2024.)
20. Vujić, V. "Menadžment održivog razvoja turizma." U: Vujić, V. (ur.). *Održivi razvoj turizma*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005.

Internetski izvori:

1. CROSTO, Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma. *O nama*. Dostupno na: <http://www.crosto.hr/hr/o-projektu/o-nama/> (Posjećeno 21.08.2024.)
2. CROSTO, Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma. *Misija i ciljevi*. Dostupno na: <http://www.crosto.hr/hr/o-projektu/misija-i-ciljevi/> (Posjećeno 21.08.2024.)
3. Grad Lepoglava, Međunarodni festival čipke. Dostupno na: <https://www.lepoglava.hr/medunarodni-festival-cipke/> (Posjećeno 29.08.2024.)
4. Gradski muzej Varaždin, *Povijest muzeja*. Dostupno na: <https://www.gmv.hr/hr/o-muzeju/povijest/> (Posjećeno 26.04.2024.)
5. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje., *Varaždinska županija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/varazdinska-zupanija> (Posjećeno 21.03.2024.)
6. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Arheološko nalazište Aquae Iasae*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-3441> (Posjećeno 25.04.2024.)
7. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Bednjanski govor*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-3324> (Posjećeno 26.04.2024.)
8. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Gradsko groblje*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-1135> (Posjećeno 26.04.2024.)
9. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Kulturno-povijesna cjelina grada Varaždina*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-5417> (Posjećeno 25.04.2024.)
10. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Lepoglavska čipka*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-1833> (Posjećeno 26.04.2024.)

11. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Palača Prassinsky-Sermage*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-889> (Posjećeno 26.04.2024.)
12. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Stari grad Varaždin*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-889> (Posjećeno 26.04.2024.).
13. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara, *Tradicije vezane uz varaždinsku građansku gardu „Purgari“*. Dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6907> (Posjećeno 29.04.2024.)
14. Općina Kalnik, *O Kalniku*. Dostupno na: <https://kalnik.hr/opcina/o-kalniku/> (Posjećeno 18.04.2024.)
15. Plavi svijet. Dostupno na: <https://www.plavi-svijet.org/> (Posjećeno 20.03.2024.)
16. Plavi svijet, *Vizija, misija i ciljevi*. Dostupno na: <https://www.plavi-svijet.org/o-nama/vizija-misija-i-ciljevi/> (Posjećeno 20.03.2024.)
17. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Belina lipa*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/belina-lipa/> (Posjećeno 22.08.2024.)
18. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Dravska šuma*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/dravska-suma/> (Posjećeno 19.04.2024.)
19. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Gaveznic-Kameni vrh*. Dostupno na : <https://priroda-vz.hr/podrucja/gaveznic-kameni-vrh/> (Posjećeno 22.08.2024.)
20. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Kalnik*. Dostupno na:, <https://priroda-vz.hr/podrucja/kalnik/> (Posjećeno 18.04.2024.)
21. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Mačkova (Velika) špilja*. Dostupno na : <https://priroda-vz.hr/podrucja/mackova-velika-spilja/> (Posjećeno 22.08.2024.)

22. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Regionalni park Mura-Drava*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/regionalni-park-mura-drava/> (Posjećeno 11.04.2024.)
23. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Skupina stabala bijelih topola*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/skupina-stabala-bijelih-topola/> (Posjećeno 22.08.2024.)
24. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Špilja Vindija*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/podrucja/spilja-vindija/> (Posjećeno 22.04.2024.)
25. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Varaždinske županije, *Trakošćan*. Dostupno na : <https://priroda-vz.hr/podrucja/trakoscan/> (Posjećeno 22.08.2024.)
26. Priroda Varaždinske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode, *Zaštićena područja*. Dostupno na: <https://priroda-vz.hr/zasticena-podrucja/> (Posjećeno 22.08.2024.)
27. Špancirfest, *O Špancirfestu*. Dostupno na: <https://www.spancirfest.com/o-spancirfestu/> (Posjećeno 29.08.2024)
28. Turistička zajednica Varaždinske županije, *Dvor Trakošćan*. Dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/muzeji-i-zbirke/290-dvor-trakoscan> (Posjećeno 01.09.2024.)
29. Turistička zajednica Varaždinske županije, *Stari grad Varaždin*. Dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/muzeji-i-zbirke/280-stari-grad-varazdin> (Posjećeno 31.08.2024.)
30. Turistička zajednica Varaždinske županije, *Zavičajni muzej Varaždinske Toplice*. Dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/muzeji-i-zbirke/289-zavicajni-muzej-varazdinske-toplice> (Posjećeno 31.08.2024.)
31. Varaždinske barokne večeri, *O festivalu*. Dostupno na: <https://vbv.hr/o-festivalu> (Posjećeno 29.08.2024.)
32. Zadruga Lepoglavske čipke, *Čipkarska zadruga*. Dostupno na: <http://www.lepoglavska-cipka.hr/cipkarska-zadruga/> (Posjećeno 26.04.2024.)

POPIS PRILOGA

Popis slika

Slika 1. Ciljevi održivog razvoja.....	9
Slika 2. Klimatski dijagram grada Varaždina (1991.-2020.).....	24
Slika 3. Varaždinska županija s pripadajućim gradovima i općinama.....	26
Slika 4. Dio regionalnog parka “Mura-Drava” u Varaždinskoj županiji.....	29
Slika 5. Skupina stabala bijelih topola.....	31
Slika 6. Belina lipa.....	32
Slika 7. Gaveznica – Vulkanski dimnjak.....	34
Slika 8. Špilja Vindija.....	36
Slika 9. Mačkova špilja.....	38
Slika 10. Lepoglavska čipka.....	57
Slika 11. Varaždinska građanska garda “Purgari”.....	59
Slika 12. Ulični izvođači na Špancirfestu.....	61

Popis tablica

Tablica 1. Dionici i područja održivog razvoja u turizmu.....	16
Tablica 2. Popis spomenika parkovne arhitekture u Varaždinskoj županiji.....	43
Tablica 3. Materijalna kulturna dobra Varaždinske županije.....	46
Tablica 4. Smještajni kapaciteti u Varaždinskoj županiji.....	64
Tablica 5. Dolasci i noćenja domaćih i stranih turista u Varaždinsku županiju.....	66
Tablica 6. Broj turista u Varaždinskoj županiji prema zemlji porijekla.....	69
Tablica 7. Dolasci i noćenja turista prema turističkim zajednicama.....	71
Tablica 8. Dolasci i noćenja turista prema turističkim zajednicama.....	73
Tablica 9. SWOT analiza za razvoj turizma Varaždinske županije.....	85

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad usmjeren je na izradu i primjenu geografskog modela održivog razvoja turizma Varaždinske županije, s ciljem usklađivanja turističkog razvoja s načelima održivosti. Pruža se detaljna analiza koncepata održivog razvoja i turizma, kao i pregled geografskih značajki, prirodnih područja te materijalne i nematerijalne kulturne baštine regije. Analizom trenutnih trendova u turističkom prometu, procjenom ekonomskih, sociokulturnih i okolišnih utjecaja turizma te uzimajući u obzir prostornu organizaciju resursa i turističkih aktivnosti, razvijen je prijedlog geografskog modela održivog razvoja turizma. Ovaj model uključuje ekološke, ekonomske i sociokulturne aspekte, s naglaskom na očuvanje prirodnih resursa, zaštitu kulturne baštine i prostorno planiranje turističkih zona. Model nudi konkretne strategije za smanjenje sezonalnosti turizma, poticanje razvoja enogastronomije i ruralnog turizma, te veću uključenost lokalne zajednice. Cilj je povećati konkurentnost Varaždinske županije kao turističke destinacije, dok se istovremeno osigurava očuvanje njenog prirodnog i kulturnog naslijeđa. Preporučene mjere i strategije omogućuju razvoj turizma koji uravnotežuje ekološke zahtjeve, ekonomske koristi i sociokulturne potrebe lokalne zajednice. Ovaj integrirani pristup ima za cilj stvaranje dugoročnog održivog modela turizma koji pruža bogata i autentična iskustva posjetiteljima, a istovremeno doprinosi održivom razvoju regije.

Ključne riječi: Geografski model, održivi razvoj turizma, Varaždinska županija, prirodni resursi, kulturna baština

SUMMARY

This thesis focuses on the development and application of a geographical model for sustainable tourism development in Varaždin County, with the aim of aligning tourism development with the principles of sustainability. It provides a detailed analysis of the concepts of sustainable development and tourism, as well as an overview of the region's geographical features, natural areas, and material and intangible cultural heritage. By analyzing current trends in tourism traffic, assessing the economic, socio-cultural, and environmental impacts of tourism, and considering the spatial organization of resources and tourism activities, a proposal for a geographical model of sustainable tourism development has been developed. This model includes ecological, economic, and socio-cultural aspects, with an emphasis on preserving natural resources, protecting cultural heritage, and spatial planning of tourism zones. The model offers concrete strategies for reducing tourism seasonality, encouraging the development of gastronomy and rural tourism, and increasing local community involvement. The goal is to enhance the competitiveness of Varaždin County as a tourist destination while ensuring the preservation of its natural and cultural heritage. The recommended measures and strategies enable tourism development that balances ecological demands, economic benefits, and the socio-cultural needs of the local community. This integrated approach aims to create a long-term sustainable tourism model that provides rich and authentic experiences for visitors while contributing to the sustainable development of the region.

Keywords: Geographical model, sustainable tourism development, Varaždin County, natural resources, cultural heritage